

HAVLÍČKOBRODSKO

Vlastivědný sborník

17

**Karel Havlíček Borovský
ve třetím tisíciletí**

2003

OBSAH

JEDEN Z NÁS, ALE... <i>Petr Pithart</i>	5
KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ 150 LET EXILU <i>Jiří Gruša</i>	7
PO NÁVRATU Z BRIXENU <i>František Drašner</i>	12
PRO PAMÁTKU HAVLÍČKOVU 1861 – 1862 K HAVLÍČKOVU POLITICKÉMU MÝTU <i>Michal Šimůnek</i>	32
HAVLÍČEK, HAVEL A ROZBITÉ ZRCADLO ANEB MALÁ POZNÁMKA NA OKRAJ VĚTŠÍHO TÉMATU <i>Jaromír Slomek</i>	44
ZDENKA HAVLÍČKOVÁ <i>Zina Zborovská</i>	46
VÝROČNÍ ZPRÁVA OKRESNÍHO VLASTIVĚDNÉHO MUZEA HAVLÍČKŮV BROD ZA ROK 2002 <i>Jana Beránková, Zina Zborovská</i>	53
STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV HAVLÍČKŮV BROD V ROCE 2002 <i>Ladislav Macek</i>	81

JEDEN Z NÁS, ALE...

S Havlíčkem nebudeme nikdy hotovi. Znovu a znovu budeme o něm psát, znovu a znovu si o něm budeme číst. Imponuje nám, ale jaksi nás dráždí. Je tím nejlepším, co bychom byli schopni ze sebe vydat, ale povětšinou to ze sebe nevydáme. Opravdu ze srdce rádi bychom se mu podobali, když je tedy, říkáme si, jeden z nás, ale skoro vždycky nám něco chybí, co právě on má v té pravé, vyvážené míře. Má sice mnohé naše nejlepší vlastnosti, ale má je na rozdíl od většiny z nás v dobře namíchaném poměru. A hlavně, je v nich stálý. Má výdrž. My jsme spíše takoví těkaví. Začneme dobře, svět se po nás ohlédne, a s nadšením, ale brzy se otrávíme. Trvá to nějak moc dlouho...

Havlíček se nám tuze líbí také proto, že nepadá na zadek před autoritou, ale není v něm přitom ona drobná škodolibá česká anarchie, která je někdy jen nechutí k řádu a která mnoho z toho našeho vzdoru činí jen plytkým gestikulováním. On sám navíc autoritu vzbuzuje... Také jsme praktičtí jako on, ale on je praktický nejen když je třeba zachraňovat pro rodinu, co zbylo z obecného. Je praktický, i když jde sám čelit nelegitimní moci. Ví, kdy má šanci na úspěch a nepůjde přece do prohrané revoluce jen proto, aby si v ní mohl na pár minut zamávat praporem, vyskočit na koně uprostřed nádvoří Klementina, hvízdnout na prsty a ze samé bujarosti zatknout umírněného místodržícího jako mladí bouřliváci z doby jara národů.... Je střízlivý jako my, ale není to jen rezignovaná z nouze ctnost, je v té jeho střízlivosti přetavená, zkázněná vášeň.... Má smysl pro humor, jakož i my jej máme, ale míří jím především do vlastních řad, nikoli jen na adresu těch druhých, těch, kterým my vždycky říkáme „oni“ a kteří za všechno vždycky můžou....

Drželi jsme mu všichni do jednoho palce, když jako novinář sám vzdoroval moci, ale pak jsme ho raději opustili, nejen když byl daleko a sám, ale i když se pak vrátil. Umíral docela opuštěn. Naštěstí tu byla „naše paní“, krásná a hrdá paní Božena, která se smyslem pro mlčenlivé gesto položila mu na rakev trnovou korunu. Jistě, že za nás za všechny. Ostatně, na pohřeb jsme přišli v hojném počtu – to už přece nebylo třeba obávat se, že budeme doptávání, zastavíme-li se s ním na ulici. Na pohřby, to my jsme pašáci. Přijde nás síla, i slzy uroníme a pak pomníky stavíme a slavíme, slavíme a slavíme. A řečneme a řečneme a řečneme.

Havlíček měl v sobě zkázněnou vášeň, ale i rozum držel na uzdě, když ho táhl z pevné země do světa do snů. Obdivovali jsme, jak odvážně vystřízlivěl ze své lásky na dálku ke slovanskému Rusku. Ale pak jsme se k dubisku přimkli, jako by Havlíčka nikdy nebylo.

I víru měl, taky ovšem zkázněnou, skepsí zasaženou, ale měl ji. Plachou, nikoli však hystericky vyplašenou. My máme zpravidla už jen tu zmatenou

nevíru - pověru, jak o ní věděl Chesterton: když nevěříš v Boha, neznamená to, že nebudeš věřit ničemu, ale běda, že budeš věřit čemukoli...

Samá kázeň, řekneme si nakonec. Není ten Havlíček přece jen něco, co pro nás není?

Máte kus pravdy: on to byl takový jakoby Anglosas mezi námi Čechy. Vzácná to směs. Nesentimentální, mužný, a když třeba, tak neokázale statečný.

Pořád nás bude dráždit: je to jeden z nás a přece není. Naštěstí nám bude vždycky i imponovat, nejen nás dráždit: být tak trochu Havlíčkem, řekne si občas našinec...

Anebo si řekneme: co by dnes Havlíček na to?

Tu mě napadá, že to byl asi docela smutný muž. Nerezignovaný, ale smutný. Smutku vesměs čelil prací, ne nadáváním na poměry.

Tak byl to tedy vůbec Čech? Inu, jistěže byl. Vždyť přece způsobil přejmenování Brodu německého na český. Tedy na Havlíčkův.

Už ho vidím, jak se teď malinko ušklíbl. Anebo přece jen usmál? Posmutněle sice, ale usmál?

Petr Pithart
senátor i za Havlíčkobrodsko

KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ 150 LET EXILU

Jiří Gruša

Když 16. prosince 1851 v českém maloměstě zatkli a na neznámé místo eskortovali Karla Havlíčka, bylo mu necelých třicet let. Byl už ale takovým nepřítelem státu, že bylo třeba speciálního zákona, aby se ho mohli zmocit. Cesta, která ho čekala, je zachycena literárně i policejně, a to fascinujícím způsobem. Vznikl tak gesamtkunstwerk, o němž snili mnozí umělci, aniž by se jim alespoň částečně podařilo dosáhnout této trojjednoty příběhu osobního, obecného a literárního zároveň. Snad nejvíc se tomu přiblížil svou básní Německo - Zimní pohádka Heinrich Heine, Havlíčkův velký současník a vzor. Ovšem Čech Havlíček jede nikoliv inkognito a nikoliv domů - jeho jméno je známé a on jím ručí - nýbrž je na cestě do neznáma. Neví, že dokonce i jeho nejintimnější a nejintuitivnější dojmy jsou, ještě dřív, než je sám zformuluje, zaznamenány a komentovány. Spisovatelovým alter ego, strážcem a policistou F. Dederou. Tyrolské elegie, ono geniální dílo, dodnes platí za literární skvost a zároveň je snad nejvýznamnějším dokladem české přímocharosti. Je to model rovné páteře. Così jako genetický kód antišvejka, abychom uvedli jiné dílo, které nás rovněž reprezentuje. Zábavně a vtipně, i když ne právě lichotivě. Evropa v širším slova smyslu to "švejkovské" v nás miluje - a já uznávám, že leccos dává tomu obrazu za pravdu. Jen málokterí však znají Brixen connection. Havlíčka a jeho mesiášské vymanění se z biedermeieru a poddanství. Mesiáš? Víím, že ti, kteří Havlíčka četli, se teď usmívají. Že by měl zarytý nepřítel rakouského katolicismu, jehož tehdy leckdo pokládal za vtěleného českého antikrista, spasitelské myšlenky a věřil v Boha? V toho jediného zcela jistě. A v to, co je za tím, pod tím, co je všude, tím spíše. Jinak by jeho životopis nemohl mít tak údernou sílu, jakou má. Začínal také velmi křesťansky. V tehdejších barokních Čechách, kde bylo tolik venkovských farářů a učitelů. Ti tvořili jednu ne zcela přiznávanou základnu vzdělání českého obrození 19. století, jež posléze, když se etablovalo, chápalo předchozí období pouze jako zpátečnické. Havlíček sám protireformaci nijak nešetřil. Za hlavního škůdce českých vzdělců pokládal církev. V epigramu to vyjádřil takto:

Českých knížek hubitelé lítí: plesnivina, moli, jezoviti.

A to byl na něj ještě velice mírný text. Avšak ti, kdo ho znali v mládí, vesnické a maloměstské veličiny, na něj vzpomínají nejen jako na jednoho z nejchytřejších a nejotevřenějších široko daleko, nýbrž i jako na hluboce věřícího mladíka, který chtěl být knězem - a taky se jím málem stal... Kdyby nebylo Metternicha - a jeho říše. Státu, v němž žili Němci, Češi, Maďaři, Slováci, Jihoslované, Poláci, Rumuni a Italové. Mlčky a v nařízeném štěstí.

Byla to idyla, v níž všichni museli ochotně akceptovat její podstatu, zálibu v obyčejnosti. Řízené štěstí. Dobro na úřední způsob. Havlíček věřil ve štěstí, jehož je každý sám strůjcem. Bez úředního šimla, kalamářů a razítek. Rodiče z něj chtěli mít právníka. Pochopitelně. Jeho otec Matyáš, na nějž nedávno ještě složil německou oslavnou báseň, byl zámožný obchodník, který synovo nadání obdivoval a obával se ho zároveň. Znal ostré hrany biedermeierovské dobroty. Věděl, že kdo chce udělat něco dobrého, musí spolknout mnoho zlého. Imitatio Christi - následování Ježíše, hlavní křesťanská ctnost, nebyla jeho synovi cizí. I mimo církevní rámec bude spoluurčovat jeho život. Otec nerad ustoupil a Karel odešel do Prahy. Ale dva roky v semináři byla nuda. Velké taedium vitae, příznak pokušení, zosobněný ďábel, a to uprostřed zbožných. Tato teologická inkoherece ho provokovala. Protestoval. A skutečně - už nikdy se nudit nebude. Nevím, zda je možné interpretovat to jako něco božského. Božské u Havlíčka bylo jeho nadání. Bohatství jazyka a stylistické umění. Před ním jsme nikoho takového neměli. A každý, kdo přišel po něm, se s ním musel měřit. Protože Bůh nebyl institucionálně k mání, spokojil se s intuicí. A intuice mu prozradila, že božský je národ. Byla to doba národů! Národ a stát patří k sobě. Takto jednoduše to Francouzi v Paříži viděli. Cuius natio, eius regio - dala by se formulovat jejich teze. My Češi jsme byli natio. Regio však očividně chybělo. Toto zjištění bylo bolestné a historicky spojené se vzpomínkou na císaře, který pocházel ze Štýrska - ležícího nedaleko odsud - a kdysi chtěl spojit stát a Boha v jedno. Fanaticky a archaicky. Vypukla válka - pro Čechy to byla katastrofa. Čí země, toho bůh, bylo oznámeno, když skončila. Cuius regio, eius religio. Tak jsme se i my stali katolíky. Trochu vlažnými, trochu vychytralými, aby to tolik nebolelo. Ale začalo to zase bolet. V době národů. Liberté, égalité, fraternité! Vše až na národ byla jen zbožná přání: Bez religiozity a la Havlíček se nic z toho pro nás nedalo získat. Rovnost a svobodu si velice přál. S bratrstvím to bylo trochu komplikovanější. Mezi našinci - to ano. Anebo zcela schillerovsky: "Diesen Kuss der ganzen Welt!" Jako Bolzanův žák, tudíž nejen nacionalista, na takové polibky pomýšlel. Jako Herderův obdivovatel ale nejdříve na slovanské. Velký bratr na východě se mu zdál pro bratrství vhodnější než místní Němci. Němí, jak je dodnes patrné z kořenu slova ve všech slovanských jazycích. Sotva dospělý, už si oblékl cestovní plášť a vydal se do Moskvy navštívit mluvící. Naučit se rusky. Pociťt velikost atd. Ovšem zas jednou bylo všechno jinak. Rusko nebylo jen veliké, ale taky despotické. Pro Havlíčka byla svoboda vším. Byla víc než národ, jakkoliv velký a slovanský. Svoboda - to pro něj byla duše. Byla jádrem jeho poselství, přímo posláním. V Rusku se vyjasnilo leccos, co se předtím zdálo nejasné, takže se vrací domů a je dál jen Čechem. Ne Čechoslovanem! A vyjádřil to tak výstižně, že ještě sto let po smrti ho rusofilové sovětského ražení nesnášejí. Po návratu do Prahy liberali-

zoval, jako liberální Čech, jazyk. Jeho čeština byla pro čtenáře požítkem. Stal se spisovatelem. Protože se stal málem knězem, věřil ve slovo, a ne-li ve slovo, které bylo na počátku, tak v takové, které bude nakonec přece nalezeno. Možná se domníval, že právě to je svoboda. Vzal si tuto svobodu a psal tak svobodně, tak drze, že to znělo skandálně. Neznámý mladík. A dovolil si napadat literární tvorbu nestorů národa. A ještě k tomu chytře a s argumenty. Havlíčkovým vzorem byli právě velcí ruští a němečtí autoři, ne licencovaný idylismus češství a z něj odvozený sekernický pořádek české vesnice. Chtěl to teď po občansku! Angličané a Francouzi byli zářnými vzory. Stejně tak občanský živel v monarchii. A když se občanstvo ozývalo stále hlasitěji, posílilo to jeho noviny, takže se stal arbitrem. A mocenským faktorem. Nicméně jeho koncept nebořil Rakousko. Chtěl federativní stát svobodných národů. Zaručenou svobodu - liberté. A rovnost - égalité. A když ne přímo bratrství, tak alespoň partnerství. Muž, který byl tak zapálený pro věc národa, si jistě uvědomoval, že takový vnitřní zápal by mohl navenek přerůst v požár. A byl velmi kritický k radikálním Čechům. Znepokojoval ho i nacionální tón ve Frankfurtu, kde se sešel první německý parlament. Jeho slavný nesouhlas s vysláním české delegace nebyl jízlivý jen politicky, nýbrž i poeticky. Stal se lidovým popěvkem. Já pán - ty pán, to bylo Havlíčkovy motto. Byl si vědom asymetrie mezi německým a českým světem. Přál si, zcela křesťansky sekulárně, nejen rovnost duší před bohem, nýbrž i rovnoprávnost občanů před zákonem. V ústavě, jejíž tvorby se zúčastnil jako dočasný poslanec sněmu v Kroměříži. Havlíček obdivoval Maďary pro jejich odvahu, ale jejich zpupnost mu byla podezřelá a tušil následky. I nebezpečí, které vycházelo od evropských autokratů. Carové a cenzori se dokázali sjednotit rychleji než proroci a proletáři. Co se proletářů týká, respektoval práci, ale ne velebení dělnické třídy. Práce pro něj byla vždy výkonem na bázi IQ - i mimo průmysl. Měl také odvahu, v reakci na venkovsky české protižidovské žvanění, nastolit otázku rovnoprávnosti Židů. V důsledku toho všeho rostla jeho osamělost. Když se pak ale dali zkrátit císařem nejen Němci, nýbrž i Francouzi světili svou republiku třetímu a třetířádemu Napoleonovi, byl zcela sám. Nyní se odvážil i mladý rakouský císař předvést svého génia průměrnosti. Vitálně a fatálně, jako po celý život - a ještě déle. Císařova oktrojovaná ústava se pro Havlíčka stala bodem, z něhož nebylo návratu. Bach a jeho lidé šířili nyní atmosféru, kdy se slova biedermeierovské maximy "věrně a počestně" proměňovala na "licoměrně a zbaběle". Tedy v šed' - patrnou zvláště v Čechách. Umírněný Havlíček jí vzdoroval tak radikálně, že to všechny překvapilo. Nechtěl revoluci. Pouze nepopíral evoluci. Vídeň se o to ale pokoušela. Nedělala to hloupě. Pan Bach dobře viděl, že tenhle Čech vydupal ze země něco, čemu by se dnes říkalo medienpool. Nejdřív tedy Havlíčka testovali, jestli by přece jen neslyšel aspoň trochu na ono "licoměrně a zbaběle" - a svoje noviny

neprodal. Slibovali... a vyhrožovali. A štváli proti němu dav, takřka postmoderně. Havlíček se přestěhoval do Kutné Hory a vydával Slovana a Epištoly. A zvolil další název křesťansky sekulární: Epištoly kutnohorské. A zase psal tak chytře a jasně, že na něj obvyklými metodami nemohli. Zkoušeli soudní procesy a nakonec použili konfiskaci. Teprve potom vydávání zastaví a přestěhuje se do Německého Brodu. Města poblíž Borové, kde se narodil. Jak známo, používal jméno Karel Havlíček Borovský, aby zdůraznil svůj původ. Jako výraz hrdosti - selfmademan, který povýšil sám sebe do šlechtického stavu. Já pán - ty pán. I pro tohle ho zatkli. Deportovali ho v noci. Dlouho se bál, že ho policie odváží na Špilberk, tím směrem zpočátku jeli. Nebo do Kufsteinu. Od Dedery, jehož zpráva je rozsáhlejší než Havlíčkovy Tyrolské elegie, víme, jak si oddechl, když byla konečně jistá cílová adresa. A je pravda, že Brixen byl už tehdy krásný. Velkolepé hory (v porovnání s malými v Čechách, na něž byl zvyklý) ho naladily optimisticky. V tak krásném místě přece nelze totálně trpět. A tak trpěl důstojně a s mírou. Ani jeho nejzapálenějším hagiografům se nepodařilo udělat z místa vyhnanství kalvárii. A čím jsme byli my Češi blíže samostatnosti, již si Havlíček tak přál, tím věcnější byla reflexe minulosti - brixenského období Havlíčkova života. A nakonec jsme dobře věděli, že naši vlastní disidenti na tom byli podstatně hůř než kdysi Havlíček. Například Havel. A já se skutečně tímto poselstvím o Havlíčkovi cítím jako Havlův vyslanec. Protože i já dobře vím, jak chutná nařízené vykořenění a jak se projevuje vděk doma. Časová shoda některých protikladů způsobila, že teprve Brixenu vděčíme za celého Havlíčka. Jeho největším přáním a nejsilnější touhou byla literatura. A to, čím se navždy stal jedinečným autorem, jsou tři díla, která vytvořil tady. Elegie se měly původně jmenovat Brixen. Jejich zhuštěnou jízlivost, sebeironii a nadhled jsem už stručně zmínil. Havlíček však tady v Brixenu objevil i Dopisy z Irska Moritze Hartmanna a v nich předlohu pro své další dílo Král Lávr. Je to bajka o vládci s oslíma ušima, který nosí dlouhé vlasy a zabíjí své holiče, aby nic nevyžvanili. V letech despotického režimu jsme se tomu smáli. A pozdější předseda parlamentu podle bajky napsal divadelní hru. A pak je tu samozřejmě Křest svatého Vladimíra - sice nedokončený, ale nesmírně významný jako metafora o mocipánech tohoto světa, kteří potřebují nebe jako akumulátor své moci. Tyto texty byly vrcholnými Havlíčkovými díly, ale zároveň posledními. Brzy nato ztratí svou mladou ženu a sám umírá na tuberkulózu. Doma, protože mu dovolili, aby se vrátil. Pouze si vyžádali malé prohlášení - jediné, které kdy podepsal. Byl v něm slib, že přestane psát. Ale s psaním byl už konec. Bylo dokonáno. Coincidentia oppositorum. Brixen, v němž se protiklady staly přece jednotou. Jak to učil Mikuláš Kusánský, slavný biskup, který v Brixenu zemřel. Geniální člověk, jehož učení doléhá i k nám, do 21. století. Připomeňme si: Je-li bůh naprosto transcendentní, musí být i transraciální. Roz-

pory lidí jsou pro něj jen docta ignorantia - učená nevědomost. Protiklady se prostě ruší. Havlíček a Brixen jsou dokladem této teze. Není to syntéza, jak nám to vštěpovala dialektika, která svým výkladem světa spočívajícím na antitezi totálně zničila 19. a 20. století. Její syntéza byla jen jakýmsi totalitním mixérem, v němž se připravovaly hlavní ingredience éry, která už, jak doufám, minula. Krev a exkrementy. Rudá a hnědá. Coincidentia oppositorum je něčím jiným. Protiklady existují, protože existuje nekonečno. Pán z Borové, náš Havlíček, musel tuto možnost nějak tušit. Jeho odmítání, jak si troufám tvrdit, se dělo v duchu Mikuláše Kusánského, se zřetelem k božskému. Proto mu také "nicota" nemohla nic udělat.

Tento text byl napsán jako projev ke slavnostnímu připomenutí 150. výročí příjezdu Karla Havlíčka Borovského do Brixenu. Jiří Gruša, dnes velvyslanec České republiky v Rakousku, však nakonec 20. října před brixenským domem, kde Havlíček během svého exilu bydlel, promluvil pouze improvizovaně. Úplný text poskytl Salonu - původní německý originál přeložila Jana Zoubková a autor provedl pro toto otištění definitivní úpravu české verze. Se svolením autora je text znovu publikován ve sborníku.

PO NÁVRATU Z BRIXENU

František Drašner

V březnových dnech 1855 se podařilo Františku Jarošovi, Havlíčkovu švagrovi a neúnavnému přimlůvci za jeho propuštění, dostat ke slyšení u Alexandra Bacha a posléze u Johanna Franze Kempena, šéfa Nejvyššího politického úřadu ve Vídni. Jaroš tedy sebral všechnu svou výmluvnost a vyličil oběma celou tragickou situaci v plné ostrosti pravdy: "Co Excelence důtkou jmenovati ráčíte, jest nejhorším trestem, jest to trest bez vynesení rozsudku, který zaplatí nevinná manželka jeho - životem!" Načež Kempen povolil: "Pište svému švagrovi, že jste se ho poctivě a statně ujal a že jste konečně - žádného odporu nenalezl!" [1]

Jaroš ihned psal z Vídne Havlíčkovi do Brixenu, že je odtamtud propuštěn, ať tedy trpělivě čeká oficiální vyrozumění. Havlíček byl doslova posilněn novou mízou. Ihned psal bratru Františkovi do Německého Brodu: "Pročež, milý Franto! Založ hned na přiměřené místo do sklepa vědérko spravedlivého chmelového odvaru, abychom až přijdu, alespoň žízeň trpěti nemuseli... Dnes odpoledne konečně mi poslal Jaroš krátké, ale jadrné psaní... Zkrátka jako bych byl již doma. Jak brzy ale vskutku to propuštění do rukou dostanu, to se arci nedá posud říci a přijde na to, jakou ve Vídni vezmou úřední cestu, krátkou či dlouhou..." [2]

Uběhly však ještě skoro tři týdny, než 15. dubna místodržící v Čechách svobodný pán Karl Mecséry de Tsóor rozhodl, že se Karel Havlíček může vrátit domů. Ten den začala pro Havlíčkovu rodinu další tragédie. Byla neděle, teplý jarní den, plný slunce, který vábil k vycházce do přírody. Havlíčkova žena Julie si dopoledne vyjela se setrou a dcerou Zdenkou do Stromovky. Na procházce si libovala, že je jí tak pěkně a uvolněně, jak již dlouho nebylo. Po návratu se sice cítila unavena, takže odpočívala na pohovce, ale při večeri se opět vesele bavila a na návrat Karla se těšila. Asi k 22. hodině propukla silná horečka a Julie nápadně rychle slábla. Přišel rychle dr. Josef Podlipský, velký Karlův přítel. Na tyto chvíle vzpomínal později v r. 1862: "Stěž mi Zdenku jako oko v hlavě! Ta slova se mně posud na mysl vrací, kdykoliv si vzpomenu na Julii Havlíčkovou. Pronikla mne tehdyž bolem a úctou k umírající matce, Pronesla je k sestře své, svěřujíc ji v úzkosti smrtelné jediné dítce své. -Stěž mi Zdenku jako oko v hlavě! Slyšíš?- Pravila to pronikavým hlasem, pomyslně to posledním zaplanutím slábnoucího již rozumu. To když Zdenka byla od ní odnesena. Byla se rozloučit s maminkou. Po těchto výjevech přistoupil jsem k loži nemocné. Ona sklesla na podušku se zamhouřenýma očima a když je otevřela, radost se v nich zajiskřila. Měla mne za chotě svého a fantazie osladila jí takto poslední chvíle její. Držela mne za ruku, povídala mi o své chorobě a těšila se na brzké uzdravení. Vypravovala o

Zdence a vyčítala mi, že jsem tak dlouho nepsal. Chtěla vědět příčinu. Vypτάvala se na některé podrobnosti brixenského života. Cítím ještě tisknutí těch vlhkých, horečnatých rukou, cítím posud polibky těch stydnoucích rtů, které mně co domnělému choti svému dávala. Hrál jsem jeho roli; byl jsem zvyklý co lékař svůj cit opanovat, ale navzdor tomu kanuly mi slzy bezděky po lících. -Proč pláčeš?- tázala se mne. -Radostí,- zalhal jsem. Nevím však, zdali mne slyšela. Slábla víc a více až skonala bez bolesti, bez trápení, se jménem Havlíčkovým na rtech o 5. hodině ranní 16. dubna 1855." [3]

Když se nebohá Zdenka ráno probudila, byla ihned znepokojená. Tázala se po mamince. Řekli jí, že odjela do Brixenu. -A vy jste ji pustili tak churavou? Pamatuji se dobře, kterak jí bylo na nic, když se loučila se mnou!- Tak zalkalo rozumné šestileté děcko, v němž se jevíval při každé příležitosti hluboký, silný cit. [4]

Dr. Adolf Maria Pinkas, pražský advokát a politik, napsal svému synovi: "Ve středu 18. dubna byla pochována. Všichni jsme se tam sešli okolo rakve a ruce jsme si podali. Mrtvola nebyla zakryta, všichni jsme se na ni dívali. Jest to svatá oběť!... Nemohu dále o tom mluvit; tento hrozný osud našeho přítele jest mi příliš bolestný! Havlíček ještě neví ničeho." [5]

Pohřeb nebyl ohlášen úmrtním oznámením ani v tisku. Obřad se konal na Olšanském hřbitově za účasti našich předních mužů - Palackého, Riegra, Pinkase, Hanky, Erbeny, Malého, Tomka, Řezáče, Trojana, Lambly, Amerlinga, Horáčka, Franty-Šumavského a dalších. Zpráva policejního rady Filipa Webera místodržiteli Karlu Mecsérymu hovořila o účasti více jak sta lidí.

Konečně se Havlíček 4. května 1855 dozvěděl o místodržitelském pokynu, který mu byl přečten. Součástí ale byl i nutný Havlíčkův souhlas, že se vzdává veškerého spisovatelství. Havlíček protokol podepsal a 6. května po 18. hodině opustil Brixen. Jeho cesta nevedla přes Štýrský Hradec, kde jej netrpělivě očekával František Jaroš, ale přes Innsbruck, Salcburk a Linec. Odtud jel dunajským parníkem do Kremže. Dále opět dostavníkem do Jihlavy, kam dorazil 12. května navečer. Zde na něho čekali bratr František a Juliin bratr Alois Sýkora. Čekali na diligence od Batelova, Havlíček však přicestoval od Moravských Budějovic a protože se ubytoval v jiném hostinci než oni, minuli se. Až ráno 13. května se dozvěděli, že Karel odjel po 7. hodině do Německého Brodu. Stíhali ho a až u Štoků dostavník Havlíčkův dohonili: "Když se zobýjali a zlíbali tak srdečně, jako by se století nebyli viděli, byla první otázka Havlíčkova: -A co víte o mé ženě? Jak se jí vede?- A když místo chvějících se rtů jen slzy v očích mužů daly odpověď, tu Havlíček vytřeštil oči a zsinav v tváři vykřikl: -Mluvejte! Proboha, co jest?!- - Mrtva!- zněl povzdech ozvěnou a ubohý Karel trhnul sebou jako by ocel prsa mu byla projela, skácel se zpět a zakryl si oběma rukama tvář... Nikdo neodvážil se

přerušiti slovem tu chvíli hrozného omračného bolu jeho. -Mám to osud!- zasténal hlasem žalným. -Když jsem se vracel z Rus, umřel mi otec, teď zase mi umře žena- Byl nadobro zdrcen..." [6]

Shledání s matkou, na kterou se tolik těšil, bylo srdceryvné, Karel přežil sice tolik útrap, nyní však jeho žulová odolnost tála pod přívalem pláče. Asi za měsíc psal známým do Brixenu: "Můj stav vám nemusím popisovat, ale když někdo tak dlouho, tak silně toužil po své vlasti, po třech a půl letech konečně tohoto přání dosáhne, a potom se dvě hodiny před svým cílem dozví, že je hlavní činitel vytouženého šťastného a spokojeného života neodvolatelně ztracen: potom je to opravdu situace, ve které se musí říci, že Bůh má člověka za blázna. A moje žena, dobrák, která v těch sedmi letech, kdy jsme byli svoji, prožila valnou většinu jen mrzutosti a nepříjemnosti, a tehdy, když už jim byl konec, když jsme již mohli nějaká ta léta prožít podle našeho přání klidně a spokojeně, když už bylo všechno připraveno, když už měla jen několik dní čekat na můj docela jistý návrat; tohoto okamžiku se už nedožije. Vy víte nejlépe, jak jsme se na život v Německém Brodě těšili... To, co jsem si nepředstavoval jinak za možné, to se stalo skutečností..., pod tou podmínkou, že bych tím mohl svou ženu vzkrísit z mrtvých, za tu cenu bych prožil rád ještě mnohé roky v Brixenu!" [7]

První touhou Karla Havlíčka bylo spatřit milovanou dceru Zdenku. Německobrodské okresní hejtmanství povolilo Havlíčkovi šestidenní pobyt v Praze po jeho dopolední žádosti ze 14. května, kdy Karel žádal velmi naléhavě, aby mu brixenský pas umožnil návštěvu Jarošových. Havlíček odjel ještě téhož dne, když využil příležitosti svého švagra Františka Tichého, hospodářského úředníka z Valečova, jenž odjížděl právě z Brodu do Prahy. Policejní velitelství i místodržitelství v Praze však byli okresním hejtmanstvím o cestě Karlově zpraveni.

Havlíček se musel ještě v Brixenu písemně zavázat, že se vzdává veškeré žurnalistické a literární činnosti. Přesto byl neustále pod policejním dozorem, který byl dle všeobecného pokynu uskutečňován "nenápadně avšak co nej přesněji". Sledovaná osoba se bez vědomí a povolení úřadů nesměla vzdálit z místa určeného pobytu ani jinam přesídlit. Ke každému cestování bylo zapotřebí úředního povolení, které se udílelo jen "v náležitých případech".

Ranním vlakem 15. května přijel Havlíček po více než čtyřech letech opět do Prahy. Vlak byl hned po příjezdu obklopen policisty a cestující podrobeni bezohledné kontrole. Byl jim odebrán pas, který si museli příštího dne osobně vyzvednout na policejním ředitelství. Ubytovatel musel do té doby oznámit příchod hosta, jinak tento pod policejním dozorem Prahu opustil. Jaroš však vše zařídil dobře a proto se Karel mohl shledat se svou dcerou. Přesvědčil se, že Zdenka je u Jarošů v nejlepším zaopatření. Původně zamýšlel, že by si

Zdenku odvezl domů k matce, ale poznal, že jí nemůže poskytnout tolik a její výchově se věnovat tím způsobem, jak doposud činila rodina Jarošova. Ještě týž den tajně navštívil Riegra, který však zrovna byl mimo Prahu. Jeho žena o Havlíčkově návštěvě svému choti napsala:

"Havlíček nás dnes navštívil. On snáší pohromu s mužnou myslí, jak nás Jaroš ujišťuje, a když odcházel, byl zvlášť velmi srdečný. Nevypadá špatně a má prý mnohou radost z veselého dítěte. Však ho sotva tak uhlídáš brzy, nebo hodlá tyto dny opět buď Jarošovou s dětmi do Podmokel doprovodit nebo do Brodu zajet." [8]

Jarošovi měli na policii kladně vyřízený letní pobyt v Podmoklech u Děčína a proto i Havlíčkova žádost o umožnění pobytu s ní byla též schválena. Havlíček tak mohl několik dní být nablízku své dcerky, ale i slyšel Jarošovo vyprávění, jak vše probíhalo s jeho propuštěním z Brixenu. Havlíček přijel 17. května s Jarošovými a Zdenkou parníkem do Podmokel. Tamní policejní komisař nespouštěl jej s očí. Bylo mu nápadné, že Havlíček neustále dochází na místní nádraží, jakoby někoho očekával. Konečně 19. května byla zvědavost policie ukojena. Očekávaný přijel odpoledne v půl čtvrté a Havlíček s Jarošem se ihned k němu připojili a rozmlouvali s ním až do odjezdu příštího vlaku. [9] Byl to dr. A. M. Pinkas, který tehdy cestoval do Lipska. Policie ihned pojala velkou nedůvěru k Havlíčkovi. Ten však asi po pěti dnech z Podmokel odcestoval zpět do Prahy a využíval zbývajících šesti dnů, které mu z osmidenního povolení ještě pro Prahu zůstaly. Pociťoval z bolesti, že se ho bývalí "dobří známi" zastrašeni jeho soudem, straní a vyhýbají se jakéhokoliv setkání s ním. Jediná Božena Němcová, sotva ho zahlédla, běžela mu vstříc a srdečně ho vítala v Praze. S pohrdáním odbyla Havlíčkovu ironickou poznámku, aby si s ním nedělala ostudu.

Za tohoto rozpoložení se navrátil Karel Havlíček na svatodušní pondělí 28. května 1855 zpět do Německého Brodu. Pražské a vídeňské úřady však Havlíčkovo prodloužení pražského pobytu braly jako přestupek a proto tlačily na německobrodské hejtmanství, aby příště podobné věci netolerovalo a nepovolovalo. V Brodě nastoupil v těchto dnech nový okresní hejtmán Jan Šrámek, který kritiku vyšších úřadů odmítal s tvrzením, že prý uvedená věc ještě spadá do kompetencí jeho předchůdce. Předvolal si však Havlíčka, aby mu vysvětlil okolnosti poprasku, který způsobil jeho zájezd do Prahy a Podmokel. Havlíček vysvětloval okresnímu hejtmánovi, že jeho brodský pas byl pražským policejním ředitelstvím 16. května k cestě do Podmokel schválen. V Brodě žádal pouze o pas do Prahy, poněvadž až v Praze se dozvěděl o cestě Jarošových do Podmokel. Zároveň Havlíček neopomněl okresního hejtmána upozornit, že si myslí, když se v Brixenu vzdal veškeré politické a literární činnosti, že se může nyní v Čechách volně pohybovat.

Šrámek však Havlíčka poučil, že se smí z Německého Brodu vzdálit jen na krátký čas a jen v případě velmi naléhavé potřeby. [10]

To byla další rána do osudů Karla Havlíčka. Dozvěděl se vlastně, jak je to tedy s jeho návratem do vlasti. Jeho brixenská konfinace [11] je nyní zaměněna za konfinaci německobrodskou. Tehdy se však ještě ovládl a hejtmánovi - podle jeho zprávy - odpověděl, že se podle toho příště zachová a jen z neznalosti věci překročil své květnové povolení.

Po návratu Karla Havlíčka z Prahy navštívil jej v Brodě Antonín Musil Jihlavský. Na své setkání s Havlíčkem vzpomíná: "Při prvním spatření našeho mučedníka nemohl jsem se ubránit tajným slzám; Karel Havlíček byl změněn k nepoznání. Nejen že měl malý plnovous, jakého nenosíval, ale hlavně proto, že byl sešedivěl a že celý výraz jeho tváře byl změněn. Skleslý byl, unavený, ničeho neměl z bývalé živosti a energie. Málo mluvil. Byl jsem tenkrát dlouho u něho, vrátil mi také již dříve vzpomenutý pas, kterého nepoužil..."

Havlíček věděl dobře, že každý jeho krok je pozorován a proto nechtěl úřady zbytečně proti sobě popudit. Čáslavský krajský hejtmán baron Voith na rozkaz z Prahy dal okresnímu hejtmánu Šrámkovi pokyn, aby veškeré Havlíčkovy počínání neustále a bedlivě sledoval a podával pravidelná hlášení. Podle těchto zpráv se Havlíček choval zcela klidně a žil neustále v ústraní /sehr zurückgezogen/. Začátkem června se v Brodě nečekaně objevil Václav Žák, který doposud působil jako báňský úředník v Srbsku. Poněvadž Žák byl již policii dobře znám - styk s Havlíčkem stačil ostatně sám k podezření - neopomenul okresní hejtmán hlásit, že věnuje styku obou mužů patřičnou pozornost. [12]

Je velmi pravděpodobné, že Václav Žák byl propuštěn ze Srbska z politických důvodů, protože si dopisoval s nebezpečným Havlíčkem v Brixenu. Srbsko bylo v područí rakouské politiky, a jestliže i dr. Vilém Gabler musel v r. 1854 následkem naléhání rakouské vlády Srbsko opustit, je pravděpodobné, že byl podobně vypovězen i Žák. Anebo by po zprávě od svých rodičů podlehl strhující moci oddaného přátelství k Havlíčkovi, jež ho hnala zpět domů? Je pravdou, že se Žákovi nikdy nedozvěděli, proč vlastně Václav opustil tak náhle své vychvalované místo v Srbsku, a když otec se ho ptal na příčinu jeho návratu, dal mu syn podivnou odpověď: "Což mně to nebudou přát, když budu moci být jinde - jenerálem!" Byla to zvláštní řeč a jistě udivila rodiče. Snad tento pohrdavý a nepředložený slavomam byl již prvním příznakem smutné duševní choroby Václavovy. [13]

Václav Žák byl po svém návratu velmi plachý a vyděšený příznakem stálého sledování. Nahore v domě rodičů měl pro sebe malou jizbu, v níž žil uzavřen uprostřed svých knih, jež si přinesl ze Srbska. Podle nich kreslil konstrukce nových strojů, kterým nikdo však nerozuměl. Jídlo donášela mu sestra Márinka, kterou jediné bral na vědomí a velmi si ji oblíbil. V červenci

pak vypukl vedle "U modré hvězdy" požár, jenže se rozšířil i na sousední Žákův hostinec "U bílého koně". Jen s velkou obtíží vytáhli Václava z jeho jizby. Apaticky klesl na kufr se sestřinou výbavou u peřin, které byly vyneseny na náměstí. Lhostejně zádumčivě, jak mramorová socha, díval se do plamenů, které postupně spalovaly drahé jeho ocelové nástroje a papírové výkresy, jejichž ztráta dovršila zničení jeho duševní energie. Rodičům však nabídl všechny své úspory, aby mohl být obnoven rodný dům. Po požáru zdržoval se Žák nejraději v jejich zahradě za hostincem, která byla na místě dnešní školy na Rubešově náměstí. Často za ním chodil Karel Havlíček a bavili se mlčky po celé hodiny hrou v šachy. Oba uštvaní životem, zlobou lidí a nepřízní osudu, hledali zde duševní klid. Osobní styk obou "snad jim obec brodská dovolila, poněvadž se vidělo, že ubožáci jsou zcela městu neškodnými. Tak trávili ti dva nadaní mužové svůj prázdný čas, oba dva duševně churavěli a ruce ku práci byly pouty svázaný." [14] Na procházku však chodil každý zvlášť, Žák směrem k Pohledu, Havlíček na opačnou stranu k Rozkoši, aby ani jeden z nich nebyl podezírán z nějakého komplotu.

Úřady chtěly, aby se Havlíček pustil do nějakého zaměstnání, jež by dalo nahlédnout do jeho příštích úmyslů. Neušlo jim sice, že se Havlíček zabírá včelařstvím, ale spatřovaly v tom zřejmě pouhou zálibu a nikoli zdroj obživy. Proto se Karel přestěhoval do domu "u Rejnků" ke svému bratru Františkovi, aby měl blíže k přírodě. Začal se zabývat zahradnickými pracemi - vysadil nové lípy na okraji zahrady, založil si besídku v koruně stromu, odpočíval v altánku na bratrově zahradě.

Tak uběhly dva měsíce. Jen tu a tam byl Havlíček spatřen na výletě s rodinou bratra Františka a přítele Žáka při návštěvě švagra svého bratra ve Valečově nebo při zájezdu do blízkých lázní v Petrkově. [15]

Ve dnech 20. až 22. července obdržel povolení k dvoudenní návštěvě Kolína, kam se rozjel naproti Zdence, doprovázené Jarošem, aby je přivítal k prázdninovému pobytu v Německém Brodě. V Kolíně přenocoval v hotelu "zur Post". [16] Zdenka na chvíli rozjasnila tvář svého otce nebývalou blažeností a mohlo se doufat, že dítě setře poslední chmury z jeho trpící duše. A další hlášení, a to je novum - bez vědomí okresního hejtmána - nám prozrazuje: 21. srpna odjel prý Havlíček s bratrem Františkem a "jistým pražským profesorem" /Václavem Zeleným/ do rodné Borové, aby tam navštívili svého bývalého učitele Antonína Línka. [17] Zdrželi se tenkrát v Borové asi hodinu. Vyrovnávali při tom nějakou peněžní záležitost Františkovu. [18] Toto hrozné špiclování způsobilo, že začal přemýšlet o výměně pobytu v malém městě, který se stával tím nesnesitelný, za pobyt v Praze, kde by snad cítil přeci jen volnější žití. Navíc poznal, že v Brodě není žádná pracovní příležitost, která by zajistila jeho a Zdenčino hmotné zabezpečení. Již dříve se s Jarošem domlouval a ten nyní mu dal nabídku

práce v jeho posud výnosném pokrývačském podniku. Podporu v příchodu do Prahy mu dopisem 3. září vyjádřil František Palacký. Havlíček proto podal dne 5. září okresnímu úřadu písemnou, česky složenou žádost o domovský list, aby se mohl přestěhovat do Prahy. Uváděl v ní, že nenalézá v Německém Brodě příležitost k přiměřenému průmyslovému zaměstnání. Okresní hejtman Šrámek vystavil mu sice cestovní list k osmidenní návštěvě Prahy, aby si tam svou záležitost mohl vyřídit, avšak v otázce trvalého přestěhování Havlíčkova do Prahy vyžádal si rozhodnutí místodržitelství. [19]

Havlíček odejel 8. září 1855 do Prahy a ubytoval se u švagra Jaroše naproti dnešnímu Masarykovu nádraží. Ve zprávě vrchního policejního komisaře Fr. Gerstenkorna, jenž se mu se svými lidmi zavěsil hned na paty, čteme, že Havlíčkovo chování za pobytu v Praze bylo nezávadné, ba projevoval prý dokonce ve styku s lidmi zřejmou změnu svého smýšlení. Pražský policejní ředitel Anton von Päumann však nesdílel stejné myšlenky jako jeho podřízený a hlásí o Havlíčkovi místodržiteli Mecserýmu následující charakteristiku: "Bylo by asi zbytečno, ztráceti zde ještě slov o jeho dřívějším životě, Havlíček je uznaně z nejvíce talentovaných a nejtužších českých revolucionářů, což dokázal zvláště tím, že po celou epochu hnutí trval přece pevně na programu, jež si jednou vytkl, přes rozličné překážky, jež mu byly připravovány nejen ze strany vlády, nýbrž i od revoluční strany, a program svůj zastával slovem a písmem, aniž by bylo bývalo možno dostat se na něho podle trestních zákonů. Člověk jako Havlíček nemění své přesvědčení..." Dále policejní ředitel očekával, že by i nyní v Praze zařídil si Havlíček svoji činnost "ve prospěch revoluce" opět tak chytře, že by nebylo možno dobře proti němu postupovat, kdyby nabyl zákonného práva pobytu v Praze, kde je prý ohniskem českého hnutí! I když místodržitel tomuto závěru nevěřil, přesto z obav před blížící se válkou na Krymu zaslal hlášení svého podřízeného do Vídně. Tam však již byli o Havlíčkově pobytu v Praze zpraveni četnictvem, které baronu Kempenovi hlásilo, že "Havlíček bydlí u Jaroše, člověka podezřelého v ohledu politickém, s nímž se prý chce stran přesídlení blíže domluvit..." [20]

K další smůle Havlíčkově přišel v době jeho žádosti o povolení přesídlení do Prahy k nejvyššímu politickému úřadu přípis, který hlásil, že v obci Libenicích u Kutné Hory zůstal Havlíček venkovskému obyvatelstvu ve zvláště dobré pověsti: "V tamní šenkovně Františka Říhy bavili se rolníci o Havlíčkově návratu z Brixenu, při čemž prý prohodil sedlák Výborný, že toto propuštění bude jen asi nějakou spekulací shora: 'Kdo ví, co zase zamýšlejí, snad dojde k nové konstituci.' A k těmto úvahám připínala se naděje, že tedy 'bude zase možno jít k Havlíčkovi, kdyby někdo něco potřeboval'. Poněvadž obyvatelé obce libenické byli většinou nekatolíky, požíval tam Havlíček podle mínění úřadů, kterým kdosi obsah tohoto rozhovoru denuncoval, 'každopádně

sympatií už proto, poněvadž jako redaktor čile napadal katolické duchovenstvo'." [21]

Z toho všeho usuzoval Kempen, že Havlíček má stále ještě četných stoupenců a přívrženců a proto byli ve Vídni s rozhodnutím o jeho žádosti brzy hotovi. Přesídlení z Něm. Brodu do Prahy bylo zamítnuto a jediným výsledkem Havlíčkovy žádosti bylo, že nejvyšší policejní úřad nyní nařídil, aby cesty Havlíčkovy, zvláště do Prahy, byly ještě více omezeny. Každá jeho další cesta musí být příště závislá od povolení samého místodržitele, a okresní hejtman pozbyl tudíž práva vystavovat samovolně Havlíčkovi cestovní výkazy. [22]

Havlíček za svého pražského pobytu též zjistil, jaké myšlení o něm roznášejí pražští "revolucionáři", kteří tvrdili, že zasel koukol do pšenice. Havlíček o tom svému známému 27. září napsal: "Šelmy! však jim ta jejich pšenice nyní hezky kvete a podsejpa! až je to samotné omrzí... Nenapravitelné lidi ale škoda chtít předělat, proto je nechme mluvit a doufejme, že Bůh jejich věci konečného vítězství přece nepopřeje." [23]

Havlíček zůstal myšlence českého národa i v těchto těžkých chvílích věrný, i když musel před mnohými Čechy kapitulovat. Podobně tak i německobrodští se Havlíčka báli, a když jednou vyšel s přítelem Žákem do jakési vesnice, kde ho nepoznali, dozvěděl se jak se na něho dívali tamní sedláci. "Ten?" řekl jeden, když Žák zapředl hovor o tom, jak se o ně Havlíček ve zlých časech zasazoval. "Kdyby to byl radši nechal, robotu nám zrušili, máme ale za ni hodné platy, a co on? Odvezli ho, a my trpíme za něj." [24]

Havlíček ještě více zatrpkl, uzavřel se do samoty a vrátil se pilně k četbě. Velkou radost mu způsobila Božena Němcová svou rozkošnou "Babičkou", kterou pojmenoval "pravou českou perlinkou", pokládaje ji vedle Erbenovy "Kytice" za nejlepší práci v tehdejší pobřežnové literatuře. Důvodem jeho samoty, kdy koncem září nějaký čas nevycházel z domu, bylo prý i poranění nohy, které si tehdy způsobil. [25]

Po uzdravení si Havlíček vyžádal na okresním hejtmánství cestovní list do Borotic u Znojma na dobu 6 dní. Chtěl doprovodit svého nejmladšího bratra Josefa, který tam minil získat zaměstnání. Šrámek mu vyhověl, jelikož si vídeňská nařízení vyložil tak, že se týkají jen cest do Prahy. Dne 19. října oba vycestovali dostavíkem z Něm. Brodu. Díky horlivosti četnictva se o Havlíčkově cestě dozvěděli ve Vídni dříve, nežli od svých podřízených úřadů. Poplach byl tím větší, že se Kempenovi dostalo, že Havlíček svůj pobyt o 5 dní prodloužil. Ve Vídni nevěřili, že by to bylo způsobilo onemocnění "cholerinou", jak oznamovalo znojemské velitelství četnictva. Tentokrát si odnesl okresní hejtman místodržitelskou důtku, že alespoň nepodal dodatečně zprávu o Havlíčkově odjezdu na Znojemsko. Šrámek ihned psal na Okresní

úřad do Znojma, ale mezitím se 29. října ráno k němu osobně dostavil Havlíček a omlouval svůj opožděný návrat skutečně onemocněním. [26]

V těchto dnech se objevil v Něm. Brodě Josef Kajetán Tyl, který cestoval s Zöllnerovou divadelní společností. Při této příležitosti "vyrovnali prý oba dávný literární spor". [27] Karel Havlíček uveřejnil v České včele 1. července 1845, tedy před deseti lety, ostrou kritiku Tylovy novely "Poslední Čech", která reprezentovala tehdejší běžný styl pivního vlastenectví i s jeho sentimentální bezmocí. Havlíček tehdy napsal: "Ale i nám, prostým lidem, začíná již být nanic z těch neustálých řečí o vlastenectví, o vlastencích a vlastenkách, kterými nás veršem i prózou naší spisovatelé, a nejvíce Tyl, již drahně let nemilosrdně pronásledují. Byl by již čas, by nám to naše vlastenčení ráciho konečně z úst vjeti do rukou a do těla, abychom totiž více lásky pro svůj národ jednali, než o té lásce mluvili: neboť pro samé povzbuzování k vlastenectví zapomínáme na vzdělávání národu..." [28]

Není zapotřebí pochybovat o tom, že setkání Havlíčka s Tylem bylo již oproštěno jakékoliv hořkosti. Vždyť oba měli na zřeteli stejný cíl, přestože se k němu ubírali každý jinou cestou. A najednou je, co by režisér, Josef Kajetán Tyl v Něm. Brodě: "Jakmile zvěděl, že Tyl do Brodu zavítal, přiměl Karel Brodské k tomu, aby na počest zasloužilému národovci a duševnímu bohatýru pořádali v blízkém Želivě přátelskou hostinu, ku kteréž i on, Havlíček se dostaví. Vskutku také dostavil se a tu před svými sourodáky, podáváje Tylovi pravici, Karel náš upřímnými slovy hlasitě vyznal, jak že se v mladickém zápalu před deseti roky svou příkrou recensí proti Tylovi přenáhlnil, jak toho již mnohokrát litoval a jak má za svou povinnost chybu svou napravit veřejným odprošením muže, před jehož neocenitelnými zásluhami, před jeho obětavým životem se koří... Šlechtný Tyl byl tak dojat, že beze slov klesl Havlíčkovi v náruč a líbaje Brixenského mučedníka, oslzel. Za nejsrdečnější zábavy po té oba ti duševní heroové naši, kteří rozšířili více světla v národě, než dovedla by celá akademie učencův, dlouho prodleli při sladkobolných vzpomínkách a rozloučili se co nejlepší přátelé, netušíce ani, že vidí se v životě naposledy." [29]

V jiném prameni je líčena hostina inscenovaná želivskými knězi a německobrodskými vlastenci, k níž byl pozván Tyl i Havlíček. Datum události však nebylo uvedeno, spíše si ho autor nepamatoval. [30]

Až se nechce věřit, že je tato událost líčena s tak rozmanitou příchutí vzhledem k utrpení a blízkému smutnému konci obou slavných mužů. Snad to vyrovnání bývalého sporu si to žádá a zasluhuje. Nezdá se však věrohodným, jelikož není žádným pramenem z druhé strany potvrzeno. Jak bedlivě stopovaly úřady a zvláště četnictvo každé Havlíčkovo i nakonec Tylovo hnutí. Oba byli pod přísným policejním dohledem! Zprávy podávají každé

Havlíčkovu hnutí a o tak důležité události nemáme v úředních hlášeníh ani zmínky. Nebo že by Želiv byla místem tak skrytým?

Proto asi nejbližší pravdě bude třetí svědectví, ze kterého slyšíme: "Želivští premonstráti Jeroným Solař [31] a Ferdinand Bursík [32] pozvali Tyla k přátelské svačině. Počala tam řeč o matce Havlíčkově a sklouzla též na syna. Páter Bursík, pozdější farář ve Vojslavicích, psal o tom příteli svému: „Nepozoroval jsem z celé řeči Tylovi nižádné zášti, nižádného nepřátelského smýšlení proti Havlíčkovi; o matce Havlíčkově, která se nalézala v okolnostech ne skvělých, mluvil s vřelou útrpností a úctou. Bylo-li tehdaž nepřátelství mezi nimi, bylo plané - z plic, v mrtvé - liteře, nikoliv v srdci." Skutečně nebylo v srdci Tylově žádného nepřátelství k Havlíčkovi a tak se stalo, že oba mužové o zvelebení národa vysoce zasloužili při prvním setkání v Německém Brodě, vzpomínající nedávné minulosti a zmařených nadějí, vyrovnali dávný spor v novém doufání, že nad zuboženou vlastí opět se červánky zardí... Po odjezdu svém z Brodu do Jindřichova Hradce, vyjádřil se Tyl, že ho smíření s tímto mužem velkého srdce a bystré hlavy oblažuje tou měrou jako vyrovnání s Čelakovským o deset let dříve." [33]

Končil podzim a přicházela zima. Havlíček se pokoušel zabořit do knih, chystal se tajně k nové buditelské práci. Avšak, stěžoval si, nevydržel nepřetržitě pracovat jako před cestou do vyhnanství. Přepadala ho únava již po málo hodinách a stále častěji a častěji musel odpočívat. Večer chodíval na procházky silnicí za Brod. Nikdo se k němu nepřidával. Chodíval sám, vztekly a mrzutý, hlavu zachumlanou v kožešinový límec, jen pes běžel před ním, vracel se a díval na obličej pána, co řekne. Neříkal nic a Džok běžel dál a opět se vracel. Proti oběma duly mokré i studené větry, přinášejíce sněhové plískanice. Zdálo se, že si Havlíček opět zvyká na ostré povětrí Vysočiny. Často chodil hodiny ve tmě a nečase sám jenom se starým Džokem a lekal pozdní chodce. Lidé se ho báli. Báli se ho, i když poznali, kdo to je. A v tom začala největší tragédie slavného českého novináře a buditele. Lidé po jeho návratu z Brixenu se ho děsili a uhýbali před ním, přestože s nimi chtěl jednat a snažil se je vyhledávat. Havlíček očekával, že bude uvítán s otevřenou náručí. Očekával pokřik a jásot. Ale nestalo se tak. Český národ byl rád, že má pokoj. Zvykl si na klid černožlutého pořádku. Pryč s každým, kdo by nám chtěl rušit naše pokojné dny! Co nám to asi připomíná? Léta čtyřicátá a léta sedmdesátá dvacátého století se též nesla podobným poklidným "způsobem" života!

Havlíček pravidelně každý den chodíval nakupovat k Menšíkům nejsilnější tabák a viržinka, jež sice škodily nesmírně jeho plicím, ale na druhé straně vždy omámily jeho trudné myšlenky: "Sedával v krámě s doutníkem v ústech, nemluvě, jen zasmušile pozoroval rozplývající se kotoučky dýmu, jako by je porovnával se svým uprchlým mládím a štěstím.

Když jsem jej z trudných těch myšlenek vytrhla a připomínala mu léta studentská, dětskou naši náklonnost a procházky po "Žabinci", vyjasnil se poněkud jeho obličej, a tu se rozhovořil o blažených a bezstarostných těch dobách svého mládí..." Tak vzpomínala Josefa Menšíková, dívčím jménem Fetterová. [34]

Blížily se Vánoce. Havlíček měl stále více na mysli, že ve Vídni jej chtějí osobně pokřtiti jako před rokem v Brixenu a vynutiti svým odmítavým chováním přímou prosbu jeho u nejvyššího policejního úřadu. Snad by postoupil i tuto trnitou cestu, ale netušil, že všechno je jinak. Chtěl se opětovně poradit se švagrem Jarošem a vyzvědět jeho prostřednictvím od místodržitele, čeho se může dočkat, když podá žádost o přesídlení do Prahy. Požádal krátce před Vánocemi okresního hejtmana Šrámka, aby mu byl vystaven cestovní pas do Prahy na 8 dní od 22. prosince 1855. Jako důvod uvedl nutnost prohovorit s Jarošem otázku své existence, jelikož ji nemůže v Brodě nalézt. Okresní hejtmán Šrámek i čáslavský krajský prezident baron Voith Havlíčkovu žádost podpořili. Dosvědčovali, že Havlíček skutečně nemůže nalézt v Brodě zaměstnání. Původně prý zamýšlel vstoupit společně s bratrem Františkem do podnikatelských aktivit olejové továrny v Květinově. Z toho však sešlo, neboť v době Karlova návratu z Brixenu František z tovární společnosti vystoupil. [35]

O vzniku olejové společnosti v Květinově se často psalo v korespondenci mezi Karlem a Františkem někdy od 1. března 1853. Jedním z hlavních zakladatelů zmíněné společnosti byl i Křivánek, správce z Věže, velmi chytrý, ale také vypočítavý člověk. Proto Karel považoval za svou povinnost svého bratra nabádat, aby byl ve spolku s Křivánkem velmi opatrný. [36]

Jaroš těsně před příjezdem Havlíčkovým do Prahy hovořil s místodržitelem Mecsérym, který mu potvrdil fakt, že každý Karlův zájezd do Prahy je vázán na souhlas místodržitele. Ten Havlíčkovi cestu do Prahy povolil. Havlíček vyjel z Brodu 22. prosince. Byly to jeho poslední Vánoce v životě. Ve styku s příbuznými a pražskými přáteli zažíval tehdy poslední radostnější chvíle svého života. Během pobytu došlo k další nepříjemnosti. Švagr Jaroš, zřejmě se domnívající, že po audienci u Mecséryho je vše v pořádku, oznámil Karlův příjezd na policii teprve 27. prosince. Domníval se, že když byl Havlíček ihned při příjezdu na nádraží policejně revidován a místodržitel též o všem ohledně Havlíčka dobře věděl, že již nebude zapotřebí žádných policejních opatření. Byl proto velmi překvapen, když byl 29. prosince předvolán na policii, kde s ním sepsali protokol s upozorněním, že ubytovatel musí za každých okolností předložit ohlašovací lístek k pobytu nejpozději do 10. hodiny dopoledne příštího dne. Lhůta zde byla překročena o čtyři dny a Jaroš byl odsouzen k pokutě 5 zlatých. [37]

Havlíček byl v Praze zřejmě naposledy spokojený a proto se pevně rozhodl, že podá sám žádost přímo k nejvyššímu policejnímu šéfovi Kempenovi, aby mu bylo povoleno přesídlit natrvalo do Prahy. Opustil tedy přesně 30. prosince ve čtvrt na osm večer - tedy po povolených osmi dnech - vlakem Prahu, aby na sebe nijak zvláště neupozorňoval. Konečně stejné potvrzovala i policejní zpráva, že "svým chováním projevoval, že nyní není vhodná doba, aby mohl působiti ve svém smyslu". [38]

Tedy stále plno nedůvěry a podezírání. Ve Vídni se o Havlíčkově pobytu v Praze dozvěděli opět od pražského četnického velitelství, když místodržitel všemocného šéfa Kempena opomněl vyrozumět. Ať již to bylo opravdu opomenutí či zákeřná strategická hra proti Havlíčkovi, v každém případě Havlíčkovi neposloužily. Nic netušící Havlíček bojoval o svou poslední příležitost v životě. Jeho žádost, psaná cizí rukou, nesla datum 9. ledna 1856 a byla z Německého Brodu zaslána přímo policejnímu šéfovi Kempenovi do Vídně. Havlíčkův podpis pod žádostí působí rozechvěle, zřejmě nevěřil v úspěch své žádosti, která obsahovala následující věty:

"Vaše Excellence! Když mi velkodušnost Vaší Excellence poskytla návrat do vlasti, doufal jsem, že zabezpečím existenci svou a své rodiny nájmem nějakého malého hospodářského objektu. Tento můj plán zničilo úmrtí mé choti, kterou jsem, aniž bych býval měl nejmenšího tušení o této nenahraditelné ztrátě, shledal při svém příchodu již v hrobě, a nedovolilo mi dospět k žádnému jinému rozhodnutí.

V současnosti se mi naskytá výhodná příležitost, abych se zúčastnil v Praze dobře známého a ne bezvýznamného pokrývačského podniku svého švagra F. L. Jaroše, čímž bych mohl založit svou budoucí existenci a své dcery, k čemuž bych se však musel odebrat do Prahy a tam u něho bydlet, neboť bych byl za jeho nepřítomnosti povinen obchod řídit.

Protože musí být mé chování jak v Brixenu, tak v Německém Brodě uznáno v každém ohledu za bezúhonné, protože se to dotýká mé existence a mého dítěte, které bylo skrze moje téměř čtyřleté internování nemálo ohroženo, dále protože se v tomto případě jedná o vykonávání obyčejného občanského zaměstnání, vymykajícím se vši oblasti politiky a literatury, protože mi není možno, abych v Německém Brodě získal nějaké přijatelné živobytí, a policejní dohled nad mou osobou, byl-li by považován za nutný, může být v Praze prováděn v jakémkoliv rozměru, protože kromě toho také bude mé dítě bez matky v domě mého svrchu jmenovaného švagra zaopatřeno a vychováno, proto nemohu věřit, že bych se snažil nadarmo, prosím-li v této situaci a za těchto poměrů co nejuctivěji Vaší Excelenci, aby učinila opatření, kterým by mi bylo uděleno povolení k pobytu v Praze a kterým by nebyla kladena mému úsilí o klidné, poctivé a zákonité zaměstnání žádná překážka.

Karl Havlíček" [39]

Kempen požádal Mecséryho o dobrozdání, který zase musel míti na zřeteli mínění pražského policejního ředitele. Současně se Mecséry dotázal brodského hejtmána, aby mu vyzvěděl v jakých poměrech Havlíček v Něm. Brodě žije, jaký má výdělek, nebo požívá-li nějaké podpory a zda skutečně si nemůže založit v Brodě nějakou existenci. [40]

Okresní hejtmán Šrámek potřeboval k odpovědi tři týdny času. Baronu Voithovi pak napsal, že Havlíček žije v ústraní a pranic nákladně. Na veřejnosti je vidán tuze zřídka a to ještě jen, jde-li na návštěvu ke své matce. V další části pak Šrámek soudil, že podle všeho budou asi majetkové poměry Havlíčkovy tak skrovné a velmi omezené, neboť svůj dědický podíl, 750 zlatých cís. měny si již vyzvedl a po jeho choti nezbylo též žádného jmění. Z toho všeho usuzoval okresní hejtmán, že si Havlíček nemůže v Brodě založit žádnou existenci, poněvadž k tomu nemá žádný kapitál. K literární činnosti se mu v Brodě nenaskytuje žádná příležitost. Jeho bratr, kupec se smíšeným zbožím, nepotřebuje Karlovu výpomoc. Celou odpověď okresní hejtmán uzavírá tvrzením, že Havlíčkovy smýšlení se změnilo již tak dalece, že by bylo možno mu vykázat takové místo pobytu, kde by mohl rozvinout svou činnost tak, aby mohl počestně a poctivě sebe i svou dceru uživit. [41]

Připusťme myšlenku, že nejen dobré srdce, ale i snaha Havlíčka se zbavit, vedly jednání okresního hejtmána Šrámk. Je však pravda, že ve stejném duchu poslal své pozhnání i časlavský baron Voith, který vyjádřil nejen soucit nad osudem Havlíčkovy rodiny, ale i doložil zdroj jediných příjmů Havlíčkových podporou od matky a svého bratra Františka. [42]

Věci, dobře se prozatím rozvíjející ve prospěch Havlíčka, zabrzdl svým odmítavým postojem policejní šéf v Praze Päumann, když Mecsérymu po dalším měsíci mimo jiné odpověděl: "Havlíčková vyšší nebezpečnost vzhledem k jeho výtečným duševním schopnostem, jeho nezlomné povaze, která touží po svých pražských družích příbuzného smýšlení, aby jim byl blíže osobním stykem." Dále postrádal jakéhokoli důkazu, že by byl Havlíček změnil své přesvědčení, což prý "není též od jeho charakteru k očekávání". Tvrdil, že Havlíček nevěnoval ve své žádosti ani slova o tom, že se bude vždy již jen chovat loajálně a hlavně podle zákona, tedy podle přípovědi, která bývá zřídka postrádána v podobných žádostech o milost. Takovým ujištěním by si Havlíček jistě pomohl více, než svou "téměř výsměšnou poznámkou, že by mohl býti policejní dozor nad ním, kdyby snad měl býti ještě považován za nutný, v každém rozsahu rovněž i v Praze prováděn". [43]

Místodržitel Mecséry se však projevil přeci jen jako soucítící člověk. Napsal Kempenovi do Vídně: "Též já nepochybuji ani okamžik, že Hawliczek nezměnil svého smýšlení a též je nezmění, ať přebývá v Německém Brodě, v Praze nebo na jiném místě. Totéž lze však tvrditi bez nadsázky o všech jeho

stranicích a družích. Mně se nezdá mít za přítomných poměrů valného významu, popřává-li Praha ve svých zdech útulku jednomu z nich více nebo méně. Bylo by marným úsilím chtít vykonávat vliv na smýšlení těchto lidí, pouze jejich jednání je to, které je třeba udržovat v zákonných mezích.

Nebezpečnost Hawliczka spočívá jediné a výhradně v jeho peru, v jeho vlastnosti jako spisovatele, a sice obzvláště jen jako českého lidového spisovatele. Při exkluzivitě jazyka může mu býti bez všelijakých potíží odříznuta možnost rozvíjeti nějakou činnost na tomto poli. Od jiného jeho konání si nemohu představit nějaké nebezpečí. Při trošce pozornosti dozorcích orgánů nebude s to způsobiti škody mluveným slovem, a to tím méně, ježto na osobách, s nimiž lze u něho předvídat intimnější styk, není už beztoho ničeho k pokažení, v ostatních krizích se mu pak vzhledem k nynějšímu smýšlení a před zrakem úřadů nemůže podařit dělat misionáře." Místodržitel tedy navrhoval šéfovi Nejvyššího policejního úřadu ve Vídni, aby Havlíčkovi přestěhování do Prahy povolil. [44]

Rozhodla však vzájemná antipatie obou vysokých představitelů. Kempen Mecséryho nijak zvlášť nemiloval a v opačném případě to bylo prakticky stejné. Jako loňského roku v prosinci mohla přímluva Bachova, jak ministr sám cítil a tehdy Jarošovi naznačil, Havlíčkovu věc u Kempena jen poškodit, tak bylo i tentokrát dobré slovo místodržitele pramálo na prospěch. Mecsérymu bylo stručně oznámeno, aby dal Havlíčkovi vhodným způsobem vyrozumění, že mu "prozatím pobyt v Praze povolen býti nemůže". [45]

Tak po více než čtvrt roce přišlo nejhorší zklamání. Když 9. ledna 1856 žádost psal, netušil Havlíček, že je jen a jen konfinován. Ne snad přímo jako v Brixenu, ale přece mimo okruh každé působnosti, mimo okruh přátel, kteří snad ještě zbyli, je spoután neviditelnými okovy policejního systému na duchu i na těle, zbaven možnosti pohybu či jakéhokoliv podnikání. Rozleptán starostmi o budoucnost, zvláště své dcery Zdenky, poznal, že je pouhou přítěží matky a bratra. A k tomu další poznané zklamání, že národem je opuštěn, přestože ještě v Brixenu byl Havlíček přesvědčen o jednotě národa, která za ním stojí jako jeden muž. Najednou viděl, že to není pravda, že se český národ od něho odvrátil. Barvy českého národa sice byly stále červené a bílé, avšak "pocitovost a síla"? Vysílený a ustrašený ležel národ český u nohou císaře, svého proradného nepřítele! Havlíček byl duchem svobodný, ale jeho národ se nechal porobit a byl zotročený. A v tomto zotročeném národě nedokázal rodák z nepatrné vsi, kamenné a drsné Českomoravské vysočiny, a patrně ani nechtěl žít.

Nejdříve šachy, četba, která postupně slábla, dlouhé procházky, pak již jen kouření a víno mu dokázaly obalamutit bolavou mysl a dovolit mu zapomenout na nejchmurnější období jeho života. Z bývalého hovorného společníka stal se málomluvný, do sebe uzavřený samotář. Doléhaly i

zvyšující se zdravotní problémy. V únoru 1856 si počal Havlíček stěžovat na čím dál tím větší únavu, která se u něho častěji dostavovala a nepřipouštěla mu delší čas k práci. Začal pokašlávat a od Velikonoc se kašel prudce horšil. Příbuzní jeho pak s úzkostí pozorovali, jak prudce chřadne Havlíčkovo mladé tělo, které teprve pětaticátého roku se dožívá. Radili mu, aby se šetřil a léčil. Když pak i krev začal vykašlávat, tu ovšem již nejdůtklivěji doléhali, aby se Karel Havlíček poradil se svými známými lékaři v Praze. Protože i sám cítil svůj špatný zdravotní stav, rozhodl se požádat konečně dne 13. května okresního hejtmána Šrámka o povolení odjezdu do Prahy za účelem vyhledání lékařské pomoci. Snad měl v úmyslu i navštívit hrob své ženy Julie, neboť v Praze již nebyl skoro pět měsíců. [46]

Místodržitel Mecséry povolil Havlíčkovi osmidenní pobyt v Praze, při čemž upozornil Kempenu, Päumanna i Voitha. [47] Den odjezdu byl stanoven na 22. května 1856. Na poslední chvíli Havlíčkovi v Německém Brodě nejvýstižněji vzpomíná Josefa Menšíková:

"Posledně k nám přišel před Božím tělem v pátek /?/ odpoledne; byl poněkud veselejší. Měla jsem z toho radost a zvala jej na zítřejší den, by odpůldne přišel k nám, že přijdou též k nám děvčata plést věnečky, i bude moci jim při pletení pomáhat a děvčata pozlobit." [48]

Na domě Menšíkových býval každoročně oltář postaven a proto se den předem u nich pletly věnečky. Havlíček však odepřel. Oznámil:

"Právě jdu k Vám se zprávou, že dostal jsem povolení, že mohu jeti do Prahy; tedy Vás žádám, do mého návratu věneček mně od jednoho děvčete uschovejte! Ani Vám nemohu tu radost vypovědět, jak se tam těším na svého přítele Riegra, ke kterému první cestu budu konati a s ním navštívím hrob své manželky, s kterou i on se rád bavíval, neboť jsem jemu Julinku přeloudil a proto jsme přece dobrými přáteli ostali..." A paní Menšíková pokračovala dále: "Zajisté se nenadál, že poslední z Brodu koná cestu svou, že posledně svou ruku mně k loučení podává a žádá, abych jeho matku někdy navštívila i jeho přítele Žáka..." [49]

Paní Menšíková schovávala jeden věneček pro Havlíčka, ale nemohla mu jej odevzdati, neboť se již skutečně více do Německého Brodu nevrátil. Jeho matku též pilně navštěvovala neb se s ní i jinak často vídávala. Opět tedy vzpomíná: "Netrvalo to dlouho a tu matka Havlíčka se z kostela se mnou zastavila a sdělila mi, že syn její Karel povážlivě stůně, i jak se obává, aby nezemřel..." [50]

Zmíněná událost se jistě stala na základě Havlíčkova dopisu, který poslal matce z Prahy 16. června 1856. Projevil v něm značnou pochybnost, zda se do podzimu sebere a při tom omlouval svou častou nevrlou v posledním čase v Německém Brodě svou těžkou chorobou: "Když člověk krom svých všech mrzutostí ještě takovou nemoc v sobě nosí, nemůže být veselý... Já

nesmím mluvit /jen málo, co je nevyhnutelně potřeba/, musím se držet zcela pokojně, jak na těle tak na duši, nic dělat, při tom s ohledem na jídlo a pití velmi přísnou dietu držet, ale přece jíst hodně silící věci /neb jsem na těle velmi spadlý/ a co je hlavní věc, být prý veselý myslí!! co se ale dá lehce říci a těžko udělat. Kouřit dokonce nesmím a taky nekouřím, co jsem tu." [51] Na tuto svou neblahou vášeň vzpomínal asi o 14 dnů později, kdy již z lázni Šternberku psal bratru Josefovi, hraběcímu úředníku v Radlówě u Tarnova v Haliči, a napomínal ho, aby si vzal z jeho osudu ponaučení a dbal v zájmu svého zdraví mírnosti v kouření a pití vína: "Já sice hlavně skrz to skoro pětileté sužování jsem poněmhu zdraví pozbyl; přece však jsem také zvlášť nemírným kouřením a zbytečným nešetřením sebe leccos k tomu sám přiškodil." Závěr dopisu však vyznívá přece jen optimisticky, když pokračuje: "Doufám, že se do podzimu přece jen seberu, ač jsem si vědom, že chyba na plicích v každém případě zůstane a vždy se budu musit šetřit. Nyní jsem si již na tu myšlenku zvykl, ale z počátku, když jsem se v Praze svůj pravý stav dověděl, byl jsem kolik dní velmi mrzut..." [52]

Zde jsem trochu předběhl sled událostí. A proto se vraťme k sobotě 22. května 1856, kdy Karel Havlíček dorazil do Prahy. Zároveň to byl poslední den, kdy viděl Německý Brod. Hned následující den navštívil Havlíček svého přítele, lékaře dr. Josefa Podlipského, který prohlédl perkusi jeho plíce. Měl co činit, aby se opanoval a utajil před Karlem své ukrutné překvapení: Shledal, že jsou plíce Havlíčkovi zachváceny tuberkulózou! Nechtěl ale vlastnímu poznání věřit i pozval na 28. května prof. dr. Josefa Hamerníka, známého pražského lékařského odborníka, na konzultaci. Bodrý dr. Podlipský vzpomínal na tyto pohnuté chvíle následovně:

"Pamatuju se posud bolestně na den, kdy jsme byli, profesor Hamerník a já, vyzváni, vyšetřovati zdraví muže, na němž visela láska a naděje veškerých Čechů. Perkutovali jsme, pohlédli jsme za zády jeho na sebe... zkázonosný to pohled! Ortel smrti četli jsme jeden v očích druhého. Hamerník mou důminku úplně potvrdil. Dne 30. května podali jsme o Havlíčkovi místodržiteli Mecsérymu vysvědčení lékařské v řeči německé." [53]

Oba lékaři zjistili, že šlo o stejnou chorobu jako u jeho ženy Julie - tuberkulózu v pokročilém stadiu, což v té době znamenalo jistou smrt. Lékařské vysvědčení hovořilo jasnou řečí:

"Nížeopisovaní dosvědčují tímto, že p. Karel Havlíček už po delší čas na poznenáhla přibývajícím obtíže prsní churaví. Tentýž obzvláště počátkem běžícího roku jest očividně a nápadněji churav, kašel jest častější a prudší, dvakrát se dostavilo chrkání krve, žlázy po pravé straně krku jsou naduřelé až zvící oříšku lískového, zatvrdlé a při dotýkání bolí; začasté průjmy; od polovice dubna přechází hlas a jest sípavý, tělo celé patrně hubení. Při fyzikálním ohledání nacházející se hoření části plic, zvláště však na levé

straně, zhuštěné, v levé plíci zvředovatělé doupe může býti zřejmě prokázáno. Pan Karel Havlíček jest tudíž zachvácen známými tuberkulemi, které se v plicích a žlázách na krku dokázati dají. Nížeopodpsaní podávají toto vysvětlení dle svého nejlepšího vědomí a svědectví a přejí si, aby toto věrné a věci přiměřené zdání v prospěch nemocného bylo za pravé uznáno, aneb aby nemocný ještě od jiných znalců byl bedlivě prohledán a vyšetřen.

V Praze dne 30. května 1856.

Prof. Med. Dr. Josef Hamerník
Dr. Josef Podlipský" [54]

Karel Havlíček téhož dne podal k místodržiteli Mecsérymu žádost doplněnou výše uvedeným lékařským vysvědčením, aby mu povolil prodloužení pobytu v Praze "nejvýše ještě o 14 dní". Jaroš, který žádost k Mecsérymu nesl, byl ale doslova přepaden jedním z místodržitelských úředníků, který vytrhl z Jarošových rukou vysvědčení a křičel, "že Havlíčka druhého dne ráno žandarmy dá z postele na železnou dráhu vynesti", což ovšem neučinil, jelikož místodržitelství vydalo svolení k dalšímu pobytu v Praze. [55]

Vlídnyým postojem místodržitele Mecséryho od 31. května začínala Havlíčkovi běžet nová čtrnáctidenní lhůta v Praze. Mecséry o tom 4. června uvědomil veškeré další úřady. Mezitím okresní hejtman z Německého Brodu Jan Šrámek po předešlých neblahých zkušenostech v úzkosti hlásil do Prahy, že se Havlíček v uvedené době /to jest do 30. května/ nevrátil do Brodu, protože prý leží v Praze nemocen. [56]

Lékaři předepsali Havlíčkovi léčení vodou a určili k tomu lázně v Chuchli, neboť venkovský pobyt by měl Havlíčkovi co nejvíce prospívat. Havlíček vytušil obavy svých léčitelů a proto 5. června píše bratru Františkovi, že jeho nemoc je horší, než myslel: "Nevyhojím-li se do zimy, je konec." Dále předvídal, že se za těchto okolností do Brodu "nyní" nevrátí, a proto žádal Františka, aby mu zaslal vše potřebné, prádlo, šatstvo do Prahy. Též ať pečuje o květiny, přivezené z Brixenu, knihovnu a rodinné příslušníky. Radostně připisuje do listu novinu: Jaroš se prý z jara přestěhuje do Vídně a chce mu přenechat celý svůj pražský obchod!! Ze závěru dopisu je cítit Havlíčkovu novou chuť k životu: "Již proto snad se uzdravím!" [57]

Prameny a vysvětlivky:

- [1] Karel Tůma "Karel Havlíček Borovský", Hora Kutná 1885, str. 601
- [2] Jiří Morava "C.k. disident Karel Havlíček", Praha 1991, str. 270-271
- [3] Karel Tůma "Karel Havlíček Borovský", Hora Kutná 1885, str. 602-603. Josef Podlipský /1816-1867/, lékař a spisovatel /"Domácí lékař"/, redaktor a spolupracovník Havlíčkův a Riegrův, manžel spisovatelky Sofie Podlipské /1833-1897/, sestry Karoliny Světlé /1838-1899/, obě vlastním jménem Rottové. Julie Havlíčková zemřela v den svých 29. narozenin.
- [4] Tamtéž, str. 603
- [5] Tamtéž, str. 603. Dr. Adolf Maria Pinkas /1800-1865/, pražský advokát a politik, vynikal v r. 1848 v hájení práv národa českého.
- [6] Tamtéž, str. 605. Alois Sýkora /1820-1883/, kontribuční úředník ve Vlašimi, později berní adjunkt v Novém Bydžově, kde zemřel, bratr Havlíčkovy manželky Julie.
- [7] Jiří Morava "C.k. disident Karel Havlíček", Praha 1991, str. 277-278, citován Havlíčkův dopis Rudolphu Hebrovi von Nachodsbu, brixenskému šlechtici a Havlíčkově příteli.
- [8] Dr. Jan Heidler "Příspěvky k listáři dr. Fr. Lad. Riegra", Praha 1924, str. 96 /dopis Marie Riegrové F. L. Riegrovi z 15. května 1855/
- [9] Hlášení policejního komisaře Jindřicha Maržika, exponovaného v Podmoklech z 19. května 1855, č. 1438/P. P.
- [10] Hlášení okresního hejtmána Jana Šrámka baronu Ferdinandu Voithovi von Sterbetz, čáslavskému krajskému prezidentovi ze 17. června 1855, č. 31 g. P./6303/Pr.
- [11] Konfinace = úřední příkaz k pobytu na určitém místě spojený obvykle se zákazem vzdálit se a s povinností pravidelného hlášení se na příslušném úřadě; omezení pobytu
- [12] Hlášení Jana Šrámka baronu Ferdinandu Voithovi z 5. června 1855, č. 6303/Pr. Václav Žák se vrátil do Německého Brodu v důsledku neutěšeného zdravotního stavu a Kempen požádal pro všechny případy přes ministra zahraničí rakouského generálního konzula v Bělehradě, aby Žáka a jeho chování nespouštěl z očí /Georg Hartmann, sekční šéf Nejvyššího policejního úřadu ministru zahraničí hraběti Karl Ferdinand von Buol-Schauensteinovi dne 26. srpna 1855, ač. 10625/2982/II. a Buol rakouskému generálnímu konzulovi v Bělehradě Radosavlievičovi 31. srpna 1855 č. 248 g. - Státní archiv Vídeň/.
- [13] Karel Stibral "Život a listy Havlíčkova přítele Václava Žáka", Zprávy Městského muzea v Německém Brodě 1922/1923, str. 20
- [14] Tamtéž, str. 21
- [15] Hlášení Šrámka Voithovi, Německý Brod 7. července 1855, č. 33/6926/Pr.
- [16] Hlášení Friedricha Collenberga, majora 2. pluku četnictva Kempenovi, Praha 25. července 1855, č. 321 res./2730/Pr. /Archív Nejvyššího politického úřadu ve Vídní/.
- [17] Dr. Karel Kazbunda "Karel Havlíček v posledním roce svého života", Zprávy Městského muzea v Něm. Brodě 1924/1925, str. 12

- [18] Hlášení rytíře Josefa von Kronenberga, velitele 2. četnického pluku v Praze Johannu Franci Kempenovi von Fichtenstamm, Praha 24. srpna 1855, 372 res/3019/Pr. /Archív Nejvyššího politického úřadu ve Vídni/.
- [19] Hlášení Jana Šrámka Karlu Mecsérymu de Tsóor, Něm. Brod 9. září 1855, č. 43 g. P. Havlíčkova žádost má následující znění: "Slavný c.k. okresní úřade! Poněvadž ve svých nynějších okolnostech rodinných zde v Něm. Brodě žádné příležitosti nenalézám k nějakému pro mně přiměřenému industriálnímu zaměstnání, naproti tomu se mi však nabídnutí činí od mého švakra Fr. L. Jaroše, měšťana Pražského (1029/2) obchodníka s břídlíci a pokrývače, abych při jeho obchodu účastníkem se stal, kterýžto návrh přijmouti hodlám: vidím v tom potřebu a prospěch svůj do Prahy se přestěhovati a tam byt svůj míti. Žádám tedy ve slušné uctivosti Slavný c.k. okresní úřad, aby mi k tomu účelu domovní list vydán byl. - V Německém Brodě 5. září 1855 - K. Havlíček."
- [20] Kronenberg Kempenovi, Praha 11. září 1855, č. 398 res./3224/Pr. /Archív Nejvyššího politického úřadu ve Vídni/
- [21] Petr Miloslav Veselský "Karla Havlíčka kutnohorský pobyt a porotní soud, konaný 12. listopadu 1851", Hora Kutná 1889, str. 19
- [22] Dr. Karel Kazbunda "Karel Havlíček v posledním roce svého života", Zprávy Městského muzea v Německém Brodě 1924/1925, str. 15
- [23] Jiří Morava "C.k. disident Karel Havlíček", Praha 1991, str. 281
- [24] Tamtéž, str. 279
- [25] Hlášení Šrámkovo Voithovi, Německý Brod 7. října 1855
- [26] Mecséry Kempenovi, Praha 14. listopadu 1855, č. 10 154/Pr.
- [27] J. L. Turnovský "Život a doba J. K. Tyla", 1892, str. 289 a V. Kr. Blahník "J. K. Tyla had z ráje", Praha 1926, str. 286
- [28] Karel Tůma "Karel Havlíček Borovský", Hora Kutná 1885, str. 102
- [29] Tamtéž, str. 607
- [30] Antonín Musil "Vzpomínky na Karla Havlíčka Borovského", Hora Kutná 1896, str. 35
- [31] Jeroným Jan Solař /1827-1877/ byl od 1. září 1853 do r. 1858 učitelem na nižším gymnáziu německobrodském; vyučoval dějepisu a přírodopisu
- [32] Ferdinand Jan Nepomuk Bursík /1827-1903/, působil v letech 1853-1872 na německobrodském gymnáziu, kde vyučoval klasickým a moderním jazykům, roku 1872 se stal farářem ve Vojslavicích, 1883 děkanem v Humpolci a dne 28. srpna 1890 jednomyslně zvolen opatem želivským. Říkal si "žebavý mnich".
- [33] Julius Schmitt "Karel Havlíček a ochotnické divadlo německobrodské", Sázavan z 3. 2. 1917
- [34] "První lásky máj Karla Havlíčka Borovského", Hlasy z Českomoravské vysočiny 1903
- [35] Šrámek Voithovi, Německý Brod 11. prosince 1855 a Voith Mecsérymu, Čáslav 12. prosince 1855, č. 11 274/Pr.
- [36] "Brixenské listy Karla Havlíčka bratru Františkovi", Havlíčkův Brod 1957, str. 28-35
- [37] Protokol sepsaný s Jarošem na IV. policejním komisařství Dolního Nového Města dne 29. prosince 1855. Podepsáni policejní komisaři Gerstenkorn a Breuer.

- [38] Zpráva policejního komisaře Gerstenkorna z 31. prosince 1855 pod číslem 3691/PP.
- [39] Havlíčkova žádost Kempenovi, Německý Brod 9. ledna 1856, č. 126/B.M.
- [40] Hartmann Mecsérymu, Vídeň 14. ledna 1856, č. 126/B.M. a Mecséry Voithovi, Praha 24. ledna 1856, č. 704/Pr.
- [41] Šrámek Voithovi, Německý Brod 16. února 1856
- [42] Voith Mecsérymu, Čáslav 19. února 1856
- [43] Anton von Päumann, pražský policejní ředitel Mecsérymu, Praha 28. března 1856, č. 650/P.P. Spis koncipoval policejní rada Ullmann, pozdější nástupce Päumannův, kterého si přivedl do Prahy jako hlavního spolupracovníka už předchozí policejní ředitel Leopold Sacher-Masoch von Kronenthal.
- [44] Mecséry Kempenovi, Praha 4. dubna 1856, č. 3414/Pr.
- [45] Hartmann Mecsérymu, Vídeň 10. dubna 1856, č. 938/B.M. a Mecséry Päumannovi a Voithovi, Praha 15. dubna 1856, č. 3824/Pr.
- [46] Šrámek Mecsérymu, Německý Brod 13. května 1856, č. 9 g. P.
- [47] Mecséry Kempenovi, Päumannovi a Voithovi, Praha 18. května 1856, č. 4954/Pr. /1304/B.M./
- [48] Karel Stibral "Paměti Josefy Menšíkové o Karlu Havlíčkovi, a jeho dceři a matce", Památce Havlíčkově - památník sboru pro postavení pomníku Karlu Havlíčkovi Borovskému v Německém Brodě, Německý Brod 1924, str. 55
- [49] Tamtéž, str. 55
- [50] Tamtéž, str. 55
- [51] Karel Havlíček matce, Praha 16. června 1856, /V. V. Zelený "Karla Havlíčka rodinné listy brixenské", Hora Kutná 1888, str. 226/
- [52] Karel Havlíček bratru Josefovi, Šternberk 30. června 1856, /V. V. Zelený tamtéž, str. 230/
- [53] Karel Tůma "Karel Havlíček Borovský", Hora Kutná 1885, str. 608
- [54] Tamtéž, str. 608-609
- [55] Tamtéž, str. 609
- [56] Šrámek Mecsérymu, Německý Brod 2. června 1856, č. 5501/Pr.
- [57] Karel Havlíček bratru Františkovi, 5. června 1856, /V. V. Zelený "Karla Havlíčka rodinné listy brixenské", Hora Kutná 1888, str. 223/

PRO PAMÁTKU HAVLÍČKOVU 1861 – 1862 K HAVLÍČKOVU POLITICKÉMU MÝTU

Michal Šimůnek

Základními a nejmocnějšími persuasivními nástroji, jimiž je vytvářeno to, co nazýváme obecným či veřejným míněním, jsou v politice obrazy a slova. Ačkoli veřejné mínění vzniká a je formováno v určitém kontextu a je tak vlastně jedinečné a neopakovatelné, přesto můžeme být často svědky jeho fascinujícího přenosu napříč mnoha generacemi. K tomu dochází zpravidla tehdy, když je fixováno v určitým způsobem propojené argumentační soustavě navzájem souvisejících představ, postojů a konstatování. Tato soustava - či soustavy - nabývá stálým opakováním znaků stereotypu.

Často se objevující druh takovéto argumentační soustavy, který je relevantní pro politickou vědu, je možno nazvat politickým mýtem. A je to pak právě politický mýtus, jenž je „uchopitelný“ a „pochopitelný“ pomocí symbolizačních rovin či jejich kombinací, respektive skrze následně jim přiřazených množin atributů. Jinými slovy, v symbolických rovinách nabývá politický mýtus na organizovanosti a teprve s jako takovým s ním může být kalkulováno i v oblasti politiky; stává se součástí politiky symbolů.

Aktivním vyjádřením politického mýtu je zpravidla kulturní chování a jednání, které může nabývat různých podob a intenzity. Jednou z jeho nejdůležitějších forem je např. slavnost.

Domníváme se, že koncept politiky symbolů je dobře využitelný i pro v moderních českých dějinách skutečně ojedinělý osud Havlíčkovy památky. Památka, která byla pro četné generace především „vzpomínáním“ či spíše „rozpomínáním se“ na Havlíčka. Tento článek se proto pro relativně krátké období samého počátku šedesátých let devatenáctého století, které je - když ne z jiných, tedy přinejmenším chronologických důvodů - třeba pro další vývoj Havlíčkova politického mýtu považovat za stejně klíčové a konstitutivní jako období předcházející, jež označujeme jako spontánní „vzpomínání“ a které následovalo hned po Havlíčkově skonu, zabývá důležitými historickými souvislostmi jednoho z oněch prvních „vzpomínání“ či „rozpomínání se“. Pro úplnost ještě dodejme, že se v celorakouském rámci jedná o politicky tranzitivní periodu, která samozřejmě měla své echo i v české společnosti a u jejích politických představitelů.*

* „Národní ruch“, jak znělo dobové označení a pro který bylo příznačné zakládání spolků, deklamování a pochopitelně také rozmach veřejných politických shromáždění nazývaných slavnostmi (duben 1862 - Říp, červen 1862 - Litice, červenec 1862 - Kunětická Hora, srpen 1862 - Radhost atd.), tak dostává svůj zvláštní a neopakovatelný ráz. Svým způsobem se právě tehdy uzavírá období, v němž jediným alespoň tro-

Povolením obsaženém ve výnosu c. k. místodržitelství v Praze pod č. j. 36982 ze dne 8. července 1861 byl v Praze založen Sbor pro památku Havlíčkovu¹, který měl být „.. *povoláním strážcem jeho* (Karla Havlíčka - pozn. aut.) *myšlének a úmyslův a dcery Zdeňky*“ a jehož jedním z hlavních prostředků měl být peněžní fond „Dědictví Havlíčkovo“. Ten měl vzniknout z části vlastními sbírkami Sboru, především pak výtěžkem „národní loterie“.²³

chu možným místem pro prezentování národního postoje byly prostory tak ponuré, jako hřbitovy; řečeno obrazně - politika se z hřbitovů přesouvá na veřejná prostranství a do sněmovních lavic. V úvahu však připadá i urychlení díky pořádání podobných slavností českými Němci - za nejznámější příklad konce padesátých a počátku šedesátých let je třeba považovat tzv. Schillerovu slavnost [Schillerfest] z 10. listopadu 1859 (jubilejní rok Schillerova narození), resp. 10. listopadu 1862 (nejubilejní rok Schillerova narození). Takové je pozadí příprav rovněž na první veřejné oslavy Havlíčkovy. Nicméně vrátíme-li se ještě k době těsně předcházející, k onomu „spontánního vzpomínání“ druhé poloviny padesátých let, jež by rozhodně nemělo být podceňováno, dovolím si uvést její výstižnou charakteristiku ze vzpomínek Ladislava Quise: „*Pohřby tyto působily na nás dojmy vzušujícími, dojmy, které se hluboko a nevyhladitelně vtiskly v naši paměť. I ony přispěly svým způsobem k utužení našeho národního vědomí. A v těch dobách počali jsme také o májových slavnostech a o dušičkách navštěvovati i ověňčovati hroby těchto našich padlých bojovníků na různých těch pražských hřbitovech, tu řečeno, tu zpívány vlastenecké písně a nepamatují se, že by se nám v tom bylo bránilo ... tehda to nebylo věru žádné fangličkářství; projevy tyto byly nutné, byly plodné; ony přispěly ne malou částkou k uvědomění, k probuzení nejširších vrstev našeho lidu.*“ LADISLAV QUIS, *Kniha vzpomínek*, Praha 1901, s. 100-101.

¹ Jeho zakládajícími členy byli: F. Palacký, F. L. Rieger, F. A. Brauner, F. Pštros, V. Bělský, J. E. Purkyně, J. Podlipský.

² Ke dni 1. června 1862 byla v Praze uzavřena smlouva mezi Sborem pro památku Havlíčkovu a Svatoborem o zaopatření Zdeňky Havlíčkové, která v sedmi bodech rozebírala všechny možné eventuality naložení s finančními prostředky, získaných ve prospěch Zdeňky. Na Svatobor bylo převedeno právo disponovat peněžními prostředky fondu „Dědictví Havlíčkovo“, jenž tak převzal i povinnost starat se o výživu Zdeňky až do dosažení plnoletosti a i o její následné zaopatření. Pro případ jejího úmrtí měla být zřízena nadace, která by pomáhala zchudlým českým spisovatelům a jejich rodinám. Kromě toho byla z prostředků fondu každoročně vyplácena i Havlíčkova matka Josefa Havlíčková (300 zl. r. m.), **Koncept smlouvy o zaopatření Zdeňky Havlíčkové** (autor F. L. Rieger), ANM, osobní pozůstalostní fond F. L. Rieger, „Havlíčkův fond“, k. č. 128; **Provolání o založení Sboru památky Havlíčkovy z 25. července 1861**, in: Národní listy 1, 1861, č. 204, 27/ 07, s. 1 a viz také **Smlouva o zaopatření Zdeňky Havlíčkové**, in: Hlas 1, 1862, č. 152, 02/ 06, s. 2.

Pro její uspořádání se ustanovil - na rozdíl od „sboru pánů“, který měl pečovat o památku Havlíčkovu, - sbor paní⁴, jež na základě povoleného statutu c. k. místodržitelství v Praze pod č. j. 40716 ze dne 27. července 1861 a povolením c. k. ministerstva financí pod č. 3228 ze dne 20. prosince 1861 zřídily výbor ke sbírání příspěvků.⁵

Tato „národní loterie“ byla zamýšlena a posléze i organizována tak, že věcné dary⁶, které měly být vylosovány, byly zasílány přímo Augustě Braunero-ové, Marii Červinkové-Riegrové nebo Kateřině Fügnerové do Prahy, zatímco losy byly distribuovány především prostřednictvím některých vybraných agentů pojišťovací společnosti *Nuova Società Commerciale d' Assicurazioni*, v níž pracoval Jindřich Fügner (1822-1865) a sborem paní samotným. Ve dnech 4. až 16. května 1862 byla v Praze na Žofině uspořádána veřejná souhrnná výstava všech došlých předmětů⁷, jimž vévodila socha

⁴ Jeho zakládajícími členkami byly: A. Braunerová, M. Bělská, M. Červinková-Riegrová, M. Doubková, K. Světlá-Mužáková, K. Fügnerová, E. hraběnka Kounicová, K. Petrovičová-Jungmannová, J. kněžna Thurn-Taxisová.

⁵ Sbor paní k uskutečnění národní loterie pro Zdenku Havlíčkovou, ANM, osobní pozůstalostní fond F. L. Rieger, „Havlíčkův fond“, k. č. 128. Text obsažen také v článku RENÁTA TYRŠOVÁ, *O „Národní loterii“ z roku 1861/2*, in: Ženský svět 26, 1922, č. 1, 10/01, s. 1-3. Oznámení o ustavení viz také Národní listy 1, 1861, č. 221, 13/08, s. 1 a Čas 1, 1861, č. 191, 13/08, s. 1.

Ža jeden z původních uveřejněných podnětů lze považovat anonymní dopis neznámé „upřímné Češky“, který byl zaslán Národním listům v červnu 1861 (Národní listy 1, 1861, č. 152, 05/06, s. 3) a který byl nadepsán „Zasláno: Listek dcerám národa českého“. Jeho nejdůležitější apelační a praktická pasáž zní: „A přece odkázal náš velký mučieník pravdy Karel Havlíček, když umíral, celému národu českému jediné své dítě, své blaho, svou Zdenku. Nám všem ji odkázal, všem Čechům a Češkám, bysme o ni tak jak on otcovsky pečovali a o n se starali. Protož jest i Zdenka naše, my všichni jsme její bratři, sestry, otcové, matky a máme všichni stejnou měrou přispívati, když se o to jedná, malé naší sestřičce budoucnost pojistiti ... Nůž milé sestry, i naši Zdeňky bude svátek, nedáme sestřičce naší žádného vázaného? O vim, že dáte, sejde se tu práci od Vás rozličných, drobnůstek, sošek a věcí ozdobných takové množství, že mezi nimi ani Zdeňku viděti nebude. Věci tyto pak dáme několika šlechtynám mužům vlasti, by nám národní loterii zřídili, stržené pak peníze za losy dáme naší sestřičce Zdeňce a rozmnožíme tak, jak doufám, o hezkou částku.“ Viz také u VLADIMÍR MACURA, *Český sen*, Praha 1998, s. 131-132.

⁶ Mezi dary bylo možné najít všelicos: skleničky, flakonky, z vlny vycpávané kanárky, vyšívané Žížky, Husy a Riegery, manžety na svícny a košíčky do oken, šálky, figurky atd. Viz *Seznam darů sebraných ku národní loterii roku 1862*, Praha 1862, s. 25 a též RENÁTA TYRŠOVÁ, c. d., s. 3.

⁷ Celkem došlo 5 811 darů, z nichž ovšem vystavit bylo možno jen některé. Za aranžmá měl být zodpovědný pražský obchodník s galanterií Karel Löscher; viz *Se-*

Libuše z bílého mramoru (dar Jana Palackého) a socha Panny Marie Czestochowské (dar kněžny Czartoryské).⁸ Hlavní tah byl stanoven na 17. května 1862.

S touto výstavou pak ve dnech 17. až 18. května 1862 přímo souvisela i historicky první hromadná vzpomínková akce uspořádaná v Praze od roku 1849, zcela záměrně začínající v den, kdy v Praze končila tradiční svatojánská pouť. Konala se sice ve jménu Havlíčkovy památky, když byla organizátory nazvána jako „*veliká národní slavnost ku oslavě památky Havlíčkovy*“⁹. Přitom se ale jednalo především o na svoji dobu opravdu velkolepou masovou prezentaci národních spolků, které vznikly nebo byly ustaveny během posledních dvou let stejně jako zástupců české samosprávy - měst, městysů a obcí.¹⁰ Havlíčkova památka, pod níž bylo tehdy rozuměno hlavně zabezpečení Zdeňky, tak byla v květnových dnech roku 1862 poprvé zcela otevřeně využita k aktuálnímu politickému cíli, kterým byla demonstrace národní jednoty, resp. širší slovanské soudržnosti vůči centrální vídeňské vládě ztělesněné c. k. státním ministrem rytířem Antonem von Schmerlingem (1805-1893) a jejím tehdejšímu postupu.¹¹

Slavnost řídil přípravný výbor pod protektorstvím knížete Rudolfa z Thurn-Taxisu (1833-1904), který za tímto účelem zřídil i zvláštní kance-

znam darů sebraných ku národní loterii roku 1862, Praha 1862, s. 96, RENÁTA TYRŠOVÁ, c. d., s. 3 a CYRILL MERHOUT, *O Havlíčkově dceři*, Praha 1920, s. 42. O výhrách viz JAN NERUDA, *Výhry národní loterie*, in: Hlas 1, 1862, č. 146, 27/05, s. 2.

⁸ Národní listy 2, 1862, č. 186, 06/05, s. 1-2. Hodnocení, obsažené na závěr článku je jednoznačné: „Národ, který nenechá ty, kdož za něho sílu a talent věnovali, padnout, staraje se o ně, žeť hoden dělník mzdy své; takový národ nikdy již nemožno nazvati nevďěčným. těm pak, kteří sami ze svého vše, co mají, věnuji národu, není se více co báti krajné potřeby, snad bídý. tato snůška, první svého druhu (podtrženo - M.Š.), jakou náš národ kdy viděl, stane se základem jmění šlechetné Zdeňky, jedináčka to nebožtíků manželů Havlíčkových.“

⁹ FRANTIŠEK SCHWARZ, *Veliká národní slavnost ku oslavě památky Havlíčkovy v Praze dne 17. a 18. května 1862*, Praha 1862, titulní strana. Havlíček je zde jednoznačně ztotožněn s bojovníkem: „Ideálem bojovníků těchto byl Karel Havlíček; on bojoval a padl za národ a za svobodu ... Za rakví kráčely a slzely tisíce ... Vše obětoval za národ svůj, štěstí rodinného i hmotného vzdal se pro božskou myšlenku svobody.“ Tamtéž, s. 1; viz také Národní listy 2, 1862, č. 195, 16/05, s. 2.

¹⁰ Jejich výčet viz FRANTIŠEK SCHWARZ, c. d., s. 2-3 a 12-13. Z nově vzniklých pražských šlo zejména o Hlahol a Sokol.

¹¹ Slavnosti se zúčastnili také hosté z Lužice (tehdy považované za součást širší české vlasti) a Polska; celkový počet spolků dosáhl podle dobových údajů čísla šedesáti dvou. FRANTIŠEK SCHWARZ, *Veliká národní slavnost ku oslavě památky Havlíčkovy v Praze dne 17. a 18. května roku 1862*, Praha 1862, s. 12.

lár.¹² Celá slavnost vyvrcholila koncertem v tehdejší pražském Novoměstském divadle, po němž následoval tah „národní loterie“.¹³

Mimo jiné i díky této akci, jež významnou měrou přispěla k rozšíření myšlenky „národní loterie“ na mimopražském českém venkově, mohl být na závěr roku 1862 konstatován jednoznačný úspěch. Podle konečného vyúčtování se z celkového počtu 150 000 losů (po 20 krejcarech r. m.) podařilo prodat 124 211, z toho 58 864 prostřednictvím Jindřicha Fügnera a agentů již zmíněného pojišťovacího ústavu *Nuova Società Commerciale d' Assicurazioni* a zbytek (65 347) přímo členkami pražského sboru paní.¹⁴ Obnos získaný národní loterií ve prospěch Zdeňky Havlíčkové tak činil 30 000 zl. r. m., k nimž je třeba připočítat ještě několik tisíc zlatých, jež do peněžního fondu „Dědictví Havlíčkovy“ přibývaly nezávisle na národní loterii prostřednictvím redakcí Národních listů, Času nebo přímo Sboru pro památku Havlíčkovu.¹⁵

Z výše uvedeného je dostatečně zřejmé, jaké ústřední místo zaujímal „národní loterie“ ve prospěch Zdeňky Havlíčkové a jí předcházející sbírka v činnosti Sboru pro památku Havlíčkovu v letech 1861–62. Ačkoli šlo v podstatě o dobročinný podnik, který měl zajistit existenční nezávislost dcery Julie a Karla Havlíčkových – nedospělého dítěte, jež bylo jako sirotek považováno svým okolím za bezprostřední součást či za stálou připomínku Havlíčkovy památky (živá dcera – mrtvý otec) – může se podle našeho soudu zcela přirozeně a logicky vykázt rovněž přímou souvislost s tehdejší vnímáním Havlíčkovy obrazu a jeho užíváním.

Kromě silného emotivního okamžiku „živého dědictví“ totiž může zřetelně vystupovat do popředí také zamýšlená náhražka její ztracené rodiny, kterou se měl stát národ {*Nám všem ji odkázal, všem Čechům a Češkám ... - Zasláno/ anonym*}. Tato vyžadovaná a ve své podstatě kompenzační vazba (ve smyslu vzájemné společné náhrady) ukazuje na důležitý okamžik potvrzení sounáležitosti, v níž připodobnění národa k rodině či širěji pojatému kmenovému společenství není rozhodně náhodné.¹⁶ To zde totiž plní přede-

¹² FRANTIŠEK SCHWARZ, c. d., s. 2.

¹³ Jeden paradox toho dne za všechny – policejním dohledem tahu loterie nebyl novým pražským policejním ředitelem Václavem Ullmannem pověřen nikdo jiný než vrchní policejní komisař Deder. CYRILL MERHOUT, c. d., s. 35.

¹⁴ RENÁTA TYRŠOVÁ, c. d., s. 3.

¹⁵ Za období od 8. května 1861 do 20. srpna 1862 bylo vybráno 33 994 zl. 43 kr. r. m.. **Hlavní účet z příspěvků u sboru pro památku Havlíčkovu od 12. května 1861 až do 1. října 1864 složených, sepsaný k usnešení sboru ode dne 16. října 1864** (autor V. Bělský), ANM, osobní pozůstalostní fond F. L. Rieger, „Havlíčkův fond“, k. č. 128.

¹⁶ Vladimír Macura nazývá – a myslíme, že výstižně – takovou vazbu obecně jako „ideální pseudorodinný svazek“. VLADIMÍR MACURA, *Český sen*, Praha 1998, s. 134. Jen jaksí na okraj zde upozorníme, že pro oblast analogických představ v politice

vším úlohu zcelující. Vyjádřeno jinými slovy: tím, že „národ“ zaopatřuje své „dcery“ a „syny“ dokazuje nejen svou vůli, ale také schopnost k obecné jednotě v tom nejširším smyslu slova („soustředění všech sil a sílek“) stejně jako k jednotě naprosto určité, k jednotě v činu („národní loterie“ uvozená rozsáhlou sbírkou), která může být následně využita – mimo jiné – také politicky.¹⁷ A nutno říci, že měříme-li léta 1861–62 právě podle oné druhé schopnosti, pak účel bezesporu splněn byl: jediná Havlíčková dcera byla, alespoň co se výše sumy týče, důstojně zaopatřena.¹⁸

Vedle toho je však třeba ještě upozornit na několik dalších momentů, které mohou být právě na pozadí „národní loterie“ považovány pro vývoj Havlíčkovy obrazu v tehdejší české veřejnosti za příznačné a v nichž je Zdeňčina úloha spíše okrajová, protože iniciační.

Předně jde o skutečnost, že založení Sboru pro památku Havlíčkovu a veškeré jeho aktivity byl již ve své době přisuzován podstatný, ba dokonce i primární politický význam, když byl v podstatě skrze charitativní sbírku na „dceru národa“ v pražském centru české honorační politiky¹⁹ přejat a přijat spontánně vytvořený Havlíčkův obraz několika minulých let. Na rozdíl od jeho pojetí na mimopražském českém venkově, a to je nutno zdůraznit především, však nemusel postrádat (a pravděpodobně ani nepostrádal) u někdejších Havlíčkových nejbližších osobních a koneckonců i politických přátel (Palacký, Rieger, Podlipský) na zasvěcenosti a osobní upřímnosti. Můžeme se tak i v Praze jaksí „přirozeně“ setkat nejen s přijetím onoho názoru o nezměrném Havlíčkově utrpení, který byl bezesporu na místě, nicméně který však v souvislosti s daleko větší mírou informovanosti o jeho podpisu reversu rakouské vládě před návratem do Čech roku 1855, v němž se zřekl veškeré další veřejné politické (novinářské) činnosti, nebyl vždy zcela v souladu s přesvědčením o jeho úplném a vytrvalém odporu vůči centrální rakouské

přítom jde o jeden z nejstarších a opravdu hojně používaných příměrů, a to zejména co se týče postavení otce v rámci rodiny.

¹⁷ Pro výstižné vysvětlení zúženého významu „dcera“ a „syn“ národa viz VLADIMÍR MACURA, *Český ...*, s. 134–135.

¹⁸ Je zajímavé sledovat posun od staršího druhu čistě soukromé pomoci při zabezpečení pozůstalých po vynikající osobnosti jako např. u Karla Hynka Máchy v roce 1836 k jakési široce organizované národní charitě jako např. právě v případě Karla Havlíčka roku 1862, který může leccos napovědet o pokroku v chápání národní sounáležitosti a soudržnosti.

¹⁹ Pojem „honorační“ a „honorační“ používán ve smyslu vymezení u JIRÍ MALÍŘ, **K typu honoračního politika. Neformální vazby a politická kariéra v 19. století**, in: *Osobnost v politické straně* (sborník), Olomouc 2000, s. 11–32.

vládě.²⁰ „Národní loterie“ se proto zdá být důležitá také proto, že díky ní - potažmo díky snahám Havlíčkových někdejších přátel a jejich obecně uznávanému vlivu - došla významného posílení jak symbolizační rovina pravdivého proroka/ vůdce {... z temna hrobu duch prorokův vstal - duch Havlíčkův povstal z hrobu ... - FURCH}, tak zejména bojovného „čistého“ mučedníka/ trpitele bez poskvrny {... a koruna mučednická zdobila jeho rakev ... - SCHWARZ/ ... žil, trpěl a dotrpěl za nás ... - provolání sboru paní} utvářejícího se Havlíčkova politického mýtu. O příčinách jeho utrpení se (alespoň veřejně) v Praze prozatím nemluví, jsou jednoduše brány jako fakt.²¹ Nadřazený koordinát mravního hrdiny přitom zůstává nezpochybnován {... hrdina - takový pravý vlastenec byl náš Havlíček - kterýž bojuje neohroženě a obětovně za národ svůj ... - provolání Sboru pro památku Havlíčkovu}.²²

Za další je třeba připomenout, že u příležitosti „národní loterie“, resp. květnové zpěvnické slavnosti došlo k vytvoření obousměrně (centrum-periferie/ periferie-centrum) působící organizační báze. Ano, ta sice byla prozatím pouze jednoúčelová, a i když v zásadě vytvořena za neobvykle výjimečným emotivním účelem, jakým bylo zaopatření sirotka, a neměla vlastní

²⁰ Tuto myšlenku vyjádřil ve svých vzpomínkách ostatně i sám František Palacký, když napsal: „Když pak, ač byl vždy loajální, pronásledování rakouské vlády po nástupu reakce fyzicky podléhl (1856), jest dnes ode všeho českého lidu ctěn jako mučedník“. FRANZ PALACKÝ, *Gedenkbücher*, Prag 1874, s. 277 (v originále: „Da, obgleich stets loyally, den Verfolgungen der österreichischen Regierung, nach Eintritt der Reaktion, physisch erlag (1856), so wird er heute vom gesammten böhmischen Volke als Märtyrer verehrt“). Pravděpodobně nejlépe vystihl tento kruciólní moment opět Karel Kazbunda: „Zdroj jeho (Havlíčkových - pozn. aut.) jistě nesmírných duševních útrap, jimž Havlíček nakonec podléhá, neleží v brixenském exilu samém, nýbrž v situaci, do níž se, ovšem nátlakem vlády, dostal Brixen opouštěje. Novou ironií osudu zmirá, on, jenž v obměně antického hesla chtěl pro vlast žít, jako nepřímá oběť režimu státu, k němuž se v zásadě stavěl loajálně, kladně, a jeho smrt zjedná mu před veřejností nimbis skutečného mučedníka, když byl přes rok pravým mučedníkem ve svém nitru“. KAREL KAZBUNDA, *Karel Havlíček, Závěr* (rukopis neurčený k publikování/ díl II. B), ANM, osobní pozůstalostní fond Karel Kazbunda.

²¹ Všimněme si v této souvislosti např. Barákova improvizovaného projevu z Konviktu dne 17. května, v němž nepadají žádné jména a konkrétní osoby jsou obcházeny: „Zmýlili se jistí pánové, jež pro krátkost času jmenovati nebudu, kteří se domnívali, že lehký s námi zápas, jelikož prý malí jsme, zmýlili jste se dobrodincové naši!“ FRANTIŠEK SCHWARZ, *Veliká národní slavnost ku oslavě památky Havlíčkovy v Praze dne 17. a 18. května roku 1862*, Praha 1862, s. 8.

²² Každá podoba hrdinství implicitně obsahuje rovněž rozměr bojovníka; hrdina vždy bojuje nebo obráceně boj je předpokladem hrdinství. Srov. BOHUSLAV ŠALANDA, *Hrdinové a hrdinství v dějinách*, in: AUC, Phil. et historica 4/ 1996, Studia ethnographica IX., s. 97-105.

zázemí (nutnost využití národně uvědomělých agentů-vlastenců pojišťovacího ústavu, pronajmutí kancelářských prostor), které si česká společnost vytváří až o něco později. Nicméně v porovnání s dosaženými konkrétními výsledky již prokázala pozoruhodnou a o mnohem svědčící schopnost stejně tak jako v mnohém potvrzující nesprávnost názoru o nehybnosti a netečnosti předcházejícího desetiletí. Že bylo toto, řekněme organizační hledisko, skutečně velmi důležité, ostatně dokládá i postoj c. k. úřadů, které v jakémkoli možném náznaku stálejší organizace stále spatřovaly „vážné nebezpečí pro stát“.²³ Co se pak nově vzniklých českých novin (zejména Národních listů) týče, byly sice nedílnou součástí této organizační báze, nicméně skutečně výrazně a samostatně se angažují především v zároveň připravované velké slavnosti v Borové (19. srpen 1862), která již nese prvky zcela zřetelného politického rozrůžňování.

A konečně upozorníme také na aktéry všech těchto „nevidaných národních událostí“, mezi nimiž je možno zatím nalézt jak hlavní představitele umírněné honorační politiky (Rieger, Bělský, Pštros), tak někdejší radikální demokraty a jejich mladší příznivce (Sladkovský, Barák, Sojka), mezi tím se s Havlíčkem „smiřující“ a posléze i „smířené“ (slavnost v Borové). Poněkud zvláštní postavení přitom zaujímá osoba Rudolfa knížete Thurn-Taxisa a jeho manželky Jenny, jejíž občanský původ rozhodně nezůstával bez povšimnutí a jež byla během „národní loterie“ častým předmětem debat.²⁴

Pokusíme-li se tedy shrnout:

- Z Prahy řízenou „národní loterii“ je nutno považovat za první v celé řadě akcí, která stále ještě v době jen pozvolna se proměňujícího politického systému rakouského mocnářství v letech 1861 a 1862, v oné prapodivné atmosféře napjatého očekávání, ale také vyčkávání a naivního nadšení, významně přispěla k přeměně Havlíčkova odkazu v politicky využitelnou strukturu, v politický mýtus.

- V rámci politického mýtu je Havlíčkův odkaz ve sledované době instrumentalizován především s cílem vytvoření a následně i udržení politicky homogenního národního společenství, což však do blízkého i vzdálenějšího

²³ Nutno ovšem dodat, že již předchozího roku (1861) c. k. pražský Václav Ullmann policejní ředitel použil i takové argumentace, kdy obdobné slavnosti konané v Praze stavěl do souvislosti s možnými protizidovskými akcemi a právě proto žádal při posuzování jejich povolení daleko razantnější postup. Situace se pak měla z policejního pohledu ještě zhoršit následujícího roku, kdy oslavy „skutečných či fingovaných veličin národ“ vrcholily.

²⁴ Trnem v oku byl pražským dámám především její společensky nerovný sňatek s knížetem; veřejné mínění se lišilo jen v tom, jestli byla dcerou kostelníka nebo vesnického učitele. Tento příklad dokládá, že prostý původ (Havlíček) nemusel být v této době vnímán vždy jen výhradně kladně.

budoucná nevyučovalo instrumentalizaci opačnou, tedy k dílčím politickým zájmům.

• Oproti předcházejícímu období „spontánního“ vzpomínání spočívalo novum především v důkladnější organizaci, jež může být v první řadě demonstrována na fungování vztahů mezi pražským centrem a periferií zbytku českých zemí, a větší oficialitě.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY

1. Archivní prameny

a) osobní pozůstalosti

HAVLÍČEK Karel (Borovský) (1821-1856), osobní pozůstalostní fond LA PNP
 CHOCHOLOUŠEK Prokop (1819-1864), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 JANDA-CIDLÍNSKÝ Bohumil (1831-1875), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 KOBER Ignác Leopold Kober (1825-1866), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 KODYM Filip Stanislav (1811-1884), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 PODLIPSKÝ Josef (1816-1867), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 RIEGER František Ladislav (1818-1903), osobní pozůstalostní fond, ANM Praha
 SLADKOVSKÝ Karel (1823-1880), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 SCHWARZ František (1840-1906), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 SOJKA Jan Erazim (1826-1887), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 ŠESTÁK Josef (1827-1902), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 VILLANI de CASTELLO PILLONICO Karel Drahotin Marie (1818-1883), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 QUIS Ladislav (1846-1913), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 KALOUSEK Josef (1838-1915), osobní pozůstalostní fond, ANM Praha
 KAZBUNDA Karel (1888-1982), osobní pozůstalostní fond, ANM Praha
 KUTNAR František (1903-1983), osobní pozůstalostní fond, ANM Praha
 TRAUB Hugo (1879-1942), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha
 TRONÍČEK Jan (1894-1864), osobní pozůstalostní fond, LA PNP Praha

2. Vydané prameny

Nad hrobem Karla Havlíčka Borovského. Od J. E. Sojky. Praha 1861.
 (J. E. Sojka; příležitostný tisk, 2 strany, tiskař neuveden)
Veliká národní slavnost ku oslavě památky Havlíčkovy v Praze dne 17. a 18. května 1862. (F. Schwarz; příležitostný tisk, 44 stran, 1 vyobrazení, tisk K. Schreyer a H. Fuchs v Praze)
Seznam darů sebraných ku národní loterii roku 1862. Praha 1862. (Sbor paní; příležitostný tisk, 112 stran, tiskař neuveden)
Na památku Karla Havlíčka a slavnosti borovské dne 19. srpna 1862. Praha 1862.
 (příležitostný tisk, 35 stran, 1 vyobrazení, tisk K. Schreyer a H. Fuchs v Praze)
 KODYM, F. S.: *Spolky na vzájemné pomáhání.* Praha-Vídeň 1860.
 KODYM, F. S.: *Listy o konstituci.* Praha 1861.
 PALACKÝ, J.: *Böhmische Skizzen 1860. Von einem Landeskind.* Leitmischl 1860.

RITTER z RITTERSBERGA, Ludvík: *Kapesní slovník novinářský a konversační.* Praha 1850-51.

ROTTECK, K. W. von a WELCKER, K. T.: *Das Staats-Lexikon. Encyklopädie der Sämtlichen Staatswissenschaften. Carl von Rotteck und C. Welcker.* Altona 1845-1848. (I.-XII. díl)

SOJKA, J. E.: *Nad hrobem Karla Havlíčka Borovského. Od J. E. Sojky.* Praha 1861.

SOJKA, J. E.: *Naši mužové. Biografie a charakteristika mužův slovanských sepsal J. E. Sojka.* Praha 1862.

SPRINGER, A.: *Österreich nach der Revolution. Von Dr. Anton Heinrich Springer.* Leipzig 1850.

STUBENRAUCH, M. von: *Darstellung des Vereinswesens im Kaiserthum Österreich.* Wien 1857.

STUBENRAUCH, M. von: *Tabellarische Darstellung des Organismus der österreichischen Staatsverwaltung.* Wien 1855.

TOMEK, V. V.: *O synchronické metodě při dějepise rakouském,* in: ČČM, XXVIII/1854, sv. 1, s. 375-406.

3) Noviny, časopisy, dobová publicistika

Čas (1860-62)

Hlas (1862)

Národní listy (1861-62)

Obecné listy (1861-62)

Pilsner Bote (1861-62)

Posel z Prahy (1862)

Rodinná kronika (1862)

4) Pramenné edice a edice dokumentů

QUIS, L.: *Básnické spisy K. Havlíčka.* Praha 1897.

QUIS, L.: *Korrespondence Karla Havlíčka.* Praha 1903.

HAJN, A. (ed.): *Národ o Havlíčkovi.* Praha 1936.

HEIDLER, J. a ŠUSTA, J.: *Příspěvky k listáři dra. F. L. Riegra.* Praha 1924. (I. díl)

HELLER, S.: *Výbor z politických řečí a úvah Dra. Karla Sladkovského. Pořádá Dr. Servác Heller.* Praha 1899.

NOVOTNÝ, M.: *Život Boženy Němcové VI.* Praha 1959.

STICH, A. (ed.): *Karel Havlíček Borovský* (díle II. - Pražské noviny, Národní noviny, Slovan). Praha 1986.

SVĚTLÁ, K.: *Z literárního soukromí (II. Korrespondence).* Praha 1959.

TŮMA, K. (ed.): *Vybrané spisy Karla Havlíčka Borovského.* Kutná Hora 1886.

TOBOLKA, Z. V.: *Karla Havlíčka Borovského Epištoly Kutnohorské.* Praha 1903.

5) Ostatní prameny

NOVÁKOVÁ, T.: *Děti čistého živého.* Praha 1966.

QUIS, L.: *Volební řády rakouské a jich výsledky* (rukopis)

6) Deníky a memoáry

BARÁK, J.: *Vzpomínky z mého života.* Praha 1904.

- DENIS, E.: *Vzpomínky a úvahy o Palackém*, in: Památník na oslavu stých narozenin F. Palackého, Praha 1898, s. 159-183.
- FRIČ, J. V.: *Paměti Josefa Václava Friče*. Praha 1886. (IV. díl)
- HELLER, S.: *Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického. Vzpomínky a zápisky*. Praha 1921. (III. díl)
- MALÝ, J.: *Vzpomínky a úvahy starého vlastence*. Praha 1872.
- MUK, J.: *Paměti kvardiána P. O. Kröpfela (1848-63). Z archivu jindřichohradeckého vydal, předmluvou a poznámkami opatřil dr. Jan Muk*. Jindřichův Hradec 1927.
- NĚMEC, J.: *Upomínky starého vlastence*, Světozor 4, 1870, č. 27, s. 213-215.
- PALACKÝ, F.: *Gedenblätter. Auswahl aus den Denkschriften, Aufsätzen und Briefen aus den letzten fünfzig Jahren. Als Beitrag zur Zeitgeschichte*. Prag 1874.
- PALACKÝ, F.: *Spisy drobné*. Praha 1898. (I. díl) (překlad německého originálu)
- QUIS, L.: *Kniha vzpomínek*. Praha 1901.
- STAŠEK, A.: *Vzpomínky*. Praha 1926. (I. díl)
- TOMEK, V. V.: *Paměti z mého života. Sepsal V. V. Tomek*. Praha 1904-1905. (díly I. a II.)
- TYRŠOVÁ, R.: *O „Národní loterii“ z roku 1861/62*, in: ŽS, XXVI./ 1922, č. 1, s. 1-3.

LITERATURA

- AKZIN, B.: *Politische Probleme poly-ethnischer Gemeinwesen*, in: PVS, II./ 1962, s. 108-139.
- BRYSON, L.: *The Communications of Ideas*. New York 1964.
- DEUTSCH, K. W.: *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundation of Nationality*. Cambridge 1966.
- DOOB, L. W.: *Public Opinion and Propaganda*. London 1949.
- DÖRNER, A.: *Politischer Mythos und symbolische Politik. Sinnstiftung durch symbolische Formen*. Wiesbaden 1994.
- HEIN, D.: *Partei und Bewegung. Zwei Typen moderner politischer Willensbildung*, in: HZ, Band 263/ 1996, Heft 1, s. 69-97.
- HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. Praha 1994.
- HÜBNER, K.: *Die Wahrheit des Mythos*. München 1985.
- HYE, H. P.: *Das politische System in der Habsburgermonarchie. Konstitutionalismus, Parlamentarismus und politische Partizipation*. Praha 1998.
- JAROLÍMEK, A.: *Vědecká politika a její pomocné vědy*, in: Parlament, II./ 1922-23, s. 1-14.
- KÖRTEL, E.: *Die Volksnaheheit Karel Havlíčeks* (DA an der PDU SJ 1938-39)
- KRUPKOVÁ, J.: *Tradice a etnografie. K úloze tradice ve vývoji kultury*, in: AUC, Phil. et historica 1989, Monographia CXXX.
- MACURA, V.: *Český sen*. Praha 1998.
- MACURA, V.: *Ve znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*. Praha 1995.
- MALÍŘ, J.: *Od spolků k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848-1914*. Brno 1996.

- MALÍŘ, J.: *K typu honoračního politika. Neformální vazby a politická kariéra v 19. století*, in: Osobnost v politické straně (sborník), Olomouc 1999, s. 11-32.
- MATOUŠEK, K.: *Karel Sladkovský a český radikalismus za revoluce a reakce*. Praha 1929.
- MERHOUT, C.: *O Havlíčkově dceři*. Praha 1920.
- MEYER, T.: *Die Inszenierung des Scheins. Essay-Montage*. Frankfurt am Main 1992.
- MOHN, J.: *Mythentheorien: eine Religionswissenschaftliche Untersuchung zu Mythos und Interkulturalität*. München 1998.
- MORAVA, J.: *C. k. disident Karel Havlíček*. Praha 1991.
- OBERHUMMER, H.: *Die Wiener Polizei. 200 Jahre Sicherheit in Österreich*. Wien 1937. (I.-III. díl)
- POLIŠENSKÝ, J.: *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848*. Praha 1975.
- RAK, J.: *Bývali Čechové.. České historické mýty a stereotypy*. Praha 1994.
- SLÁDEČEK, J.: *Tiskové právo trestní a policejní. Srovnávací studie*. Praha 1899.
- STÖLZL, Ch.: *Die Ära Bach in Böhmen*. München - Wien 1971.
- SULZBACH, W.: *Zur Definition und Psychologie von Nation und Nationalbewusstsein*, in: PVS, II./ 1962, s. 139-158.
- ŠALANDA, B.: *Hrdinové a hrdinství v dějinách*, in: AUC, Phil. et historica 4/ 1996, Studia ethnographica IX., s. 97-105.
- TOBOLKA, Z. V.: *Počátky konstitučního života v Čechách*. Praha 1898.
- URBAN, O.: *František Josef I.* Praha 1991.
- VOJTÍŠEK, V.: *Obnova české správy města Prahy roku 1861 a její význam*. Praha 1931.
- ZAHRADNÍK, B.: *Věčná loterie ve prospěch Zdeňky Havlíčkové*. Praha 1924.

SEZNAM ZKRATEK

- ANM - Archiv národního muzea
- atd. - a tak dále
- AUC - Acta Universitatis Carolinae
- č. - číslo
- č. j. - číslo jednací
- ČČM - Časopis českého musea
- HZ - Historische Zeitschrift
- LA PNP - Literární archiv Památníku národního písemnictví
- např. - na příklad
- pozn. aut. - poznámka autora
- PVS - Politische Viertelsjahresschrift
- ŽS - Ženský svět

HAVLÍČEK, HAVEL A ROZBITÉ ZRCADLO ANEB MALÁ POZNÁMKA NA OKRAJ VĚTŠÍHO TÉMATU

Jaromír Slomek

Není nikterak originální porovnávat Václava Havla s Karlem Havlíčkem Borovským. Náhodná shoda příjmení Havel – Havlíček k tomu sama vybízí, a tak není divu, že už před čtvrtstoletím udělal narážku na tehdejšího disidenta Havla Jaroslav Hutka ve své známé písničce Havlíčku, Havle; a na samém sklonku roku 1989 napsal staříčkový básník Václav Lacina epigram, jehož pointou bylo ne příliš vynalézavé konstatování, že „měli jsme kdysi Havlíčka a dneska máme Havla“.

Zajímavý objev učinil pilný havlíčkovský badatel Jiří Morava: mezi účastníky Havlíčkova pohřbu (1. srpna 1856 v Praze) byl viděn – podle policejních záznamů – také Václav Julius Havel (1821 – 1884), praděd Václava Havla.

Zdálo by se, že tím je „vztah“ Havla k Havlíčkovi vyčerpán. V literárním a publicistickém díle Havlově se Havlíčkovo jméno objevuje pouze okrajově – poprvé v juvenilním textu Nicota, napsaném v říjnu 1953 („Vzpomeňme na češtinu básníka Máchy, novináře Havlíčka, historika Palackého, romanopisce Jirásku, básníka a fejtonisty Nerudy, estetika a kritika Šaldy, spisovatele Vančury, básníků Nezvala nebo Seiferta!“), podruhé až po dlouhých šestatřicet letech, v televizním „předprezidentském“ projevu z 16. prosince 1989 („Kulturní obec se zasloužila o tom, že jsme mohli navázat na naše nejlepší tradice, spojené s ideou míru. Představují je jména Jiříka z Poděbrad, Komenského, Havlíčka, Štúra, Masaryka, Štefánika, Patočky.“).

Potřetí se Václav Havel vyjádřil ke Karlu Havlíčkovi v říjnu 2001 – brixenské shromáždění u příležitosti 150. Výročí Havlíčkovy deportace (19.-20. října 2001) pozdravil poselstvím s datem 19. září (sic!) 2001: „Vážené dámy a pánové, milí přítomní, dovolte mi, abych se s vámi této slavnostní chvíle zúčastnil alespoň tímto způsobem. Velmi si cením toho, že se zde v Brixenu nyní scházíte, abyste si připomněli stopadesáté výročí Havlíčkova více než tři roky trvajícího exilu v tomto městě, během něhož vytvořil i své tři poslední rozsáhlé satiry. Ukazuje se tím mimo jiné i to, že život i dílo tohoto významného českého básníka, novináře a politika jsou i tady doposud přítomny a ceněny.// K všestranné osobnosti Karla Havlíčka Borovského lze bezpochyby přistoupit z mnoha stran. Zde bych rád zdůraznil jeho otevřenost vůči aktuálním problémům, která se rodila z intenzivního vnitřního dialogu, kořenícího v rozporu mezi romantickou patetizací vlastního životního poslání jako služby vlasti a vybroušeným smyslem pro věčnost a střízlivost. Tyto dva živly zformovaly Havlíčkovo nové pojetí ‚zdravého rozumu‘, schopného a povinnovaného nazírat pravý běh věcí, jež našlo svůj výraz v jeho typickém satirickém

projevu.// Toto protinormativní, demytizující vyjadřování nás stále oslovuje a i jeho epigramy často přesně vystihují a zobecňují naši situaci. Nadhledem, vytříbeným rozumem a humorem bojoval Havlíček proti všem formám hlouposti, omezenosti, zbabělosti i zvůle, s nimiž se ve svém okolí setkával. Je to výzva, která neztrácí na své intenzitě v žádné době a v žádném režimu.“

Tento Havlův hold Havlíčkovi je dostatečným důkazem o osobním vztahu prvního českého prezidenta (a ovšem též umělce i publicisty) ke klasikovi české politické žurnalistiky a satiry.

Je tu však přinejmenším ještě jedna drobnost, která Havla s Havlíčkem poněkud kuriózně spojuje. Jak známo, oba, Havlíček i Havel, stáli několikrát před soudem. A oba, Havlíček i Havel, se v podobné situaci uchýlili k témuž podobenství.

Když Havlíček vypovídal 12. 11. 1851 před porotou v Kutné Hoře, dotázal se ho předseda soudu na článek, jímž prý chtěl jako jeho pisatel „zášť k úřednictvu vůbec vzbuditi“. Obžalovaný odpověděl těmito slovy: „Jak by mohl kdo mít zášť na dobré úředníky proto, že já popisuji špatné úředníky? Nejsou-li ale naši úředníci špatní, proč se tedy k popisu tomu hlásí? Abych to však lépe vysvětlil, uvedu malý příklad: Někdo si koupí krásní a drahé zrcadlo, do kterého když nahlédne, vidí se v něm hrbatým, a ze zlosti ho roztluče. Proto ale, že se v zrcadle hrbatým vidí, nemusí mít zlost na zrcadlo, to tím vinno není.“

A když Václav Havel pronášel 21. 2. 1989 svou závěrečnou řeč před Obvodním soudem pro Prahu 3, řekl také toto: „Pevně věřím, že se státní moc přestane konečně chovat k nezávislým iniciativám jako ošklivá dívka, která rozbíjí zrcadlo v domnění, že je vinno jejím vzhledem.“

Byla to z Havlovy strany shoda bezděčná, nebo záměrná? Pokud šlo o záměr, pak tedy „přihlášení se“ k Havlíčkovi bylo havlovsky jemné, decentní, pro účastníky soudu nejspíš nepostřehnutelné. Byla-li to pouze náhoda, tedy ji berme jako pozoruhodný důkaz, že Havlovo myšlení bylo v kritické chvíli – při soudním líčení – velmi havlíčkovské.

ZDENKA HAVLÍČKOVÁ

Zina Zborovská

Milovaná dcera Karla Havlíčka, která byla po jeho smrti prohlášena „Dcerou národa“, čímž se její už tak smutný osud dovršil. Zdenka Havlíčková se narodila v jednu hodinu odpoledne 23. prosince 1848 v Praze, v domě č. 339 na Národní třídě, kde Havlíčkovi obývali pětipokojový byt. Jejimi kmotry byli hrabě Vojtěch Deym a Dr. Vilém Gabler. Šťastný otec Havlíček píše o jejím narození svojí mamince: „Radujte se, veselte se s námi, Ježíšek nadělil nám pro Vás vnučku jako rybičku“. Jméno Zdenka jí předem přidělili poslanci na říšském sněmu v Kroměříži. Počátkem roku 1849 o tom napsala Julie mamince do Brodu ... „To jméno Zdenka jí ustavili deputovaní. Poslední večer než odjel Karel z Kroměříže, uchystali mu v nějakém sále na stůl hanáckou čepičku křtící, velmi pěknou, celou posítou stříbrem, a k tomu povíjání, a přivedli hanácké hudebníky a tancovali okolo něj, přitom ustavili jméno pro dceru nebo syna...“. Rok po narození Zdenky byly zastaveny Havlíčkovy Národní noviny a rodina se přestěhovala do Kutné Hory, kde Havlíček začal vydávat Slovan.

Zde v domku č. 27 „Na Kolmarku“ prožila Zdenka jedny z nejšťastnějších chvil svého života. Klidný život rodičů, malého děvčátka a anglického buldočka Džoka, netrval dlouho. Na podzim 1851 Havlíček zastavil Slovan a rozhodl se přestěhovat do Německého Brodu. Matka mu přenechala krásný byt s arkýřem v prvním patře svého kupeckého domu. Havlíčkovi měli k dispozici 2 pokoje, alkovnu a kuchyni. Havlíček zamýšlel koupit v okolí Německého Brodu statek a podnikat v zemědělství. Jeho záměry však přerušila rakouská vláda. V noci z 15. na 16. prosince byl Havlíček zatčen a deportován do Brixenu. Julie se Zdenkou se přestěhovala ke své sestře provdané za podnikatele Jaroše do Prahy. Roku 1852 přijela Julie se Zdenkou spolu s Jarošovými do Brixenu. Jarošovi po 14 dnech odjeli. V domku, který si Havlíček pronajal od hostinského z hotelu Elefant, nastal pro Zdenku šťastný rodinný život. Bratru Františkovi Havlíček píše: „Ji to není na žádný pád ke škodě, že jsme zde, již proto, že nejvíc jen s námi zachází a tak alespoň nezpůsobí si nezvyk. Je na nás ale teď tak přivyká, protože je celý den okolo nás a s námi spí: tuhle ráno mi jednou povídala: Já tě mám ráda jako ten kopeček, jako to nebe“.

V dopisech Karla Havlíčka bratru Františkovi je patrná Havlíčkova otcovská pýcha a jeho velká láska ke Zdence. Jeho názory na výchovu byly však, z dnešního pohledu, poněkud podivné. V jednom dopise radí Františkovi, jak má vychovávat své děti a píše: „Ostatně neškodí dětem nikdy raději více přísnosti, jen když přitom vidějí lásku, že je člověk netejrá a ze zlosti jen jako by z toho vyrazení měl. Tak kupř. u nás vždy jen ode mne dostane Zdenka

bití, když je toho potřeba, ale moje pravidlo je, málokdy, nikdy ve zlosti, ale zato vždy až do krve, aby déle držela paměť.“ Koncem září 1854, zřejmě ve víře, že bude brzy propuštěn, poslal Havlíček Julii se Zdenkou domů. Následujícího roku naplno propukla naplno Juliina dlouholetá choroba a 16. dubna 1855 Julie zemřela. V posledních okamžicích údajně pověřila svoji sestru Adelheidu „Střez mi Zdenku jako oko v hlavě!“ Ironií osudu 27. dubna dostal Havlíček povolení k návratu. Se Zdenkou se setkal až 14 dní po příjezdu do Čech a natrvalo se k němu již nikdy nevrátila. Smrt matky a později i otce, Jarošovi před Zdenkou po dlouhou dobu tajili. Nežúčastnila se ani pohřbu svého otce. Božena Němcová o tom podává svědectví: „Jarošovic se obojí, že je příliš citlivá a slabá, aby se jim nerozstala.“ Prvním poručníkem Zdenky byl soudně stanoven Jaroš. V jejich rodině Zdenka našla teplo rodinného krbu. Zdenčin šťastný život v rodině strýce a tety netrval dlouho. Jarošovi sice postupně zchudli, ale Zdenku upřímně milovali. Podle pamětníků měla Zdenka pěknou postavu, bohaté vlasy a hluboké snivé modré oči. Jejím prvním domácím učitelem byl František Zoubek, který v letech 1856–1858 dokončoval své studie.

Později Zdenka navštěvovala soukromý vzdělávací ústav paní Heleny Svobodové, rozené Francouzsky provdané za vlasteneckého učitele Antonína Svobodu. Jejich vzdělávací ústav se nacházel v Dominikánské ulici a od roku 1861 na Starém Městě pražském čp. 499 „U zlaté kotvy“ u kostela sv. Havla. Kromě manželů Svobodových zde vyučoval významný pedagog František B. Kalina, později ředitel kutnohorského pedagogia a Václav A. Crha, redaktor a spisovatel. Tvrdohlavá Zdenka, která zdědila pyšnou povahu svého otce, působila svým vychovatelům mnohé problémy. Podle pamětníků paní Svobodová, jednou odposlechla Zdenčin výklad určený spolužačkám na téma: co je láska a proč se z ní nemají zpovídat jako ze hříchu. Jindy na výletě pořádným Vojtěchem Náprstkem ke sv. Prokopovi, dala květinový věnec na hlavu čertovi místo sv. Prokopovi. Roku 1862 přestoupila Zdenka na nově založený vzdělávací ústav Františka Tesaře, pedagoga a spisovatele.

Mimo jiné význačné pedagogy zde vyučoval F. A. Zeman, známý pod spisovatelským pseudonymem Antal Stašek.

Stalo se však, že v roce 1862 potkal děvčátko v Praze na Příkopech doktor Hamerník a pohoršil se nad způsobem a stavem Zdenčina oděvu. Jistě v dobrém úmyslu vyhlásil, že je třeba pomoci Zdence. Netušil ovšem, co tím způsobí. Najednou se ozvalo špatné svědomí všech, kteří se k Havlíčkovi po jeho návratu z Brixenu nehlásili. Nyní, po pádu absolutismu, měli příležitost dokázat, jak jsou ušlechtilí, a jak ctili Havlíčka. Tou příležitostí se stala ubohá Zdenka. Dnes se můžeme již jen domýšlet, jak vznikl podivný nápad, prohlásit Zdenku Havlíčkovou za „Dceru národa“. Dne 5. června 1831 v novinách neznámá dáma hystericky apeluje na české ženy: „Nám všem ji odkázal, všem

Čechům a Čechám, bysme o ni tak jako on otcovsky pečovali a o ni se starali.“ A národ se skutečně začal starat. Vznikl Sbor paní pro památku Havlíčkovu a při něm „Sbor paní k uskutečnění národní loterie pro Zdenku Havlíčkovou. Zasedla v něm Augusta Braunerová, Marie Riegrová, Karolina Světlá, Kateřina Fügnerová, Marie Bělská, Marie Doubková, Eleonora hraběnka Kounicová, Kateřina Jungmanová, kněžna Jenny Taxisová. Pro věcnou loterii bylo vydáno 150 000 losů po 20 krejcarech. Když pročítáme seznam věcných darů pro loterii ve prospěch Zdenky, musíme se někdy usmívat nad „ušlechtilostí dáreků“. Loterie přesto vynesla čistých 30 569 zlatých 6 krejcarů. Ve prospěch Zdenky uskutečnil zpěvácký spolek Hlahol, jehož předsedou byl kníže Taxis, dne 17. května 1862 velkolepý koncert, jehož se zúčastnilo 800 pěvců. S poručíkem Jarošem byla uzavřena smlouva ohledně národního daru pro Zdenku. Bylo ustanoveno, že jistina tvoří jakýsi fond k uctění památky Havlíčkovi a z úroků budou hrazeny náklady na její výživu a výchovu. Třetinu jistiny obdrží Zdenka pokud se provdá, nebo pokud dosáhne 30 let. Dále má právo pobírat úroky ze zbývajících dvou třetin jistiny, které v případě jejího úmrtí přechází na její děti (manželské) a po dosažení zletilosti by obdržely celé jmění. Když Zdenka zemře bez dětí, připadne jistina pod jménem „Památka Havlíčkova“ nadaci ve prospěch českých spisovatelů. Zdenka z bombastické akce příliš velký užitek neměla a sbor se hlavně staral, aby peníze Jarošovi nevyužili ve vlastní prospěch. Jako vždy, když jde o peníze, ozvala se závist. Po Praze se šířily pověsti, že Jarošovi provdají Zdenku za kohokoli, aby získali její jmění. Jaroše to urazilo natolik, že sám požádal Braunera, aby jmenoval poručníka Zdence ze členů sboru. Netušil ovšem, že Zdenka bude vyrvána z jejich rodiny. Svoji tetě Adéle Zdenka říkala dokonce maminko a ta ji milovala jako vlastní děti.

Soudně byl Zdence 3. července 1863 přidělen nový poručník JUDr. Brauner a za domov jí byla určena rodina bibliotékaře Hanuše. Žádost o poručnictví, kterou podal její strýc Alois Sýkora, berní oficiál v Praze, byla zamítnuta. Napomohlo tomu, že ve své žádosti uvedl, že v rodině jeho sestry provdané Jarošové, se Zdence dostávalo náležité péče a starostlivosti. Zajímavé je, že nový poručník JUDr. Brauner ihned převedl část Zdenčina kapitálu na svůj mlýn v Roztokách.

Soud podivně rozhodl, že Zdence bude lépe u cizích lidí.

V rodině bibliotékaře Hanuše, v ponurém bytu v Klementinu, žila Zdenka ve společnosti jeho manželky a 5 dcer. Rodina se vyznačovala mimořádnou bigotností a Zdenka se cítila velice osamocená. Lepší chvíle nastaly, když jako patnáctiletá vstoupila do městské vyšší dívčí školy. Ředitelem školy byl Zdenčin kmotr Dr. Vilém Gabler. Zde získala upřímnou přítelkyni ve spolužačce Filipce Hráské, dceři starosty v Poděbradech. Ve škole se dobře učila a velmi pěkně hrála na klavír. Školu navštěvovala až do června 1866, kdy byla

škola uzavřena. S Filipkou se ovšem přátelila dál. Stala častým hostem domácnosti Hráských a tam se poprvé setkala s hrabětem Václavem Kounicem. V dopise Filipce si také stěžuje: „Já jsem naopak tak nespokojená, tak nešťastná, že to je až hrůza. Ve škole mnoho zkusím, doma ještě více a u Braunerů, tam přijdu po poeticku z bláta do louže“.

V březnu 1866 Zdenčin poručník JUDr. Brauner rozhodl, aby nadále žila v jejich domácnosti. Paní Braunerová byla jedna z nejvzdělanějších žen své doby, na Zdenku však kladla nepřiměřené nároky. Brunerovi měli tři děti, Vladimíra, Zdenku a Annu. Jejich vychovatelem byl tehdy básník Svatopluk Čech. Sama Zdenka, později známá malířka, později vzpomíná, že jediné co má otci za zlé, bylo jeho zacházení se Zdenkou Havlíčkovou. V té době se poprvé zamilovala do bratra své spolužačky Karla P. Kheila, její první láska ovšem trvala jen krátce, došlo mezi nimi pouze k výměně několika psaníček.

V masopustu roku 1867 na plesu Národní Besedy konaném dne 4. února se seznámila s poručíkem pěšího pluku č. 15, polským baronem Quido Batagliem.

Quido byl poručíkem 15. pěšího pluku v Praze a jako polský vlastenec a Slovan byl baronem Vilaním uveden do české společnosti. Zdenka jej natolik upoutala, že se zúčastnil dalších českých plesů, jenom aby ji uviděl. Osud zavinil, že krátce na to se mladý muž přistěhoval do domu, kde žila rodina Braunerova. Mladí lidé se setkali na schodech, zamilovali se do sebe a svoji lásku se snažili utajit. Oba dobře věděli, jak budou reagovat čeští vlastenci, až zjistí, že „Dcera národa“ miluje rakouského důstojníka. Doufali ovšem, že na jejich straně bude skutečnost, že se jedná o polského šlechtice a Slovana. To, že přední čeští vlastenci byli rusofilové a neschvalovali Zdenčinu známost s polským důstojníkem, rozhodlo o jejím osudu. Jak se milenci prozradili, není přesně známo. Podle jedné verze mladý šlechtic házel psaníčko z poschodí domu na terasu, a to se dostalo nešťastnou náhodou do rukou poručníka Dr. Braunera. Podle jiné spolu kráčeli po Příkopech. Jisté je, že Zdenka po prudkých výčitkách paní Braunerové musela ihned opustit Prahu. S Quidem se nestihla ani rozloučit. Stačila mu pouze prostřednictvím sl. Ševčíkové předat Havlíčkův zápisník, v němž psal Křest sv. Vladimíra a na první stranu připsat: „Strašné věci odehrály se tady! Co jsem musela vytrpět, a ani mne nikdy nenapadlo, že musím se s tebou loučit, aniž bych Tě přitiskla k svému srdci. Odjízďím ihned, odjeti musím, poněvadž dostala jsem takový rozkaz a zároveň proto, že jelikož cítím, že delší pobyt můj v tomto domě mohl by nám jen škodit a státi se pro mne nesnesitelným. Odjízďím do Poděbrad, ve dvě hodiny odjízďí vlak. Přijď na nádraží! Doprovází mne teta. Budu Ti dopisovati. Odvahy můj Quido a setrvání a zvítězit musíme. Nemám času na psaní dopisu. Zasilám zápisník - nechť je Tvým důvěrníkem! K Filipce přijela Zdenka smutná a přepadlá. Odtud Quidovi píše: „Můj Bože, kdyby Tě poznali, jinak by usuzovali, ale oni jenom vědí, že jsi rakouský důstojník, že

nosíš bílý stejnokroj a že jsi Polák, ale neslyšeli tlukotu Tvého srdce a nevědí, že objímá svět svou láskou a hned po vlastním národu všechny trpící národy. Avšak, až odložíš úbor v nich vzbuzující odpor, jsem přesvědčena, že dovejdeš se jim objeviti ve skutečné ceně, že Tě budou míti rádi - a ničemným zavřeš rouhavá ústa.“ Zdenka se velice mýlila. Poručíkovi nevadilo tolik, že se jedná o rakouského důstojníka, ale to, že je Polák. Když se Quido Battaglio s ním sešel a snažil se věc urovnat, urazil Dr. Brauner celý polský národ. Milenci se již nikdy neviděli. Po Praze kolovaly pomluvy, že Zdenka uprchla s rakouským důstojníkem a dokonce s ním čeká dítě. V té době se jí chtěl kavalírsky ujmout ušlechtilý hrabě Václav Kounic. Přijel do Poděbrad, Zdenku však nějak urazil a ta jej donutila dlouho ji vkleče odprošovat. Tehdy ji také poprvé požádal o ruku, Zdenka si vyhradila čas na rozmyšlenou, později jeho nabídku odmítla. V roce 1867 byl Zdenčin poručník vyzván soudem, aby vyúčtoval Zdenčino jmění. Podle jeho vyúčtování činilo výživné a výchovné za r. 1864-65 zlatých 1166, za rok 1865-1866 zl. 1130 a za rok 1866-67 1200. Soud označil tyto položky jako příliš vysoké.

V květnu 1867 rozhodl poručík, aby nadále žila v rodině Dr. Trojana, přítele Havlíčka, notáře v Rakovníku. Z té doby pocházejí dopisy Zdenky adresované paní Braunerové, psané poníženým, provinilým tónem, vypovídajícím o Zdenčině rezignaci a depresi. Filipce tehdy píše: Dnešním dnem upadla jsem zas do staré melancholie. Nehledím se z ní vytrhnouti, patří úplně k celku. Věř mi Filipíno, že jenom přísným chováním a vzdáleností od každé světské radosti až do mého hrobu mohu napravit očerněnou svou pověst, jakou lehkomyšlní škůdlivci o mně rozšířili. Budou souzeni tak jako sama já - jednou před Bohem! Považuji svůj stav za onen mladé vdovy, chci ho svatě držeti, má celý svět vidět, že ta věc nebyla lehkomyšlná a krátkého trvání“.

Trojanovi měli dvě dcery a dva syny, s nimiž se Zdenka záhy sprátelila. Pobyt u Trojanů byl pro ni podstatně příjemnější než v předchozích rodinách a Zdenka zde strávila necelé tři roky. V lednu 1870 se Braunerovi domnívali, že pomluvy definitivně umlknou, když se Zdenka vrátí do pražské společnosti a určili, aby se zúčastnila pražského plesu. Návštěva plesu se však stala pro Zdenku velkým ponížením. Studenti se domluvili, že s ní nebudou tančit, protože si chtěla vzít „německého důstojníka“ a jediným jejím oddaným tanečníkem byl hrabě Kounic. Po této urážce si Zdenka vymohla na Braunerových, aby se mohla uchýlit k svojí babičce do Německého Brodu. Ve vlasteneckých kruzích, v nichž působil František Brauner, se Zdenka seznámila s profesorem Zeleným a jeho švagrovou hudební skladatelkou Josefinou Brdlíkovou. Tato ušlechtilá dáma, manželka továrníka v Počátkách se stala Zdenčinou přítelkyní a důvěrnicí. V létě 1870 ji pozvala do Počátek. Zdenka přijela a v rodině Brdlíkových prožila šťastné okamžiky. Spolu s paní Josefinou hrály na klavír, chodily po lesích a sbíraly houby, pekly cukroví, zavařovaly.

Zdenka si zamilovala tři děti Brdlíkovy a v 8 dochovaných dopisech adresovaných paní Josefině se o nich často zmiňuje. Z Počátek odjela Zdenka do Německého Brodu a žila zde s hluchou babičkou a tetou. Koncem roku 1870 píše Zdenka paní Josefině:

„Pan poručík se stal velmi laskavým v zacházení se mnou a skoro by mi víc povoloval, než chci. Koupil mi piano od Blütnera, stálo 750 fl., ale za to je překrásné. Zdenka děkuje paní Josefině a vyslovuje domněnku, že poručík změnil jednání s ní na základě její přimluvy.

U klavíru strávila Zdenka mnoho času, milovala Chopina a Beethovena. V Německém Brodě ji několikrát navštívil Kounic a znovu ji nabídl sňatek. Tentokrát Zdenka jeho nabídku přijala.

V dopisech paní Brdlíkové ovšem Zdenka často vyslovuje pochybnosti o perspektivě budoucího manželství a přes předchozí souhlas jej v dubnu 1871 definitivně zamítla. Paní Brdlíková později (v roce 1906) uveřejnila v časopise „Osvěta“ článek věnovaný obhajobě Zdenky Havlíčkové. Píše v něm: „Na čtvrté desetiletí už dřímá věčný sen na hřbitově německobrodském. V lidu českém jí ani po smrti nebylo učiněno zadost, pověst její nebyla náležitě očištěna, a nyní se o ní dokonce počínají psáti romány, které starou křivdu ještě zhoršují! V těchto dnech dovršuje se půlstoletí od té doby, co Karel Havlíček předčasnou smrtí ukončil svoji pozemskou pout'. Po celých Čechách se výmluvnými slovy vzdává nadšená chvála povaze činnosti a zásluhám jeho. Já však nemohu se zbavit myšlenky, že kdyby on promluvit mohl, asi by zvolal: „Mne velebite, ale jaký osud připraven byl mému jedinému dítěti, mé předrahé Zdence, když jste ji osiřelou mezi námi zanechal? Mladý život její otrávil bídné klevety, které ničily její dobré jméno, její dívčí čest a smějí to také nyní ještě činiti!“ Má ubohá Zdenko! Za veřejných hlučných slavností stojím u tvého tichého hrobu a s pohnutou duší kladu na něj svůj prostý pomněnkový vínek...“

Ostatně neznámo proč se hrabě Kounic jako ženich pro Zdenku JUDr. Braunerovi příliš nezamlouval a sám vybral Zdence nového ženicha. Byl jím vzdělaný statkář Svoboda, který znal Zdenku od Braunerů od jejich 16 let, ctil ji a zřejmě i miloval. V dopise adresovaném Vojtěchu Fričovi Zdenka píše: „...22 let již mám, krásu nemám a na tom mém jmění nespočívá mnoho štěstí a božského požehnání...“

Bojím se lidí, poněvadž mne tak přísně a nespravedlivě posuzují, bojím se, aby mne kdo viděl veselou, bojím se, aby mne kdo viděl smutnou a ze samé takové bázně především nemohu se nijak vpravit v tento život. Snad, že tušila svůj blízký konec, Zdenka ke sňatku se Svobodou svolila. 1. února 1872 přijel Svoboda do Brodu a dojednával podrobnosti sňatku. Zdenka odjela do Prahy ke Braunerovým, aby si doplnila výbavu. Tam onemocněla a poručík ji na radu Dr. Hamerníka odvezl do své vily v Roztokách u Prahy. Odtud byla

těžce nemocná přivezena 3. června 1872 k babičce do Brodu, 24. června po-
depsala závěť sepsanou ošetřujícím lékařem Dr. Felixem. Svoje jmění odká-
zala tetě Johaně Pujmanové, několik cenných papírů bratrancům a sestřenicím
a krásné piano statkáři Svobodovi. Zdenka stonala ještě 3 měsíce, než 20.
září 1872 o šesté hodině ranní utichlo její srdce navždy. V neděli 22. září byla
pochována vedle svého dědečka Matěje Havlíčka na hřbitově u kostela sv.
Vojtěcha. Na poslední cestě ji doprovodily stovky vlastenců, mezi nimi sám
Palacký a František Ladislav Rieger. Promluvil starosta města Antonín Kali-
na.

Všichni životopisci se shodují na tom, že Zdenka se nikdy nezpronevěřila
památce svého otce a okolí jí tvrdě ublížilo.

Při čtení dopisů nešťastné Zdenky, které se dochovaly ve sbírkách havlíč-
kobrodského muzea, jsem si mnohokrát položila otázku:

Jak mohli být takoví vlastenci jako Palacký, Rieger, Brauner a další tak
necitelní, jak mohli v zájmu „národní věci“ obětovat štěstí jedné mladé ženy,
jak mohli takto rozhodovat o lidském osudu.

Jak mohla žena tak vzdělaná a osvětlená jako paní Braunerová Zdence to-
lik ublížit. Ostatně její dcera malířka Zdena Braunerová se pozastavovala nad
chováním svého otce ke Zdence. Naproti tomu, našly se ušlechtilé povahy –
Hrázkých, Trojanovi, Brdlíkovi, hrabě Kounic, statkář Svoboda i jeho matka i
jiní, kteří měli pro Zdenku lásku a pochopení. Osud Zdenky je odstrašujícím
příkladem, jak lze v zájmu dobré věci (tenkrát národní, to je však celkem
vedlejší) napáchat mnoho zla.

Literatura:

Brotánek Jiří Karel: Deset generací havlíkovských, Havlíčkův Brod 1946

Grimm František: Dcera Karla Havlíčka Borovského

Dodatek k životopisu, Kutná Hora 1936

Klobas Oldřich: Václav hrabě Kounic, šlechtic nejen rodem, Brno 1993

Lenderová Milena: K hříchu i k modlitbě, Praha 2001

Stibral Karel: Paměti Josefy Menšíkové o Karlu Havlíčkovi, jeho dceři a matce, in:

Památce Havlíčkově, Německý Brod 1924, str. 50-63

Quis Ladislav: Korespondence Karla Havlíčka, Praha 1903

Zapletal Tomáš: Vzpomínky na hudební skladatelku Josefínu Brdlíkovou

a Zdenku Havlíčkovou, Pelhřimov 1932

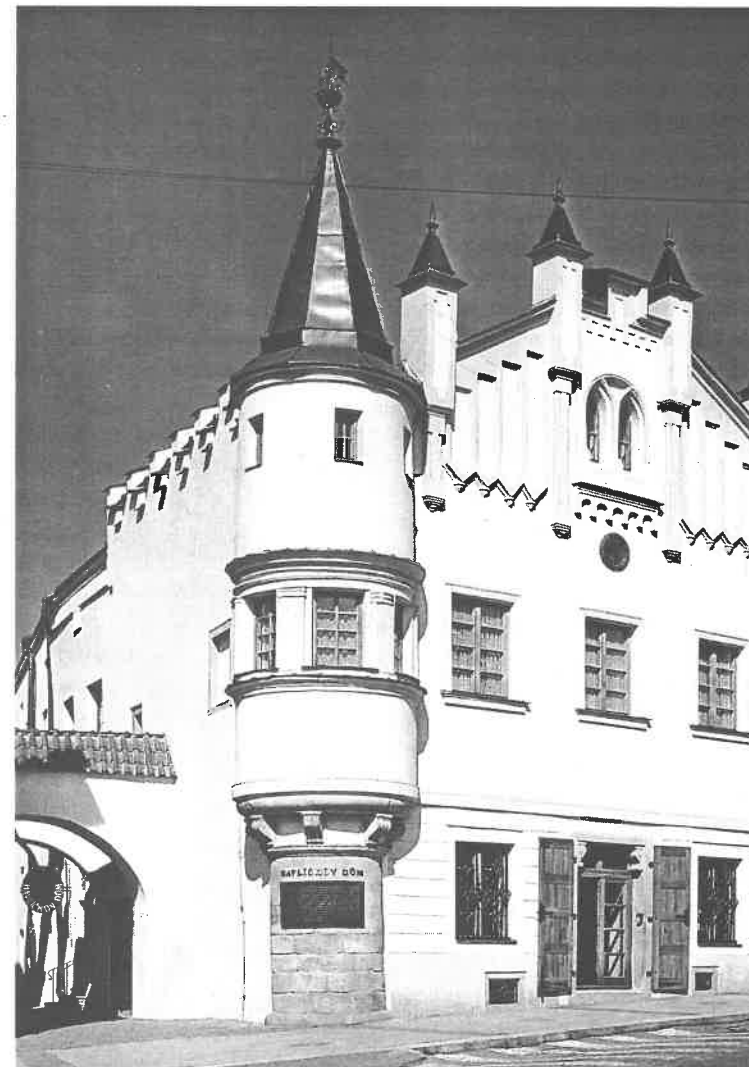
Prameny:

Sbírkový fond Okresního vlastivědného muzea v Havlíčkově Brodě, sbírková skupina

KHB II – literární a dokumentační fond

VÝROČNÍ ZPRÁVA Okresního vlastivědného MUZEA HAVLÍČKŮV BROD ZA ROK 2002

Jana Beránková, Zina Zborovská

Od 1. 1. 2003 je zřizovatelem Okresního vlastivědného muzea v Havlíčkově Brodě kraj Vysočina. V důsledku reformy státní správy přestal být zřizovatelem okresního muzea český stát a zřizovatelské pravomoci převzal kraj Vysočina. Nová situace se odrazila i ve vlastnických vztazích, muzejní sbírky, které byly po 40 let vlastnictvím státu, se staly vlastnictvím kraje. Přejedání od administrativního státního řízení k demokratickému řízení samosprávnými orgány postavil před muzea aktuální úkol - seznámit veřejnost s interní činností muzea. Navazující na tradice první republiky, kdy zprávy o činnosti kuratoria muzea byly pravidelně publikovány v „Muzejních zprávách“, předkládáme veřejnosti „Výroční zprávu o činnosti muzea v roce 2002“, která bude publikována ve Vlastivědném sborníku „Havlíčkovobrodsko“.

PF 2003

OKRESNÍ VLASTIVĚDNÉ MUZEUM
v Havlíčkově Brodě
děkuje všem přátelům
za dosavadní přízeň
A OZNAMUJE, ŽE NAŠÍM
NOVÝM ZŘIZOVATELEM JE KRAJ
Vysočina

Novoročenka Okresního vlastivědného muzea v Havlíčkově Brodě symbolizující přechod pod nového zřizovatele – kraj Vysočina

I. OKRESNÍ VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V HAVLÍČKOVĚ BRODĚ V ROCE 2002

Okresní vlastivědné muzeum v Havlíčkově domě sídlí v domě, který nese název „Havlíčkův“ a jehož majitelem je Městský úřad v Havlíčkově Brodě. Přímou v objektu se nachází stálá expozice „Po stopách Karla Havlíčka v Německém Brodě“. Velký sál v přízemí je využíván k výstavním účelům. Jedná se především o výstavy z vlastních sbírek muzea.

K výstavním účelům jiných subjektů je využíván menší sál v prvním poschodí Havlíčkova domu. V domě se dále nachází odborná muzejní knihovna sloužící veřejnosti a pracoviště odborných pracovníků muzea. V Havlíčkově domě jsou rovněž uloženy havlíčkovské sbírky. Většina sbírek je uložena v centrálním depozitáři v budově Státního okresního archivu, kde je zároveň konzervátorské pracoviště.

Organizační struktura OVM

Ředitel :	PhDr. Jana Beránková
Odborní pracovníci:	
Archeolog:	Mgr. Pavel Rous
Historik, muzeolog:	Eduard Veselý
Historik:	Zina Zborovská
Konzervátorka:	Kamila Štellerová
Ekonomka:	Ludmila Mutlová
Průvodce:	Martin Tachovský
Uklízečka :	Věra Horáková
Mateřská dovolená:	Iva Macková
Náhradní vojenská služba:	Ing. Milan Zadina

Všichni odborní pracovníci OVM mají vysokoškolské vzdělání.

Sbírka Okresního vlastivědného muzea v Havlíčkově Brodě zahrnuje časové období od pravěku po současnost. Jádrem sbírky tvoří předměty pocházející z 19. a 20. století. Muzejní sbírka byla založena roku 1874 jako školní sbírka nazvaná „Městské muzeum při národních školách německobrodských“ a brodské muzeum se tím řadí k nejstarším muzeím v Čechách.

V roce 1898 se tato sbírka rozšířila o předměty získané pro národopisnou výstavu v Praze a stala se sbírkou nově založeného městského muzea. V jeho vedení působili profesori zdejšího gymnasia Josef Němec a František Petr a lékárník František Růžička. Významná byla spolupráce muzea se Zdeňkem Wirthem, c. k. konzervátorem zdejšího kraje. Souběžně se shromažďovaly památky spjaté se životem a dílem Karla Havlíčka Borovského. V polovině třicátých let vzniklo při muzeu galerijní oddělení, které se orientovalo na nákup výtvarných děl regionálních umělců (Antonín Waldhauser, Jaroslav Panuška, Otakar Štáfl). V tradici pokračuje muzeum i v současné době a ve sbírkách jsou významně zastoupeni soudobí výtvarní umělci – akademický malíř Jan Exnar, akademický malíř Josef Saska, výtvarníci Radomír Dvořák, Rudolf Körber. Dochovaná historická sbírka se od 80. let dvacátého století specializuje především na předměty z oboru archeologie, historie sklářství, literární historie a dějin umění. V těchto oborech překračuje region vymezený územím okresu Havlíčkův Brod.

Ve sbírce jsou nejvíce zastoupeny archeologické nálezy, sklo, keramika, kovy, textil, předměty vztahující se k výrobě a obchodu, nábytek, obrazy, plastiky, knihy včetně mimořádně vzácných tisků, památky na Karla Havlíčka Borovského a Jaroslava Haška. Z exkluzivních památek nutno uvést: kancionál Pavla Mělnického z roku 1506, barokní oltář sv. Anny, Havlíčkovy rukopisy, portréty manželů hraběte a hraběnky Sylva Taroucci od Josefa Mánesa,

Havlíčkovy rukopisy, obrazy a plastiku akademického malíře Jana Exnara. Ve výčtu bychom ovšem mohli pokračovat.

Iniciála „A“ z německobrodského kancionálu Pavla Mělnického z roku 1506

Okresní muzeum spravuje pobočky:

Městské muzeum v Ledči nad Sázavou

Sbírka zahrnuje časové období od pravěku do třicátých let 20. století. Jsou v ní zastoupeny zbraně, numismatika, archeologické nálezy, hrnčířské výrobky, knihy, cechovní památky a další předměty. Expozice je ojedinělá způsobem instalace, který reflektuje názory na muzejní prezentaci v třicátých letech

20. století. Proto nese název „Městské muzeum v Ledči nad Sázavou“ i když je součástí sbírkového fondu Okresního vlastivědného muzea.

Památník Jaroslava Haška v Lipnici nad Sázavou

Domek, ve kterém se památník nachází, byl posledním bydlištěm spisovatele Jaroslava Haška. Jsou zde vystaveny skromné památky, které se po Jaroslavu Haškovi dochovaly: Nábytek, nádobí, samovar, boty „Pimi“. Expozice ukazuje ve zkratce život a mezinárodní význam Jaroslava Haška.

Štáflova bašta

Středověká hradební bašta se nachází v blízkosti dnes již neexistujícího rodného domku akademického malíře Otakara Štáfla a od roku 1956 je zde umístěn jeho památník.

Nejzajímavější exponáty jsou 4 dochované panoramatické obrazy ze života Karla Havlíčka, které vytvořil Otakar Štáfl u příležitosti oslav 200 let gymnázia v roce 1935.

Provoz poboček zajišťují Městský úřad v Ledči nad Sázavou, Obecní úřad v Lipnici nad Sázavou a Městský úřad v Havlíčkově Brodě.

Okresní vlastivědné muzeum dále spravuje **Klášteřínský kostel sv. Rodiny v Havlíčkově Brodě** (vlastník Okresní úřad Havlíčkův Brod), pořádá zde varhanní koncerty a další koncerty vážné hudby, organizačně zajišťuje další kulturní akce pořádané zde jinými subjekty jakož i příležitostně prohlídky.

II. PRÁCE SE SBÍRKAMI

1. Doplnění sbírek

Sbírka okresního vlastivědného muzea (sbírková skupina „Plastika“) získala v roce 2002 mimořádný exponát - plastiku akademického malíře Jana Exnara „Melancholie“ (tavené broušené sklo). Plastika byla zakoupena od autora za 50 000 Kč, což je částka výrazně nižší než případná cena tržní. Sbírková skupina obrazy byla rozšířena o další obraz akademického malíře Otakara Štáfla - olej „Chlístovská skála“. Byl zakoupen od majitelky paní Jany Brücknerové za 15 000 Kč. (Autor - havlíkobrodský rodák je předmětem trvalého zájmu muzea). Sbírková skupina sklo byla rozšířena o 15 ks užitkového skla, získaného sběrem, sbírková skupiny „Železo“ o 8 ks kovářských výrobků získaných darem. Darem rovněž muzeum získalo 35 knih z produkce regionálních nakladatelství, které byly zařazeny do sbírkové knihovny. Sbírková skupina Karel Havlíček Borovský byla sběrem rozšířena o 7 dokumentů týkajících se osobnosti KHB, darem byl získán sborník „Karel Havlíček Borovský - liberální politik a ekonom“, kterou vydalo Centrum pro politiku a ekonomii 2002 a kniha „Brixen in alten Ansichten“, vyšla

v Bolzanu 2003 (sbírková skupin KHB1 - knihovna), dále amatérský portrét Karla Havlíčka (KHB 5 - ikonografie) a 2 známky první poštovní emise v roce 1945 vytištěné v zahraničí s portrétem havlíckobrodského rodáka letce Stanislava Zimpricha (sbírková skupina „Kapitalismus“). Nové nálezy ve sbírkové skupině „Archeologie“ byly zařazeny pod 63 přírůstkových čísel (sáčky č.1.-63/2002) obsahující 3 428 jednotlivin nálezů (např. z výzkumů v Přibyslavi u kostela sv. Jana Křtitele, v Havlíčkově Brodě u Speciální školy).

2. Evidence a správa sbírek, inventarizace sbírek

V souvislosti s přípravou zápisu do CES dle zákona č. 122/2000 Sb. O ochraně sbírek muzejní povahy provedli jednotliví správci sbírkových skupin revizi spravovaných sbírkových předmětů a zpracovali návrh na vyřazení předmětů, které v důsledku fyzického poškození ztratily muzealitu (celkem 109 ks sb. předmětů ze sbírkových skupin „Železo“, „Cín“, „Výroba a obchod“, „Sbírková knihovna“ a „Sklo“).

Sbírkový fond ve správě muzea byl v souvislosti se zápisem do CES rozdělen na 3 samostatné sbírky s názvy:

- 1) Sbírka Okresního vlastivědného muzea v Havl. Brodě (11 995 inv. č.)
- 2) Sbírka Městského muzea v Ledči nad Sázavou (1 613 inv. č.)
- 3) Sbírka Památníku Jaroslava Haška v Lipnici nad Sázavou (398 inv. č.)

V této souvislosti byla provedena inventarizace expozice a depozitáře v Ledči nad Sázavou a sbírkové předměty byly označeny novými inventárními čísly. Zároveň byl zpracován nový inventární seznam do programu EXCEL. Stejný postup byl aplikován v Památníku Jaroslava Haška v Lipnici nad Sázavou (sbírková skupina JH 3).

Do programu EXCEL byl dále přepsán inventární seznam sbírkových skupin KHB 1 – 5. Souběžně bylo provedeno vytřídění knih (duplicitních) pocházejících z knihovny Karla Havlíčka v Havlíčkově Borové a tyto byly předány do Památníku KHB v Havl. Borové.

3. Práce v depozitáři

V části depozitáře, kde jsou uloženy sbírkové předměty ze skupin – Sklo, Železo, Výroba a obchod, Cín a barevné kovy (ve správě pana Eduarda Veseleho) byly nově postaveny regály a předměty byly nově přehledně uloženy.

V Ledči nad Sázavou byl v souvislosti s prováděnou inventurou proveden úklid depozitáře.

4. Odborná a doprovodná dokumentace

V souvislosti s přípravou výstavy „Havlíckobrodsko v době barokní“ byly zajištěna fotodokumentace vybraných nemovitých barokních památek na

okrese Havlíčkův Brod (celkem 60 fotografií). K fotografiím byly zpracovány odborné popisy památek.

V oboru archeologie bylo pořízeno 120 fotozáběrů dokumentujících archeologické nálezy a lokality.

Průběžně byla zajišťována fotodokumentace a videodokumentace probíhajících výstav a akcí.

5. Konzervace a restaurace

K restaurování akademickému malíři Josefu Čobanovi byl zadán trojdílný gotický oltář pocházející z kostela sv. Vojtěcha.

6. Konzervátorka OVM provedla:

- ošetření a opravu 6 ks textilu (fěrtuch T 281, sukně svrchní květovaná T 272, hedvábný šátek T 294, sukně bavlněná T 144, živůtek ženský T 133, očištění 2 plastik (Ignác Rohrbach: Bolestiplná Madona PL 5, Sv. Jan Evangelista PL 4)

- očištění a opravu 2 kratiknotů a kovových nůžek (L 731a, L731c, 717 c)
- ošetření 5 kadlubů (L11, L12, L13, L14, L15)
- rekonstrukci kameninového talíře JH3/163, skleněné vázičky (nový přírůstek)

- očištění 3 428 ks z archeologických nálezů
- na základě zakázky IV. brigády rychlého nasazení v Havl. Brodě byla provedena oprava sádrové busty Karla Havlíčka Borovského.

Základní ošetření bylo provedeno u všech exponátů ze sbírek muzea vystavených na uskutečněných muzejních výstavách, o nichž bude pojednáno dále.

III. KULTURNĚ-VÝCHOVNÁ ČINNOST

1. Výstavy a navazující kulturní akce:

M. Krofián, K. Kubíček – Obrazy

Výstava ledečských amérských výtvarníků

11. ledna – 28. února 2002, vernisáž 11. ledna (vernisáž 60 návštěvníků)

8. 2. koncert Volného sdružení sólistů z Olomouce a Havlíčkova Brodu při příležitosti výstavy M. Krofiána a K. Kubíčka (55 návštěvníků)

Otakar Štembera – Obrazy

výstava obrazů akademického malíře O. Štembery, (vernisáž 150 návštěvníků)

8. března – 19. dubna 2002

Tajemná dáma

Výstava fotografií vyder (s Agenturou ochrany přírody ČR, středisko Havlíčkův Brod)

11. dubna – 19. dubna 2002

Světy na dosah

výstava autorů Báry Lukášové, Vladimíra Šandy a Milana Endrle

Ve spolupráci s Ateliérem artherapie Psychiatrické léčebny Havlíčkův Brod, vernisáž 2. dubna (40 návštěvníků)

2. dubna – 26. dubna 2002

Jaroslav Panuška – Obrazy (v rámci projektu „Léto v muzeu“)

výstava ze sbírek OVM Havlíčkův Brod

vernisáž 1. května 2002, součástí vernisáže koncert skupiny Traxleři z Prahy (200 návštěvníků)

1. května – 26. května 2002

Hlavičky merkantilních tlačí

výstava Múzea obchodu z Bratislavy

8. května – 30. června 2002

Mezinárodní den muzeí (v rámci projektu „Léto v muzeu“)

18. května 2002

Den otevřených dveří – vstup zdarma: výstava Obrazů J. Panušky, výstava přírůstků do muzejních sbírek, výstava „Hlavičky merkantilních tlačí“, (50 návštěvníků)

vystoupení Jazz rockové skupiny „Kryštof Colombus“ (20 návštěvníků)

Roman Kameš – Malby z Ladakhu (v rámci projektu „Léto v muzeu“)

Výstava obrazů českého výtvarníka žijícího v Paříži

Doprovodná akce – výstava maleb tibetských dětí

Vernisáž 1. června 2002, hudební vystoupení jazzrockové skupiny Kryštof Colombus

(80 návštěvníků) 1. – 30. června 2002

Výstava proběhla v rámci dlouhodobého projektu „1000 dnů pro Evropu“-Dny Francie v Havlíčkově Brodě, spolupráce s Regionálním evropským informačním střediskem Havlíčkův Brod

Jiří Slíva – Litografie

výstava karikaturisty Jiřího Slívy v rámci festivalu „KRIMIFEST“ v Havlíčkově Brodě, kterou organizovala Městská policie v Havlíčkově Brodě

1. – 30. června 2002

Havlíčkobrodsko v době barokní (v rámci projektu „Léto v muzeu“)

barokní kultura na Havlíčkobrodsku

doprovodná akce – koncert skupiny Kapellka 11. 7. 2002 (150 návštěvníků)

Z výstavy Havlíčkobrodsko v době barokní

Koncert skupiny „Kapellka“, 11. července – 29. září 2002

Koncert Volného sdružení sólistů z Olomouce a Havlíčkova Brodu (v rámci projektu „Léto v muzeu“
6. září 2002 (50 návštěvníků)

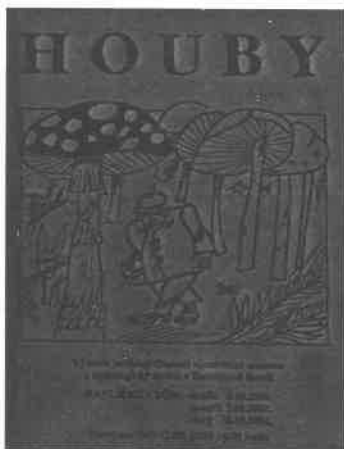
Dny evropského kulturního dědictví (v rámci projektu „Léto v muzeu“)
zpřístupnění památkových objektů s odborným výkladem a kulturním programem, hudební vystoupení žáků ZUŠ v Havlíčkově domě
(250 návštěvníků)
14. září 2002

Výstava fotografií mapového okruhu Vysočina (44. ročník)
ve spolupráci s Fotostřediskem Havlíčkův Brod
vernisaž 28. září 2002 (250 návštěvníků)
výstava byla přístupná do 3. 10. 2002

Fokus Vysočina – Týden duševního zdraví
výstava k 10. výročí založení Fokusu Vysočina
vernisaž 16. září 2002 (30 návštěvníků)
16. – 22. září 2002

Houby

výstava hub ve spolupráci s mykologickou společností HB, poradenská služba
6. října – 8. října 2002

Plakát výstavy „Houby“

Novinářská cena Karla Havlíčka

Slavnostní předávání novinářské ceny Karla Havlíčka ve spolupráci
s Literárním fondem Praha a Městem Havlíčkův Brod 18. října 2002
(180 návštěvníků)

Slavnostní předání Novinářské ceny Karla Havlíčka (na snímku oceněný novinář V. Pokorný, cenu předávající Petr Pithart a Eva Kantůrková)

Nejhezčí knížky z Vysočiny

Tradice knižní kultury na Vysočině
výstava při příležitosti 11. Podzimního knižního trhu 2002 (300 návštěvníků)
vernisaž 18. října 2002,
výstava byla přístupná od 19. října do 15. listopadu 2002

Proměny – retrospektivní výstava výtvarných prací studentů Havlíčkova
gymnázia
vernisaž 18. října 2002 (120 návštěvníků)
výstava od 19. října – 14. listopadu 2002

Andrej Barla – Pár týdnů na Cejlonu III.

výstava fotografií známého kameramana žijícího v Praze
vernisaž 15. listopadu 2002 (40 návštěvníků)
15. listopadu – 6. ledna 2003

Marcela Hovadová Krajky–sklo, vánoční motivy
výstava paličkovaných krajek doplněná dřevorezbami Jana Kuly

vernisaž 17. listopadu v rámci Řemeslných trhů v Havlíčkově Brodě
Výstava byla otevřena od 18. listopadu do 29. listopadu 2002.
(70 návštěvníků)

Říkej si a hrej
vánoční výstava dětských knih a hraček
vernisaž 6. prosince 2002 (70 návštěvníků) výstava byla přístupná veřejnosti
do 6. ledna 2003

Vážení,
Okresní vlastivědné
muzeum
v Havlíčkově Brodě
Vás zve na zahájení
výstavy

ŘÍKEJ SI A HREJ

Havlíčkův dům
6. prosince 2002
v 18 hodin

Akademický malíř Jan Einar – školní práce z archivu LŠU
v Havlíčkově Brodě

Pozvánka na výstavu „Říkej si a hrej“

Nejvýznamnější výstavou roku byla výstava „Havlíčkovobrodsko v době barokní“ již předcházela náročná selekce a akvizice dochovaných barokních památek. Scénář, který zpracovali pracovníci OVM Eduard Veselý a Zina Zborovská prezentoval, jak významné nemovité kulturní památky, tak památky movité a v neposlední řadě osobnosti a události reprezentující dobu barokní na Havlíčkovobrodsku (J. V. Stamic, F. Beckovský, založení gymnázia, Josef Dobrovský). Kromě exponátů ze sbírek okresního muzea byla část exponátů zapůjčena z kostelních mobiliářů z farností Havlíčkův Brod, Pohled, Golčův Jeníkov, Vilémov. Pro prezentaci osobnosti J. V. Stamic byly zapůjčeny exponáty z Muzea České hudby při Národním muzeu v Praze. Náročná na přípravu byla rovněž výstava „Nejhezčí knížky v Vysočině“, dokumentující

cí tradice knižní kultury od 16. století po současnost, kterou reprezentovala produkce nakladatelství působících na Havlíčkovobrodsku. Při přípravě vánoční výstavy „Říkej si a hrej“ (výstava dětských knih a hraček) spolupracovalo okresní muzeum s galerií výtvarných umění v Havlíčkově Brodě s muzeem Východních Čech v Pardubicích, s Okresním muzeem v Chrudimi, s muzeem Vysočiny v Jihlavě a především s řadou soukromníků. Všem, kteří nám pomáhali, touto cestou děkujeme. Scénář výstavy rovněž zpracovali výše uvedení pracovníci muzea.

Naopak z našich sbírek si zapůjčilo Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze hedvábný empírový plášť, který je jediným dochovaným exemplářem v České republice.

2. Další výstavy (mimo objekt muzea)

Luboš Novotný – Kresby a obrazy

Vernisaž 24. května 2002 (70 návštěvníků)

Výstava v prostorách pobočky ČSOB v Havlíčkově Brodě od 24. května – 30. září 2002 (cca 200 návštěvníků)

Když i chlap slzí...

výstava fotografií Michala Beránka a Vladimíra Stejskala ze zatopených oblastí Mělnicka a dřívějších záplav na Moravě

výstava vznikla ve spolupráci s Ateliérem Ve Větrných Kopcích v prostorách nádražní haly ČD v Havlíčkově Brodě, probíhala ve dnech 26. srpna – 10. září 2002, vybrané finanční příspěvky byly věnovány zatopené obci Kly na Mělnicku (cca 500 návštěvníků)

Výtvarné práce žáků a učitelů ZUŠ v Havlíčkově Brodě

Vernisaž 29. 11. 2002 (65 návštěvníků)

výstava v prostorách pobočky ČSOB v Havlíčkově Brodě potrvá od 29. 11. 2002 do 31. 5. 2003 (cca 200 návštěvníků)

V posledních letech se stalo dobrým zvykem zajišťovat drobné výstavy v prostorách finančních ústavů, konkrétně Československé obchodní banky a Komerční banky. Přesná návštěvnost není zdokumentována, dle informace ředitelů denně navštíví pobočku nejméně 40 klientů. Uváděná návštěvnost je tedy stanovena odhadem.

Výstavy v prostorách Československé obchodní banky, pobočky Havlíčkův Brod:

Karel Havlíček Borovský – osobní památky
2520 návštěvníků, leden – březen

Historické mince a platidla
2480 návštěvníků, duben – červen

Barokní plastiky Ignáce Rohrbacha
2640 návštěvníků, červenec – září

Cín ze sbírek muzea
2440 návštěvníků, říjen – prosinec

Výstavka prostorách pobočky Komerční banky ve Světlé nad Sázavou
Pravěk v Horním Posázaví
7 000 návštěvníků
července – 4. října 2002

3. Koncerty a akce v klášterním kostele sv. Rodiny v Havlíčkově Brodě
Velikonoční koncert
Koncert dětského pěveckého sboru „Sedmihlásek“ z Prahy
2. března 2002 (180 návštěvníků)

Pěvecký koncert studentů Pardubické konzervatoře
ve spolupráci s Okresní nemocnicí Havlíčkův Brod
27. dubna 2002 (200 návštěvníků)

Mezinárodní den muzeí
18. května 2002 – Den otevřených dveří se vstupem zdarma (50 návštěvníků)

Recitál Pavla Jakuba Ryby (v rámci projektu „Léto v muzeu“)
ve spolupráci s Galeríí výtvarného umění v Havlíčkově Brodě
4. června 2002 (73 návštěvníků)

Stamicovy slavnosti ve spolupráci s pěveckým sborem Jasoň
5. 6. 2002 Stamicovo kvarteto (150 návštěvníků)
12. 6. 2002 Pražští komorní virtuosoové a Bohuslav Matoušek
(300 návštěvníků)
17. 6. 2002 Schola Gregoriana Pragensis a Petr Eben (300 návštěvníků)
Recitál Jiřího Jirmala
ve spolupráci s Galeríí výtvarného umění, v rámci projektu „Léto v muzeu“
autorský večer kytaristy – účinkovali Jiří Jirmal, Miroslav Klaus a Martina
Klausová
12. 9. 2002 (81 návštěvníků)

Dny evropského kulturního dědictví
ve spolupráci s pěveckým sborem Jasoň a Základní uměleckou školou
B. Smetany v Havlíčkově Brodě.
Zpřístupnění památky s odborným výkladem a kulturním programem
(250 návštěvníků)

Galakonzert – ZUŠ, Jasoň, 14. září 2002 (300 návštěvníků), závěrečná akce
projektu „Léto v muzeu“
Výtěžek z koncertu věnován na konto AMG ČR pro muzea postižená povodněmi.

Koncert souboru Limbora
v rámci Týdne duševního zdraví
20. září 2002 (150 návštěvníků)

„Radostná novina“
Vánoční koncert vojenského uměleckého souboru „Ondráš z Brna“
ve spolupráci se IV. Brigádou rychlého nasazení
20. 12. 2002 (80 návštěvníků)

Vánoční a benefiční koncert
Lucie Mlynářová – zpěv, Josef Kempf – varhany
22. prosinec 2002 (100 návštěvníků)
dobrovolné vstupné věnováno obci postižené povodněmi – Hořín, okr. Mělník

Tradiční vánoční koncert
Smíšený pěvecký sbor Jasoň, Základní umělecká škola Havlíčkův Brod,
Dětský pěvecký sbor „Borovánek“ z Havlíčkovy Borové
25. prosince 2002 (500 návštěvníků)

Ve spolupráci s Muzeem Východních Čech v Pardubicích, s Okresním
muzeem v Chrudimi, s muzeem Vysočiny v Jihlavě a především s řadou sou-
kromníků. Všem, kteří nám po celý rok pomáhali, touto cestou děkujeme.
Scénář obou výstav rovněž zpracovali výše uvedení pracovníci muzea.

4. Přednášky a besedy

Z přednášek a besed avizovaných OVM byl největší zájem o „Památky
Havlíčkovy Brodu“ spojené s vycházkou, jichž se uskutečnilo 5 (lektor Mar-
tin Tachovský). V souvislosti s výstavou „Havlíčkobrodsko v době barokní“
proběhly 4 přednášky věnované baroknímu umění (byly určeny středním
školám a konaly se v klášterním kostele sv. Rodiny, lektor Zina Zborovská).

Veřejnosti byla určena přednáška archeologa „Průzkum terénních stop po zpracování polymetalických rud na Havlíčkovobrodsku (lektor Mgr. Pavel Rous spolu s Dr. K. Malým).

Brixenským hostům byla určena beseda „Český novinář – Karel Havlíček Borovský“ (lektor Eduard Veselý).

IV. VĚDECKOODBORNÉ A VÝZKUMNÉ ÚKOLY PRACOVNÍKŮ MUZEA

Odborný pracovník Eduard Veselý se podílel na řešení dlouhodobého úkolu „Generální katalog rukopisných fondů v České republice“, který patří k významným projektům Akademie věd ČR a je zaměřen na zmapování části kulturního dědictví. V součinnosti se studenty University Karlovy v Praze byl proveden soupis rukopisů 17. a 18. století ve sbírkové knihovně OVM v Havlíčkově Brodě a po autorizaci výše jmenovaným pracovníkem byl připraven k vydání.

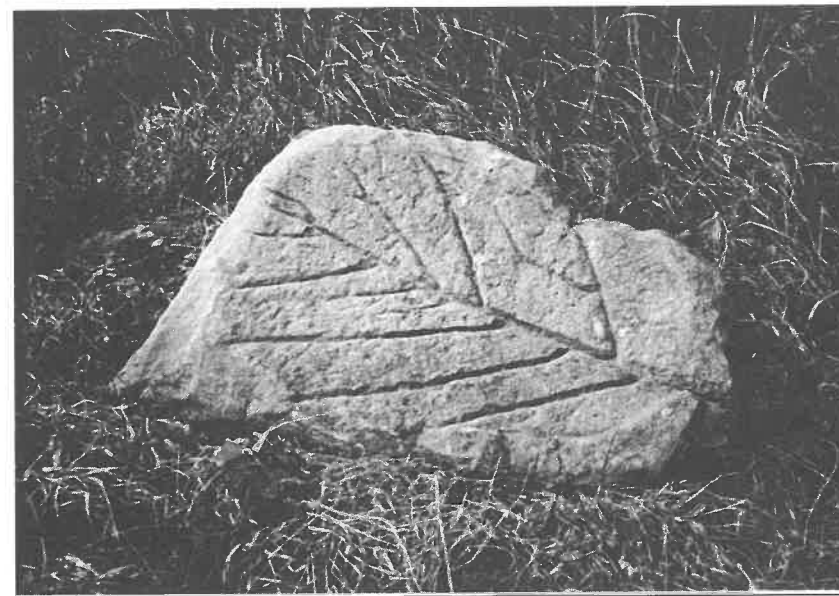
V oblasti archeologie bylo realizováno 55 archeologických akcí a evidováno 7 ohlášených archeologických nálezů/lokalit.

Archeolog Mgr. Pavel Rous pracoval na projektu „Těžba a zpracování polymetalických rud na Havlíčkovobrodsku“ - terénní průzkum zaniklých lokalit spojený s analýzou vzorků (společně s Muzeem Vysočiny v Jihlavě), zahájeném v roce 2000. Pokračoval také terénní výzkum v rámci projektu „Povrchový průzkum stop zaniklého osídlení na katastru města Přibyslav“.

Do Státního archeologického seznamu bylo zapsáno 25 nových archeologických lokalit/UAN = území okresu Havlíčkův Brod.

Část mlecího kamene (o průměru 80 cm) ze zaniklé úpravny stříbrné rudy v hornickém areálu na katastru Koječína. Nálezy keramiky v dochované haldě úpravnického odpadu datují zdejší těžbu a zpracování rudy do 14. století.

Dokumentace tzv. Smolného kamene v Lipě nepřinesla odpověď na otázku, k čemu tento opracovaný blok žuly sloužil, ani jakého je stáří. Na jeho povrchu nebyly zjištěny žádné stopy např. dehtu, smoly, nebo žáru.

Další odborné úkoly:

Okresní muzeum spolupracovalo na projektu „Exil 20. století“, pořádaným „Společností pro kulturu a dialog K 2001. Odborná pracovnice Zina Zborovská zpracovala v digitální podobě (www stránky) soupis exilových osobností z Havlíčkovobrodsku včetně stručných životopisů a fotografií. V souvislosti s přípravou publikace k dějinám ochotnického divadla v Havlíčkově Brodě bylo zdokumentováno působení Karla Havlíčka v ochotnickém divadle v Německém Brodě (dosud nepublikováno). Okresní muzeum spolupracovalo s nakladatelstvím „Městské knihy“ na přípravě projektu „Akademický malíř Otakar Štáfl“ a provedlo selekci materiálů zastoupených v muzejních sbírkách. Odborný pracovník Eduard Veselý spolupracoval s pracovníci Východočeského muzea v Pardubicích na hymnologickém výzkumu kancionálů ve sbírkách okresního muzea.

Jedna z méně známých exilových osobností ThDr. Jaroslav Škarda – titulární biskup litomyšlský a generální vikář pražský

V. EDIČNÍ A PUBLIKAČNÍ ČINNOST

V návaznosti na 180. výročí narození Karla Havlíčka Borovského v roce 2001, bylo za redakce Ziny Zborovské připraveno další číslo „Vlastivědného sborníku Havlíčkovobrodské společnosti pro povznesení regionálně historického povědomí“, jehož je OVM spoluvydavatelem.

Publikované příspěvky (odborné):

Pavel Rous: Nové stopy vrcholně středověkého osídlení na katastru města Přibyslavi
(Zpravodaj muzea v Hradci Králové, 2002, společně s PhDr. O. Málkem)

Pavel Rous: K původu zaniklé vesnice Dvorce u Přibyslavi (Sborník Havlíčkovobrodské společnosti pro povznesení regionálně historického povědomí č. 2, 2002)

Pavel Rous: Kámen s dietrichštenským erbem ve Starém Ransku (Sborník Havlíčkovobrodské společnosti pro povznesení regionálně historického povědomí č. 2, 2002)

Zina Zborovská : Dcera národa (Vlastivědný sborník Havlíčkovobrodsko 2003)

Pro propagační účely města zpracovala Zina Zborovská témata „významné historické osobnosti Havlíčkova Brodu“, „kulturní památky v Havlíčkově Brodě a okolí“ a www stránky „Okresní vlastivědné muzeum“ a „Kulturní léto“.

Průběžně zajišťovali pracovníci muzea informace o činnosti a akcích muzea v regionálním tisku (Cesta Vysočiny, Noviny Vysočiny, Včela, Mladá Fronta Dnes, IPOS–Místní kultura a další).

VI. KNIHOVNA A BADATELSKÁ AGENDA

Odborná knihovna okresního muzea je registrovaná na MK České republiky jako veřejná specializovaná knihovna a zahrnuje 5 705 titulů. Veřejnosti slouží k prezenčním výpůjčkám. V souladu s novým knihovnickým zákonem byl vypracován nový knihovní řád. V roce 2002 bylo získáno 52 knižních titulů (z toho 23 knih bylo zakoupeno a 29 získáno darem a výměnou). Odbornou knihovnu využívají především pracovníci muzea a uskutečnilo se 55 prezenčních výpůjček. Další badatelské návštěvy (konzultace, dotazy, kopírování dokumentů a fotografií) se týkaly zejména archeologie a starších dějin, osobnosti KHB a dějin 19. století v regionu, rukopisů a nejstarších tisků, etnografii). Přesná evidence všech dotazů nebyla vedena, obsáhlejší odpovědi a pomoc byla věnována cca 150 badatelům. Pedagogická pomoc (seminární a diplomové práce) byla poskytnuta 8 studentům (SŠ, VŠ). V okresním muzeu vykonávaly povinnou praxi 2 studentky University v Pardubicích - Klára Míčová a Tereza Cvrčková (18. 2. – 1. 3., 16. 9. – 27. 9.).

VII. KRONIKÁŘSTVÍ

PhDr. Jana Beránková zajistila individuální proškolení nových kronikářů obecních úřadů Štoky a Krátká Ves.

VIII. SPOLUPRÁCE S MUZEI OBECNÍCH ÚŘADŮ

Ředitelka OVM osobně poskytla metodickou pomoc Městskému muzeu v Přibyslavi (koncepte muzea, evidence sbírek, zápis do CES), jakož i Muzeu hasičského hnutí tamtéž (akviziční činnost, evidence sbírek, zápis do CES, program DEMUS). Konzultace ohledně koncepte muzea poskytla rovněž Památníku Karla Havlíčka v Havlíčkově Borové.

X. KONFERENCE, SEMINÁŘE, ODBORNÉ KOMISE, SETKÁNÍ

Již tradičně spolupracuje Okresní vlastivědné muzeum s pořadatelem Podzimního knižního trhu. V Havlíčkově domě se 18. října v návaznosti na vernisáže již uvedených výstav uskutečnilo setkání nakladatelů a knihkupců nazvané „Posezení u Havlíčků“. Okresní vlastivědné muzeum bylo garantem programu večera, který zajišťovali studenti Gymnázia Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Brodě.

Evžen Rusák

Evžen se narodil 21. 7. 1915 v chudé rodině sedláka Vavřince Rusáka a jeho manželky Lucie Vosolové zde na Vysočině. Maminka Evženovi zemřela hned po porodu a tak malý Evžen vyrůstal se svým otcem. To bylo asi nejšťastnější období Evženova života, neboť nikdy nepoznal školu. Proč? Vysvětlení je jednoduché, jeho otec zkrátka nechtěl, aby jeho synáček zkazila měl zejména obavy ze špatného vlivu jeho vrstevníků, a tak Vavřinec učil svého syna doma. Dopoledne „škola“ a odpoledne tvrdá práce na poli. Jistě není divu, že si Evžen, nemaje žádných kamarádů, vypěstoval velice kladný vztah k přírodě. Už v jeho školních letech projevoval velký cit pro umění. Bohužel z tohoto období jeho života se dochovalo pouze jediné jeho dílo a to báseň s názvem RYBA (kvůli své samotě psal Evžen převážně přírodní lyriku).

Druhou světovou válku přežili s otcem v celku v pořádku ve své chaloupce. Ale hned po válce, konkrétně 12. května 1945 potkala Evžena strašlivá nepřítel osudu, při oslavě ukončení války se jeho otec opil, ztratil se v lesích a Evžen svého pěstouna již nikdy nespátřil.

Po ztrátě svého otce zůstal Evžen, bez přátel a bez rodiny, úplně sám. Proto se obrátil k Bohu, kde našel útěchu.

Po roce 1948 si Evžen nechal změnit jméno, neboť si byl jist, že v komunistické režimu by jméno Rusák nedělalo dobrotu. Evžen Rusák se tedy stává Vavřincem (po svém ztraceném otci) Vosolem (po své zesnulé matce). V těchto těžkých chvílích se Evžen živil výpomocí na různých místech. V době mezi léty 1948 a 1968 se Evžen (vlastně Vavřinec) věnuje nejen spisovatelské činnosti ale i jiným uměleckým prostředkům například sochaření nebo malování (např.: jeho kolekce soch z ovoce a z pečiva a nebo obraz „Zimní zátěží“). V literární činnosti se inspiroval zejména Biblií. 28. 2. 1949 právě dopsal poslední slovo a odkládá pero, tak vzniká, tehdy ještě nedokončený, jeho první divadelní „kus“ (spíše kousek), inspirovaný právě Biblií, nazvaný BABYLON (nedokončený z nedostatku inspirace).

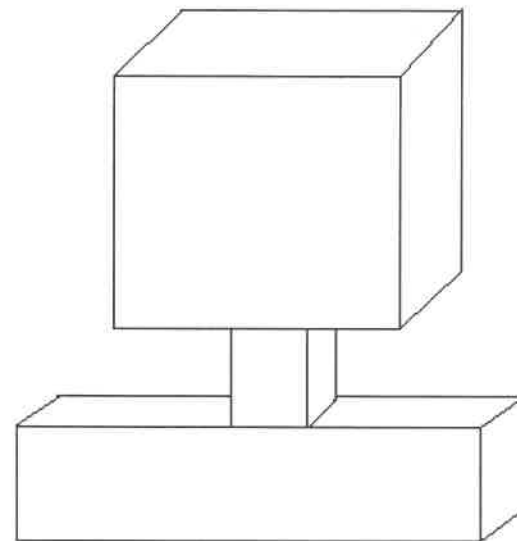
Roku 1968 je Vavřinec donucen promluvit do politické situace, a píše svoji esej kritizující komunistický režim. V tomtež roce je právě kvůli je odhaleno jeho skutečné jméno, a také kvůli výše zmiňované esaji je donucen opustit naši milovanou vlast. Prchá tedy přes Krušné hory, Německo, Belgie až do Spojen-

ného Britského království. V Anglii se Vavřinec velice záhy seznámí s člověkem jménem Björn (Švédem, který již 30 let žije na anglickém venkově), který u sebe Vavřince nechává bydlet. Na venkově se Vavřinec dostává opět do velice úzkého kontaktu s přírodou a vzniká zde mnoho básní inspirovaných právě touto tematikou, básně jsou ovšem velice ovlivněny Vavřincovým hněvem, že nemohl zůstat doma. Dopisuje tu také další dvě sloky do dramatu BABYLON (v anglicko-českém provedení), a dokončuje tak tento skvost literatury dvacátého století. Vavřinec má na venkově spoustu času ke studiu, studuje zde zejména starou anglickou a novodobou americkou literaturu.

V roce 1983 umírá jeho anglický přítel Björn a Vavřinec se touží vrátit zpět do rodné země. Prodává tedy chaloupku, kterou mu odkázal Björn. A roku 1985 se opravdu vrací zpět, tentokrát pod jménem Karel Novák.

Vybral si to nejnepředstavitelnější jméno, které ho napadlo. Několik let poté dochází k převratu, Karel si změnil jméno a na scénu se opět vrací Evžen Rusák v plné parádě.

Odchází do ústraní, neboť nechce být slavný. Drží se rady, kterou mu dal jeho otec: „Sláva je nástroj moci, moc je nástroj zla.“ A tak se na tohoto slavného umělce „téměř“ zapomnělo. Až roku 2001 se o Evženovi dozvídá skupina mladých lidí a zakládá spolek pojmenovaný na jeho počest PoSER (POetický Spolek Evžena Rusáka), aby seznámili širokou veřejnost s tímto velikanem.

Portrét „zimmannovské“ osobnosti Evžena Rusáka, který byl patronem studentského programu

Obrázek "Evžen" je kubistický autoportrét Evžena Rusáka

Zároveň byl zajištěn i program pro slavnostní předání cen vítězným knihám v Sále Staré radnice. Následně 19. října proběhla v prostorách Havlíčkova domu konference „Literární Vysočina“, již bylo okresní muzeum spolupřátel. Asi 50 účastníků vyslechlo příspěvky lektorů věnované Florianovu nakladatelství ve Staré Říši, B. Reynkovi, Ladislavu Fikarovi, Janu Zahradníčkovi a dalším.

Účastníci konference „Literární Vysočina“ pozorně naslouchající příspěvku Jiřího Stránského

Účast pracovníků na odborných akcích:

Pavel Rous:

odborný seminář „Středověká těžba a zpracování drahých kovů: sídelní a technologické aspekty (Praha 13. 6. 2002)

PhDr. Jana Beránková:

Seminář knihovníků muzeí a galerií, (Hradec Králové 10. září 2002)

Mezinárodní konference „Muzeum a změna“ (Národním muzeu v Praze ve dnech 16. – 18. 10. 2002)

Seminář „Rozvoj cestovního ruchu v turistickém regionu Vysočina – společný zájem, různé úhly pohledu“, v Jihlavě. Seminář pořádal kraj Vysočina.

Kamila Štellerová:

workshop „Stabilizace železných archeologických nálezů“

(4. – 5. 11. 2002 Technické muzeum v Brně).

Setkání konzervátorů muzeí kraje Vysočina v Třebíči

PhDr. Jana Beránková je členkou nákupní komise, která je poradním orgánem Východočeského muzea v Pardubicích.

Asociace muzeí a galerií ČR

PhDr. Jana Beránková je od roku 2000 předsedkyní krajské sekce AMG kraje Vysočina. V roce 2002 se sekce sešla 3x (Velké Meziříčí, Třebíč, Pelhřimov). V současné době je v sekci 20 členských muzeí. Dále se za náš kraj zúčastnila jednání Kolegia muzeí jihovýchodních Čech, které se sešlo v červnu v Pelhřimově.

Na jednání senátu AMG, kde zastupuje Kraj Vysočina byla v loňském roce 3x, jednou se zúčastnila jednání etnografické komise AMG ČR, kde také zastupuje kraj Vysočina.

Veletrh muzeí České republiky

Veletrh muzeí České republiky proběhl ve dnech 22. – 24. 5. 2002 v Západočeském muzeu v Třebíči. OVM HB se prezentovalo na společném stánku muzeí Vysočiny, kde mělo vlastní panel. Ředitelka muzea se také zúčastnila odborných seminářů „21. století už nás dostihlo, aneb perspektivy muzeí“ ve dnech 23. a 24. 5. 2002, týkající se muzeí v době reorganizace veřejné správy.

X. SPOLUPRÁCE S JINÝMI SUBJEKTY

Tradičně dobrá je spolupráce Okresního vlastivědného muzea s Městem Havlíčkův Brod. V letošním roce získalo OVM ve výběrovém řízení grant na zajištění projektu „Kulturní léto“ ve výši 80 000 Kč. O jednotlivých akcích „Kulturního léta“ bylo již pojednáno. Dva koncerty byly pořádány ve spolupráci a s Galeríí výtvarných umění v Havlíčkově Brodě, s níž máme trvalou a pro obě organizace jistě přínosnou spolupráci. Mimo jiné z jejich sbírek jsme měli zapůjčeny ilustrace Josefa Lady pro výstavu „Nejhezčí knížky z Vysočiny“.

Stejně tak nám v případě potřeby pomohou pracovnice Krajské knihovny (zajištění odborné literatury, informační služby). Opomenout ovšem nelze ani spolupráci se Státním okresním archivem, jejichž fondů bohatě využíváme a v neposlední řadě s řadou muzeí v České republice, ale i se soukromými osobami.

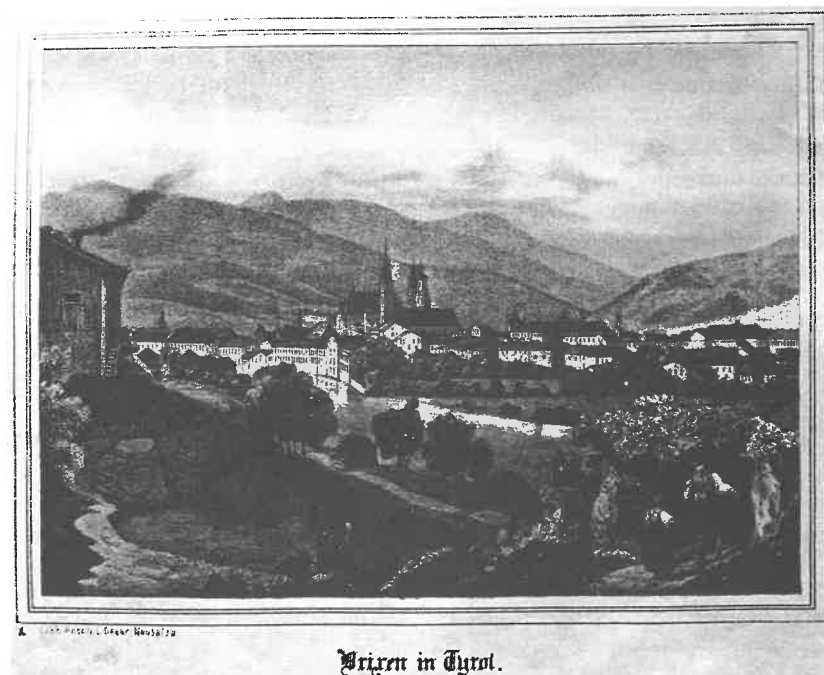
Využíváme této příležitosti a děkujeme:

Českému literárnímu fondu (Praha)
 Československé obchodní bance, a.s. pobočce Havlíčkův Brod
 Galerii výtvarných umění v Havlíčkově Brodě
 Informace o výstavě zapůjčené z Muzea obchodu v Bratislavě byla zmínka na jiném místě.
 Ing. Sgarbovi a Agrární komoře v Havlíčkově Brodě
 IV. brigádě rychlého nasazení v Havlíčkově Brodě
 Krajské knihovně v Havlíčkově Brodě
 Manželům Hejkalovým (H. B.)
 Městskému pivovaru v Havlíčkově Brodě
 Městu Havlíčkův Brod
 MUDr. Zdeňkovi Pehalovi (Golčův Jeníkov)
 Muzeu České hudby Národního muzea v Praze
 Muzeu Vysočiny v Jihlavě
 Okresnímu muzeu v Chrudimi
 Okresnímu úřadu v Havlíčkově Brodě
 Paní Evě Černé (Praha)
 Panu vikáři Ladislavu Novákovi (H. B.)
 Panu děkanovi Františku Skřivánkovi (Golčův Jeníkov)
 Panu Josefu Brožkovi (H. B.)
 Panu páterovi Jaroslavu Šimkovi (Vilémov)
 Panu páteru Jaroslavu Medovi (Pohled)
 Panu Stanislavu Frimlovi (H. B.)
 Panu Václavovi Černochovi (H. B.)
 Panu Zdeňku Pokornému (H. B.)
 Pěveckému sboru Jasoň (H. B.)
 PhDr. Oldřichu Málkovi (Přibyslav)
 JUDr. Petru Pithartovi, předsedovi senátu ČR (Praha)
 RNDr. Petru Obstovi (Štoky)
 Státnímu okresnímu archivu v Havlíčkově Brodě
 Studentům Havlíčkova gymnázia
 Východočeskému muzeu v Pardubicích
 Základní umělecké škole Bedřicha Smetany v Havlíčkově Brodě
 Státnímu památkovému ústavu v Pardubicích
 a všem příznivcům a přátelům, kteří jakkoli přispěli k činnosti muzea.

XI. SPOLUPRÁCE SE ZAHRANIČÍM

Již po několikáté hostilo OVM putovní výstavu Muzea obchodu v Bratislavě. V roce 2002 to byla „Výstava merkaltílních tlačí“. V rámci Dnů Francie proběhla již zmiňovaná výstava obrazů Romana Kameše. Katalog

k výstavě hradilo Ministerstvo zahraničí ČR. Okresní muzeum poskytlo diapozitivy dvou starých rytin z havlíčkovských sbírek italskému nakladatelství Studio - Bozen pro knihu Wolfganga Hellrigla „Brixen in alten Ansichten“ (autor viděl kopie rytin na výstavě „Český novinář Karle Havlíček, kterou v roce 2001 věnovalo OVM městu Brixenu“). Knihu jsme obdrželi darem a je zařazena do havlíčkovské knihovny.

Jedna z rytin ze sbírek OVM publikovaná ve výše uvedené publikaci

XII. HOSPODAŘENÍ MUZEA

Příspěvek zřizovatele Okresního úřadu v Havlíčkově Brodě činil 2 200 000 Kč. Tržby z vlastní činnosti (prodej vstupenek, prodej publikací, archeologický dohled při stavebních pracích, zajištění reklamy a propagace akcí a další) jsme získali celkem 122 400 Kč.

Na akce muzea (výstava, seminář) finančně přispěly:

Město Havlíčkův Brod	80 000,-
ČSOB, pobočka Havlíčkův Brod	5 000,-
Nakladatelství Hejkal Havlíčkův Brod	3 000,-

XIII. NÁVŠTĚVNOST

Objekt	návštěvníci
Havlíčkův Brod	3 850
Havlíčkův dům	
Klášteřínský kostel sv. Rodiny	
Havlíčkův Brod	319
Štáflova bašta	
Ledeč nad Sázavou	5 867
Městské muzeum	
Lipnice nad Sázavou	6 700
Památník Jaroslava Haška	
Kulturně výchovné akce	4 819

Mimo jiné nás navštívili:

JUDr. Petr Pithart, předseda Senátu ČR (ten je náš a především Havlíčkův stálý příznivec)

Karel Černý, poslanec Parlamentu ČR (s ním se známe jako s muzejníkem)

Ing. Jaroslava Příbylová, náměstkyně ministra obrany (naše bývalá přednostka)

Ing. Sgarba, poslanec parlamentu ČR (jeho dcera hezky maluje, u nás vystavovala, když ještě nebyl poslancem)

Eva Kantůrková, spisovatelka (s delegací Literárního fondu, ale taky se známe z Brixenu)

Jean-Pierre Lacroix, první rada Francouzského velvyslanectví v Praze (byl na výstavě R. Kameše)

Jiří Stránský, spisovatel (účastník Literární konference)

Jean-Pierre Roland, vyslanec Frankofonických vlád Belgie (zahajoval výstavu v Hanusovském domě)

Václav Bělohradský (o jeho návštěvě jsme se bohužel dozvěděli až z návštěvní knihy)

Delegace ze Spišské Nové Vsi (těm se u nás neobyčejně líbilo a mají nás rádi)

XIV. NAKONEC

Profese ovlivňuje i volný čas pracovníků muzea. Mimo jiné:

V roce 2003 jsme napsali pro nakladatelství Městské knihy historii podnikání na Havlíčkovobrodsku (zatím spíše kapitoly z historie, téma není zatím zpracováno)

Pracovníci muzea aktivně působí v občanských sdruženích ve vztahu k historii PhDr. Jana Beránková – Havlíčkovobrodská společnost pro povznesení kulturně historického povědomí, Pavučina Vysočina

Mgr. Pavel Rous – Havlíčkovobrodská společnost pro povznesení kulturně historického povědomí

Pracovníci muzea Eduard Veselý a Zina Zborovská organizují pro přátele a spolupracovníky muzea pěší pochody, z nichž nejoblíbenější je každoroční pochod „Po stopách Jaroslava Haška“

Mgr. Pavel Rous a PhDr. Jana Beránková byli členy autorského kolektivu turistického průvodce, Chotěbořsko (vydalo nakladatelství SURSUM Tišnov 2002)

Účastníci 15. ročníku pochodu Jaroslava Haška v Koňkovicích

Účastníci 15. ročníku pochodu
Jaroslava Haška v Koňkovicích

VÁŽENÍ, ZVEME VÁS NA
XVI. POCHOD JAROSLAVA HAŠKA,
KTERÝ SE KONÁ
V SOBOTU 16. ÚNORA 2002
ODJEZD Z HAVLÍČKOVA BRODU
V 7 HODIN DO STVOŘIDEL
TRASA: STVOŘIDLA, KOUTY,
MELECHOV, KOŇKOVICE
SEBOU: CO ZDRAVÍ DOVOLÍ

TĚŠÍME SE NA VÁS
MUZEJNÍCI

Pozvánka na pochod Jaroslava Haška v roce 2002 (avers a revers)

Pochválen buď Hospodin!
Nebud', brachu, ťululum,
není zde větrný mlýn,
je zde České muzeum.

Karel Havlíček Borovský

Najdete nás: Havlíčkův dům

Havlíčkovo náměstí 19

580 01 Havlíčkův Brod

tel.: 569 429 151

fax: 569 429 987

e-mail muzea: muzeum@muzeum.hbnet.cz

e-mail pracovníků: berankova@muzeum.hbnet.cz

zborovska@muzeum.hbnet.cz

vesely@muzeum.hbnet.cz

rous@muzeum.hbnet.cz

krajickova@muzeum.hbnet.cz

stellerova@muzeum.hbnet.cz

Na základě podkladových materiálů pracovníků muzea zpracovaly PhDr.
Jana Beránková a Zina Zborovská.

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV HAVLÍČKŮV BROD V ROCE 2002

Ladislav Macek

I. Předarchivní péče a zpracování archiválií

a1) Evidence a průzkum spisoven

Po dokončení celostátní generální inventury archivních fondů, která probíhala v roce 2001, bylo v první polovině roku 2002 možné pokračovat v systematické činnosti v oblasti předarchivní péče, přičemž důraz byl kladen především na dokončení revizních dohlídek a přípravu skartačních řízení u obecních úřadů, likvidovaného okresního úřadu, školských zařízení a organizací, které procházejí organizačními změnami, případně likvidací.

Lze konstatovat, že u bývalých národních výborů všech typů (místní, městské i okresní) s nepřerušenou kontinuitou dohlídky již proběhly a do péče státního okresního archivu byly převzaty jejich dochované archiválie.

Ani nyní však nelze stoprocentně vyloučit, že v některých případech se mohou ještě písemnosti národních výborů objevit (především tzv. ztracené svazky obecních kronik, zápisy ze schůzí, staré parcelní protokoly, ...), neboť „patriotické nadšení“ obecních představitelů mnohdy nezná mezí a tendence zatajovat existenci významných dokumentů není, dle našich zkušeností, nijak neobvyklá. V praxi se pak bohužel stává i to, že v rámci volebních změn se velmi cenné archiválie nenávratně „ztrácejí“, přičemž jedním z důvodů je i to, že nově nastupující představitelé obcí o protokolárním předání funkce starosty, tj. včetně spisového materiálu, vůbec neuvažují.

Okresní úřad Havlíčkův Brod – v rámci přípravy spisové rozluky po ukončení činnosti okresních úřadů probíhaly v průběhu roku opakované dohlídky na všech jeho třinácti referátech, přičemž jejich frekvence se značně zvýšila v průběhu měsíců říjen a listopad, kdy bylo sledováno uplatňování příslušných právních norem a probíhala úzká spolupráce s vedením okresního úřadu ve smyslu zajištění maximálně možného zabezpečení spisové agendy OkÚ.

Lze proto uvést, že písemnosti, patřící dle skartačních lhůt do archivu, byly v termínu předány a některé drobné nesrovnalosti byly dořešeny počátkem roku 2003.

Seznamy písemností, které se předávaly na pověřené obce, či Krajský úřad Jihlava, byly průběžně připravovány, neboť jsou součástí delimitačních protokolů a jejich kopie archiv již obdržel. Spisovna OkÚ byla předána do péče Městského úřadu Havlíčkův Brod a zůstává zatím v budově bývalého OkÚ, přičemž o jejím přemístění do vlastní centrální spisovny může rozhodnout pouze vedení města Havlíčkův Brod.

Pro základní evidenci organizací v předarchivním dohledu SOkA jsou informativně využívány databáze registru organizací Českého statistického úřadu doplňované o aktuální údaje. Průběžně je porovnávána evidence organizací, nad kterými má SOkA vykonávat archivní dohled, s upravenou databází listů JAF (Jednotného archivního fondu) a listy fondů, přičemž výsledkem je stanovení kritérií a priorit pro přípravu revizních dohlídek a skartačních řízení u okruhu organizací, které „stojí za sledování“. Součástí tohoto porovnávání je i zjišťování stavu předaných písemností.

Celkem bylo provedeno 71 revizních dohlídek (z toho 6 městských a obecních úřadů, 11 školských zařízení, 15 státních institucí a 8 podnikatelských subjektů), přičemž v některých případech byla nutná několikanásobná návštěva.

Rozhodnutím archivní správy MV ČR a SÚA Praha byl náš archiv pověřen vykonáváním předarchivní péče u Centra hasičského hnutí Příbrav. Bohužel ani letos se nepodařilo zcela dořešit otázku finančního krytí provozu „Centra“, kde přetrvává naprostý nedostatek odborných pracovníků a nebylo tedy možné ve větším rozsahu zahájit práce na utřídění dosud uložených materiálů (včetně jejich převodu do databáze JAF) a ani v praxi rozvíjet dohodnuté principy další spolupráce organizace s celou sítí státních archivů.

a2) Metodická pomoc ve spisové službě

V návaznosti na výše uvedené probíhala běžná školení pro pracovníky jmenovaných institucí, přičemž instruktážní a metodická činnost byla zaměřena především na obecní (městské) úřady, školská zařízení a na ty organizace, u nichž v tomto roce docházelo ke změnám statutu, případně k zániku bez právního nástupce.

Součástí práce archivářů byla i pomoc při třídění a pořádání spisovny některých organizací, přičemž je nutné upozornit, že toto by se mělo stát jen ve skutečně ojedinělých případech, neboť tato činnost rozhodně nepatří k povinností pracovníků archivu. Za stav spisovny své organizace nese odpovědnost její nejvyšší představitel.

V rámci spolupráce s organizacemi v předarchivní péči se archiv podílel na přípravě (přímý podíl, posouzení, ...) 4 spisových a skartačních řádů:

b) Dohled na vyřazování písemností

Dále pokračovala běžná spolupráce s pracovníky institucí pod archivním dohledem SOkA při skartaci jejich písemností. Celkem proběhlo 161 skartačních řízení a u některých organizací (viz výše) se pracovníci archivu podíleli i na fyzickém třídění a výběru písemností přímo ve spisovně příslušné organizace

c) Třídění, pořádání a inventarizace fondů

V souladu s plánem pořádacích prací bylo zahájeno pořádání a inventarizace fondů Městský národní výbor Havlíčkův Brod pro období let 1945 – 1990 v celkovém rozsahu 39,80 bm a Městský národní výbor Chotěboř z let (1930) 1945 – 1990 (1995) v celkovém rozsahu 17 bm.

Dále bylo pokračováno v pořádání a inventarizaci části fondu Archiv města Světlá nad Sázavou z let 1562 – 1945 (stará registratura do roku 1850) v celkovém rozsahu 4,5 bm.

Mimo to byly průběžně „zpracovávány“ – formou evidenčních soupisů pro pracovní potřebu – nově získané drobné přírůstky a nalezené dodatky od organizací, nad nimiž archiv vykonává předarchivní a archivní dohled (tyto fondy jsou „neuzavřené“ a nelze k nim proto vyhotovit ani prozatímní inventární seznam, základní orientace je však nezbytná) v celkovém počtu 26 fondů a „čistém“, tj. zapsaném na listech JAF, přírůstek v rozsahu 10,12 bm.

d) Katalogizace a rejstříkování

Bylo pokračováno v naplňování interní databáze části fondu Sbirka soudobé dokumentace pro okres Havlíčkův Brod (sbírka plakátů) z let 1731 – 1992 v rozsahu 5448 záznamů (celkem má databáze 9318 záznamů), včetně kontroly fyzického stavu předmětných archiválií a jejich nového označení.

e) Soudobá dokumentace, evidence sbírek

V návaznosti na revizní dohlídky v systému předarchivní péče byla průběžně aktualizována a udržována databázová evidence všech pamětních knih okresu Havlíčkův Brod (bez ohledu na to, kde jsou fyzicky uloženy) v celkovém počtu 786 záznamů. Součástí těchto prací bylo rovněž průběžné doplňování pasportizační kartotéky pamětních knih, která je vedena ve státním okresním archivu.

Sbirka dokumentace byla průběžně doplňována z příležitostných zdrojů (nákup od soukromých osob, jednotliviny, získané při návštěvách skartujících organizací).

II. Evidence a ochrana archiválií

a) Evidence JAF

Byla v souladu s platnými pokyny průběžně vedena a doplňována v programu PEvA, přičemž k 31. 12. 2002 evidujeme celkem 1759 fondů uložených v archivu a 8 uložených u jiných organizací.

Součástí těchto prací bylo i evidenční dokončení generální inventury z roku 2001.

V návaznosti na to byla aktualizována databáze archivních pomůcek v programu ARKY, přičemž k 31. 12. 2002 je evidováno 302 záznamů, tj. prozatímní inventární seznamy, inventáře, sdružené inventáře, katalogy a rejstříky.

V rámci zachování evidence písemností v depozitářích byla průběžně aktualizována interní databáze LOKACE fondů.

b) Ochrana archivního materiálu

V rámci systematického vytváření sbírky zajišťovacích reprodukcí nejčennějších archiválií byly nezbytné práce vykonány smluvně u specializované firmy.

V zájmu ochrany a mnohdy i fyzické záchrany jednoho z nejčennějších typů obecních archiválií, tj. pamětních knih, bylo ve velkém rozsahu prováděno kopírování celých svazků a to jak pro studijní účely tak i pro samotné obecní úřady (při přebírání uzavřených pamětních knih do depozitáře archivu jsou v případě zájmu stávajícího držitele, tj. obecních úřadů, škol, ..., vyhotovovány kopie celých svazků a ty potom předávány původci).

Nezbytnou součástí práce archivářů je sledování mikroklimatu v depozitářích, včetně příslušné evidence (průměrnou vlhkost prostředí v depozitářích se daří udržovat na cca 52,8 % a teplotu na cca 20 °C dle ročního období) a provádění mechanické očisty nejvíce zasažených archiválií (především plísňemi).

S ohledem na omezené finanční možnosti archivu byly za pomoci specializovaného restaurátora vysoce odborné restaurátorské práce provedeny na 1 kusu listinného materiálu (Cech krejčovský Chotěboř – L I/1).

III. Využívání archiválií a knihovny

a) Badatelská agenda

V oblasti využívání archiválií a archivní knihovny pokračoval trend let minulých, tj. téměř skončil zájem veřejnosti o informace z archivních fondů ve vztahu k restitučním a rehabilitačním nárokům (zájem již neprojevovali soukromé osoby, ale spíše osoby právnické a státní orgány - zejména soudy a pozemkové úřady).

Pokračoval zájem veřejnosti ve sféře dohledávání dokladů, potvrzujících tzv. totální nasazení za druhé světové války. Vzhledem k tomu, že materiály poboček úřadů práce nejsou dochovány, úspěšnost nebyla velká. Stále jsme nuceni odkazovat na další archivní instituce, kde by se mohly nalézat fondy protektorátních (příp. německých) správních orgánů vyššího typu.

Objevují se žádosti na vyhledávání stavebně-technické dokumentace, jak ze strany soukromých osob, tak i od státních a veřejnoprávních organizací (díky průběžné aktualizaci potřebných databází jsme schopni tyto žádosti pro období let 1850 – 1960 řešit velmi rychle).

Pokračoval zájem ze strany studentů vysokých (seminární i diplomové práce) i středních škol a nezanedbatelný je podíl soukromých osob, zajímajících se o genealogická a historická studia. Ze strany středních škol, v rámci studia dějepisu, trvá zájem o archivní exkurze.

Co se týká spektra zájmu badatelů o jednotlivá témata, lze konstatovat, že trend je obdobný jako v minulých letech. Pokračuje zájem o studium stavebně-historického vývoje budov i větších sídlišť a badatelský zájem se orientuje i na společenský, politický, národnostní a hospodářský vývoj regionu na přelomu 19. a 20. století, včetně sledování vývoje spolkového života regionu.

Mezi nejdůležitější fondy, které stále vzbuzují zájem veřejnosti, lze řadit nejen písemnosti jednotlivých národních výborů, okresního měřičského střediska, ale i starších archivů měst, obcí, okresních úřadů a okresních soudů (zejména při dohledání majetků obcí a právnických osob, stavební dokumentace, živnostenských oprávnění a podkladů pro dědické vyrovnání). Pokračuje zájem o osobní pozůstalosti a v popředí zůstává i studium starých map a plánů, zejména katastrálních z 1. poloviny 19. století.

Vyřízeno bylo cca 120 písemných dotazů a rešerší pro domácí i zahraniční zájemce a počty telefonických a ústních dotazů lze pouze odhadovat.

Pro potřebu Česko – německého fondu budoucnosti byl vyhotoven srovnávací soupis totálně nasazených osob z našeho okresu.

b) Vědecko-výzkumná a kulturně osvětová činnost

Na základě požadavku SOA Zámorsk byla provedena revize, doplnění a údržba celostátního soupisu sfragistického materiálu dle metodiky archivní správy Ministerstva vnitra ČR.

Na velmi dobré úrovni probíhala i letos spolupráce archivu s dalšími kulturními a školskými zařízeními, a to nejen na okresní úrovni.

Poskytováním archivního materiálu se státní okresní archiv spolupodílel na přípravě některých výstav Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod, přičemž k nejvýznamnějším patřila spolupráce na přípravě výstavy pod názvem „Baroko na Havlíčkovobrodsku“.

Archiv je spoluvydavatelem vlastivědného sborníku Havlíčkovobrodsko i příležitostných tisků a má proto odpovídající zastoupení jak v redakční radě sborníku, tak i v ediční a muzejní radě Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod.

V rámci spolupráce se Společností pro kulturně – historické povznesení Havlíčkovobrodsko se archiv spolupodílel na vydání jeho sborníku.

Ve spolupráci s nakladatelstvím Městské knihy, spol. s.r.o., Žehušice se PhDr. Miloš Tajovský autorsky podílel na vydání publikace „Podnikání na Havlíčkověbrosku“.

V rámci dlouhodobé autorské spolupráce s nakladatelstvím Sursum Tišnov se PhDr. Ladislav Macek autorsky spolupodílel na vydání turisticko-vlastivědného průvodce „Chotěbořsko“.

V rámci spolupráce se středními školami byly uspořádány 2 exkurze s besedou pro jejich studenty.

Na žádost správce Děkanského úřadu církve římskokatolické ve Světlé nad Sázavou se zástupce archivu zúčastnil otevření schránky z věže místního kostela, přičemž provedl posouzení a interpretaci objevených dokumentů a mincí.

c) Správa archivní knihovny

Knihovní fond byl průběžně doplňován z běžné obchodní sítě, dary i nákupy ze soukromých sbírek (většinou pozůstalosti), přičemž evidence je vedena a průběžně doplňována v programu Clavius.

Počet svazků knihovny dosahuje k 31. 12. 2002 čísla 12 408 a roční přírůstek tak činil 802 svazků.

IV. Řízení archivu, zaměstnanci, hospodářsko - administrativní agenda

Prostorová situace archivu se do konce roku 2002 nijak radikálně nezměnila, tj. archiválie byly stále uloženy na dvou místech v Havlíčkově Brodě, a to v centrále (Kyjovská 1125) a v detašovaném depozitáři (Havlíčková 2034), pronajatém a zrekonstruovaném v roce 1991, který byl využíván pro dočasné umístění svážených materiálů a jako záložní prostor pro některé méně využívané archiválie (k 20. 3. 2003 byl tento prostor vyklizen a předán majiteli objektu).

K 1.8. 2002 státní okresní archiv převzal od Okresního úřadu Havlíčkův Brod do užívání budovu bez č.p. (těsně sousedící se stávající budovou SOKA), kde je umístěna kotelná a služební byt topiče. Nebytové prostory této budovy jsou na základě vzájemné dohody pronajímány Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod a některým podnikatelským subjektům.

Tato budova zatím nebyla nijak rekonstruována ani upravována pro potřeby státního okresního archivu. Představuje však velmi dobrou „rezervu“, která po nezbytných stavebních úpravách může značně rozšířit stávající ukládací možnosti archivu.

Personální stav zaměstnanců SOKA Havlíčkův Brod k 31. 12. 2002 byl následující:

Ředitel:	PhDr. Ladislav Macek
Odborní archiváři:	Dana Nováková Helena Pospíchalová Mgr. Romana Suchá PhDr. Miloš Tajovský
Hospodářsko – správní referentka a archivářka:	Eva Vencová
Správce PC sítě – informatik:	Zdeněk Jeník
Ostatní (správce budov, topič):	Miloš Nikl

V oblasti hmotného a technického zabezpečení archivu byla zajištěna realizace stavby typizované garáže pro osobní automobil, který byl archivu delimitován z okresního úřadu a v rámci stavební údržby bylo zajištěno provedení oprav svislých vnějších izolací na jižní a západní straně budovy archivu.

Havlíčkobrodsko

Vlastivědný sborník, svazek č. 17

Karel Havlíček Borovský ve třetím tisíciletí

(Nultý nečíslovaný svazek vydalo Okresní muzeum v Havlíčkově Brodě v roce 1971)

Reprofoto na obálce: Pohled na Brixen

Vydaly Okresní vlastivědné muzeum Havlíčkův Brod a Státní okresní archiv Havlíčkův Brod v roce 2003.

Redakční úprava: Zina Zborovská

Vytiskl: TISK HERMANN & SPOL., Havlíčkův Brod

Náklad: 200 výtisků

Cena: 90,- Kč